

Nr 140

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag); given Stockholms slott den 25 mars 1960.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag).

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag till lagstiftning om ersättning för skada i samband med driften av atomreaktorer och andra atomanläggningar. Förslaget bygger på principen, att anläggningsinnehavaren skall vara ansvarig oberoende av vållande. Ansvarigheten skall i princip bäras av innehavaren ensam; leverantörer av t. ex. reaktorer eller delar till reaktorer eller av atombränsle är således befriade från ansvarighet för skador av här avsett slag. Skadeståndsansvaret begränsas till 25 miljoner kronor per händelse. Anläggningsinnehavaren är skyldig att hålla ansvarighetsförsäkring eller ställa annan säkerhet för beloppet. Skulle skadorna överstiga 25 miljoner kronor, utgår ersättning av statsmedel enligt grunder som kommer att fastställas av statsmakterna, när frågan därom blir aktuell. Anläggningsinnehavarens ansvarighet preskriberas efter 10 år. För skada som ger sig tillkänna först senare men inom 30 år räknat från olyckan utges ersättning av staten.

Lagstiftningen bygger i princip på ett inom OEEC upprättat förslag till konvention om ansvarighet på förevarande område. Arbete på att få till stånd gemensam nordisk lagstiftning i anslutning till konventionens regler pågår. Med hänsyn härtill avses den nu föreslagna lagen vara av allenast provisorisk natur.

Förslag
till
Lag
om ersättning för skada i följd av atomreaktor drift m. m.
(atomansvarighetslag)

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

I denna lag förstås med

atombränsle: uran, plutonium eller annat ämne, som användes eller kan användas som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi (atomreaktor);

atomprodukt: radioaktivt ämne som utan att vara atombränsle bildats eller blivit radioaktivt genom bestrålning i samband med framställning eller användning av atombränsle;

atomanläggning: här i riket belägen atomreaktor eller anläggning för framställning, behandling eller förvaring av atombränsle eller atomprodukt;

atomskada: skada å person eller egendom genom radioaktiv strålning från atombränsle eller atomprodukt, så ock person- eller egendomsskada som orsakats av giftiga, explosiva eller andra farliga egenskaper hos bränslet eller produkten, om den händelse som medfört skadan givit upphov jämväl till skada genom radioaktiv strålning.

2 §.

Vad nedan i denna lag stadgas är icke tillämpligt å

a) atombränsle som ej innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran och som ej blivit radioaktivt genom bestrålning;

b) atomprodukt som finnes utanför atomanläggning och begagnas eller är avsedd för industriellt, kommersiellt, jordbrukstekniskt, medicinskt eller vetenskapligt ändamål;

c) atomreaktor som begagnas i fartyg eller annat transportmedel;

d) atomskada som är en följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, invasion, inbördeskrig eller uppror.

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger förordna, att två eller flera atomanläggningar som äro belägna i varandras närhet skola i hänseenden som avses i denna lag behandlas som en anläggning.

4 §.

Atomskada skall ersättas av innehavaren av den atomanläggning i vilken atombränslet eller atomprodukten fanns, när händelse som gav upphov till skadan inträffade.

Var bränslet eller produkten under transport här i riket, skall ersättning för skadan utgivas av innehavaren av den atomanläggning från vilken transporten ägde rum eller, om transporten skedde från utlandet till atomanläggning här i riket, av innehavaren av sistnämnda anläggning.

Har atomskada eljest orsakats av atombränsle eller atomprodukt som här i riket befann sig utanför atomanläggning, skall skadan ersättas av den anläggningsinnehavare som hade eller senast haft ämnet i sin besittning.

5 §.

Ersättning skall utgå ändå att atomanläggningens innehavare ej är vållande till skadan.

Såvitt ej nedan annorlunda stadgas, skall ersättningen bestämmas enligt allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

6 §.

Anläggningsinnehavarens ansvarighet för atomskador i följd av en och samma händelse är begränsad till tjugufem miljoner kronor.

För varje dödad eller skadad person är ersättningen begränsad till tvåhundrausen kronor.

De i första och andra styckena angivna beloppen innefatta icke ränta och ersättning för rättegångskostnader.

7 §.

Om belopp som avses i 6 § första stycket ej förslår till gottgörelse enligt denna lag åt alla som äro berättigade till ersättning därur, skola deras ersättningar nedsättas med samma kvotdel.

Kan efter inträffat skadefall befaras att nedsättning som avses i första stycket skall visa sig erforderlig, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer förordna, att ersättning tills vidare skall utgå allenast med viss kvotdel av full ersättning.

8 §.

Anspråk på ersättning för atomskada skall vid äventyr av talans förlust anmälas hos anläggningsinnehavaren inom två år från den dag då den ersättningsberättigade erhöll kunskap om skadan och om den för skadan ansvarige eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort erhålla sådan kunskap. Talan å ersättning för skadan må icke i något fall väckas mot anläggningens innehavare senare än tio år från den händelse som gav upphov till skadan.

Angående ersättning av staten för atomskada som yppats senare än tio år från händelsen stadgas i 13 §.

9 §.

Skadeståndsanspråk enligt denna lag må icke göras gällande mot annan än anläggningens innehavare, med mindre skadan uppkommit under transport av atombränsle eller atomprodukt eller eljest i följd av begagnande av fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel.

Har annan än anläggningsinnehavaren nödgats utgiva skadestånd, äger han för vad han utgivit inträda i den skadelidandes rätt till ersättning enligt denna lag. Rätt till sådant inträde skall dock icke tillkomma den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

Vad innehavare av atomanläggning utgivit i ersättning enligt denna lag må han söka åter, utom av annan anläggningsinnehavare som svarar för skadan, allenast av den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

10 §.

För att täcka ansvarighet för atomskada skall innehavare av atomanläggning taga och vidmakthålla försäkring som Konungen eller av Konungen utsedd myndighet godkänner.

Försäkringen må tagas

a) antingen så, att den täcker ansvarighet för varje inträffande händelse i överensstämmelse med vad som gäller beträffande anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar jämlikt 6 §,

b) eller ock så, att den vid varje tidpunkt gäller för anläggningen med avtalat försäkringsbelopp efter avdrag för ersättning som utgivits av försäkringsgivaren på grund av försäkringen; ansvarighet för skada under transport jämlikt 4 § andra stycket må därvid inbegripas under den för anläggningen gällande försäkringen eller ock täckas av särskild försäkring.

Om försäkringen tecknats på sätt angivits i andra stycket under b), skall försäkringsbeloppet uppgå till minst trettio miljoner kronor. Det åligger anläggningens innehavare att, så snart försäkringsfall inträffat som ensamt eller i förening med tidigare försäkringsfall kan antagas föranleda nedskrivning av försäkringsbeloppet så att det kommer att understiga tjugufem miljoner kronor, taga tilläggsförsäkring som åter bringar försäkringsbeloppet upp till minst trettio miljoner kronor.

11 §.

Försäkringsplikt varom stadgas i 10 § åvilar icke staten.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger att från försäkringsplikten befria anläggningsinnehavare, som ställer betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt denna lag och visar att han på tillfredsställande sätt sört för reglering av uppkommande skador.

12 §.

Har avtal om försäkring som avses i 10 § efter uppsägning eller eljest upphört, är försäkringsgivaren ändock ansvarig för skadestånd på grund av händelse, som inträffat innan två månader förflutit från det anmälan om dagen för avtalets upphörande inkommit till myndighet som Konungen bestämmer; vad nu sagts skall dock, om ny försäkring meddelats eller garanti som i 11 § andra stycket sägs blivit ställd, ej äga tillämpning i fråga om därefter inträffad händelse.

13 §.

Visar den som enligt denna lag är berättigad till ersättning för atomskada, att han icke kunnat utfå ersättningen av någon för skadan ansvarig, gäldas skadeståndet av staten.

För atomskada, som yppats senare än tio år men icke senare än trettio år efter den händelse som givit upphov till skadan, skall med iakttagande av vad i 5 § samt 6 § andra och tredje styckena stadgats ersättning utgivas av staten; har 7 § första stycket tillämpats på ersättning som anläggningsinnehavaren haft att utgiva i anledning av händelsen, skall dock den ersättning, som efter vad nu sagts skall utgå av statsmedel, på motsvarande sätt nedsättas. Anspråk på ersättning skall vid äventyr av talans förlust inom tid som angivits i 8 § första stycket första punkten anmälas hos myndighet som Konungen bestämmer.

I den mån ansvarighetsbelopp som anges i 6 § första stycket icke förslår till ersättning enligt denna lag för uppkomna skador, skall gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställas av Konungen och riksdagen. Gottgörelse som nu sagts skall jämväl lämnas i tillägg till ersättning som utgår enligt andra stycket, om sådan ersättning nedsatts i enlighet med vad där stadgas.

För vad som utgivits enligt denna paragraf har staten återkravs rätt allenast mot den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock åtagit sig att svara för skadan.

14 §.

Den som försummar försäkringsplikten enligt 10 § eller icke iakttager föreskrivna villkor om ställande av säkerhet enligt 11 § dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

15 §.

Konungen äger beträffande viss främmande stat förordna, att ersättning för atomskada som uppkommit i den staten på grund av här i riket inträffad händelse icke skall utgå enligt svensk lag i vidare mån än ersättning jämlikt lagen i nämnda stat skulle utgå för där inträffad händelse som medfört atomskada här i riket.

Sådant förordnande leder dock icke till inskränkning i ansvarighet för skada som uppkommit under transport av atombränsle eller atomprodukt eller eljest i följd av begagnande av fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960 och äger giltighet till och med den 31 december 1963.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1960.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet KLING, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga angående *lagstiftning om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m.* samt anför därvid följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade min företrädare i ämbetet, statsrådet LINDELL, i augusti 1958 särskilda sakkunniga att verkställa utredning rörande vissa skadestands- och försäkringsfrågor sammanhängande med atomreaktordrift. Även i Danmark och Norge tillsattes lagstiftningskommittéer med motsvarande uppdrag. I Finland pågick redan utredning genom särskilda sakkunniga. I direktiven för den svenska utredningen underströks, att utredningsarbetet borde bedrivas icke blott i kontakt med de sakkunniga i de andra nordiska länderna utan också med beaktande av det inom organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OECC) pågående arbetet på en konvention rörande skadestånd och försäkring vid atomreaktordrift.

De svenska sakkunniga¹, som antog namnet atomskadeutredningen, avgav den 1 oktober 1959 betänkande med förslag till provisorisk lagstiftning i ämnet (SOU 1959: 34). Vid betänkandet fogat förslag till *lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag)* torde få åtfölja statsrådsprotokollet såsom bilaga (*bilaga B*).

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, riksförsäkringsanstalten, medicinalstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, försäkringsinspektionen, delegationen för atomenergifrågor, aktiebolaget Atomenergi, atomkraftkonsortiet Krångede aktiebolag & Co (nedan kallat AKK), Scandinavian Airlines System (nedan kallat SAS), Stockholms stad, svenska bankföreningen, svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges trafikbilägares riksorganisation, styrelsen för Sveri-

¹ Hovrättsrådet E. Conradi, ordförande, byråchefen G. Brundin och försäkringsdirektören G. Kalderen jämte sekreterare och experter.

ges advokatsamfund, Sveriges industriförbund samt Sveriges redareförening. Sveriges industriförbund har vid sitt remissvar bilagt yttrande av Sveriges mekanförbund.

Jag anhåller nu att få upptaga denna fråga till behandling.

Inledning

För utnyttjande av atomkraften till fredligt bruk användes s. k. atomreaktorer. Processen i en atomreaktor bygger på upptäckten, att vissa grundämnen har atomtyper, isotoper, vilkas kärnor undergår spontan klyvning under avgivande av stora mängder energi. Den energimängd som utvecklas vid klyvningen av en atomkärna är ca 50 miljoner gånger större än den som frigöres vid förbränning av en atom kol.

En förutsättning för att man skall kunna utnyttja denna energikälla är dock, att förloppet på något sätt kan göras självunderhållande. En ursprunglig kärnklyvning måste ge upphov till åtminstone en ny klyvning. Härigenom uppnås en s. k. kedjereaktion.

Det har visat sig, att av de i naturen förekommande ämnena endast uran låter sig arrangeras så, att en kedjereaktion kan etableras. Naturligt uran innehåller huvudsakligen två slag av isotoper, U 235 och U 238. Av U 235 finns endast ca 0,7 % i det naturliga uranet. Det är denna isotop som i första hand bidrar till att upprätthålla en kedjereaktion i arrangemang med naturligt uran. Vissa andra atomslag kan genom bestrålning bringas att övergå i isotoper, vilka är användbara i klyvningsprocesser. Sådana klyvbara ämnen är uran 233, bildat ur ämnet torium, och plutonium 239, bildat ur uran 238.

Kedjereaktionen framkallas i atomreaktorer av olika slag.

Den vanligaste typen av reaktor har atombränslet anordnat i s. k. bränsleelement, grupper av stavar eller plattor, där värmeutvecklingen sker. Om man vill utnyttja starkt utspädda atombränslen, såsom naturligt uran, måste man omge bränsleelementen med en s. k. moderator. Som sådan kan grafit eller tungt vatten användas. Med rikare atombränslen kan reaktorn fås att fungera med motsvarande mindre bränslemängd och billigare moderatorer, exempelvis vanligt vatten eller ingen moderator alls. Den utvecklade värmen överföres från bränsleelementen till ett kylmedel, en vätska eller en gas under högt tryck, som omspolar bränsleelementen och därefter avlämnar värmen till ett nytt medium i en värmeväxlare. Härvid kan energin direkt utnyttjas för uppvärmning eller också kan den användas för generering av ånga, som sedan får driva en ångturbin. I en speciell typ av reaktor får själva moderatorvattnet koka och därmed tjänstgör reaktorn direkt som ångpanna.

Vid klyvningsprocessen uppkommer emellertid utom värme även radioaktiv strålning, huvudsakligen härrörande från klyvningsprodukterna, som är en blandning av ett par hundra radioaktiva isotoper. Aktivitetsmängderna i det utbrända atombränslet är enligt vad atomskadestudien framhåller

ler mycket stora. Även efter mycket långa avklingningstider — 100 dygn och däröver — återstår i bränslet från en kraftverksreaktor fortfarande radioaktivitet av en styrka som motsvarar tonvis av radium. Aktiviteten avklingar sedan ännu långsammare, allteftersom de kortlivade isotoperna elimineras och de mera långlivade blir dominerande.

Då bränslet avlägsnats ur reaktorn, är endast en del av de klyvbara atomerna i reaktorbränslet utnyttjade. Av ekonomiska skäl söker man återvinna uran och plutonium ur använt bränsle, så att det efter behandling ånyo skall kunna användas. I behandlingsanläggningar undergår bränslelementen bearbetning av olika slag, mekanisk och kemisk. Större delen av den aktivitet, som bränslet innehåller, uppträder slutligen som flytande avfall av varierande aktivitetsgrad. Viss kvantitet av det lågaktiva avfallet utspädes, så att det blir ofarligt, och släppes ut som avloppsvatten. Resten koncentreras och måste liksom det högaktiva avfallet, som huvudsakligen består av farliga långlivade isotoper, förvaras på betryggande sätt under lång tid.

Strålningen från de radioaktiva ämnen som bildas vid processen i atomreaktorn är farlig i medicinskt hänseende. Den framkallar, såsom utredningen påpekar, »jonisation» i det material som bestrålas, vilket vill säga, att det uppstår elektriskt laddade partiklar i strålningens spår. Olika typer av celler och därmed också vävnader varierar starkt i fråga om strålningskänslighet. I allmänhet gäller att celler, som befinner sig i delning, är speciellt känsliga, t. ex. vävnader i stark tillväxt. Man skiljer mellan somatiska och genetiska skador, allteftersom skadan visar sig hos den bestrålade individen själv eller hos hans efterkommande. De somatiska skadorna uppdelas i tidiga strålskador och senskador.

De tidiga skadorna med symtom inom några veckor uppträder enligt vad utredningen framhåller endast efter en bestrålning med hög dos. Effekterna blir mindre, om stråldoserna erhålles under längre tid. När strålningen varit så stark, att den leder till döden, är den direkta dödsorsaken ofta sekundära infektioner, som sammanhänger med att blodet och de blodbildande organen påverkats.

Utredningen påpekar, att det vore relativt enkelt att beräkna följderna av en atomolycka, om man icke behövde räkna med sena effekter. En mångfald sena sjukdomstillstånd har på mer eller mindre säkra grunder ansetts kunna framkallas av joniserande strålning. Svårigheterna att klargöra sambandet beror på att det är fråga om sjukliga tillstånd, som uppkommer även av andra orsaker, och att latenstiden är lång. Fastän den väntade frekvensen av sådana skador vid en atomolycka är liten, fordrar de uppmärksamhet på grund av den långa latenstiden och skadornas allvarliga natur. Bland senskador, som man bör uppmärksamma, märks leukemi, vissa slag av cancer och de svårartade tumörer i benvävnaden som benämnes sarcom.

Ehuru man vid strålningsexponering av djur kunnat iakttaga en livstidsförkortning, finns det enligt vad utredningen anför inga bevis för att detta gäller för människan. Däremot har effekter i form av abnormiteter och utvecklingsrubbingar iakttagits hos barn som en följd av en relativt hög be-

strålning av gravida kvinnor. Det har gjorts gällande, att bestrålning av könskörtlarna kan åstadkomma genetiska skador, d. v. s. sådana förändringar i arvsmassan, som ger upphov till defekter eller handikap hos individer i efterkommande generationer. Sådana förändringar uppstår emellertid även spontant med en låg men bestämd frekvens.

Vid all industriell verksamhet föreligger olycksfallsrisker. Detta gäller också arbetet i atomanläggningarna, ehuru riskmomenten enligt vad utredningen framhåller här kanske är färre än inom många andra verksamhetsgrenar. Expertisen synes överlag anse, att sannolikheten för en atomolycka av katastrofal omfattning är liten, men hur liten risken än är, finns den dock. Att någon olycka av katastrofkaraktär i samband med driften av atomanläggningar icke inträffat, oaktat atomreaktorer nu varit i bruk under mer än sexton år, torde enligt utredningens mening i väsentlig mån vara att tillskriva det förhållandet att säkerhetsprinciperna vid atomreaktor drift över hela världen varit så rigorösa.

Riskerna för omgivningen i samband med en olycka i en atomanläggning är, framhåller utredningen, beroende på den utsläppta aktivitetens mängd, sammansättning och spridningssätt. I en reaktor finns den bildade radioaktiviteten huvudsakligen i atombränslet, som vanligen är inneslutet i en kapsling. Reaktorn och övriga starkt radioaktiva delar av anläggningen är omgivna av ett strålskydd, som i sin tur infogats i en byggnad vilken enligt uppfattningen i vårt land bör vara gastät och trycksäker åtminstone när det gäller industriella reaktorer. Mängden av radioaktivitet i bränslet beror av reaktorns effekt. I en stor kraftverksreaktor kan den sålunda vara en miljon gånger större än i en forskningsreaktor. De allmänt accepterade säkerhetskraven för reaktorer tar hänsyn till detta.

Utredningen uttalar, att bland atomanläggningarna torde vid sidan av reaktorerna de som är avsedda för kemisk bearbetning av använt atombränsle medföra de största riskerna. I dessa anläggningar skiljes det radioaktiva avfallet från det återstående atombränslet. I processerna användes kemikalier, som medför brand- och explosionsrisker. Dessutom kan risk föreligga för sådan anhopning av atombränsle i någon del av den kemiska apparaturen att en kedjereaktion kan starta. Utformningen av byggnaderna och förläggningen av sådana anläggningar måste därför ske med utomordentlig omsorg.

Faran för omgivningen vid en olycka i en atomanläggning härrör enligt vad utredningen påpekar i första hand från det moln av radioaktiva gaser och partiklar, som kan frigöras vid olyckan. Då molnet driver förbi, utsättes personer i dess väg för risk dels att drabbas av direkt bestrålning från molnets radioaktivitet dels att genom inandning erhålla intern bestrålning från i kroppen kvarblivande radioaktiva ämnen. I andra hand kan risker uppstå genom att radioaktiva partiklar vid molnets passage faller ut på marken i sådan mängd att den kvarliggande aktiviteten kan ge upphov till strålningskada. Slutligen kan kvarliggande radioaktiva ämnen direkt »smit-

ta ned» (kontaminera) grönsaker och växande gröda, så att de blir olämpliga för förtäring, eller indirekt medföra att mjölk och andra livsmedel blir otjänliga till föda.

De egendomsskador som kan befaras i samband med en olycka vid en atomanläggning härrör indirekt från dessa hälsorisker. En radioaktiv beläggning av marken kan tvinga till utrymning. Kontaminering av växande gröda, beten och vattendrag kan medföra avbrott i jordbruk, trädgårdsskötsel eller fiske. Då radioaktiviteten avklingar eller elimineras genom olika processer, kan man emellertid som regel räkna med att inskränkningarna i det kontaminerade områdets nyttjande är av tillfällig natur.

Enligt en amerikansk utredning kan under ogynnsamma meteorologiska förhållanden personsador riskeras i vindriktningen upp till några mil från anläggningen och egendomsskador på ännu större avstånd.

Såsom framgår av det sagda är vissa risker förknippade med driften av atomanläggningar. Särskilda åtgärder från myndigheternas sida kan bli erforderliga vid olyckor, som medför fara för skada genom radioaktiv strålning. Därvid kan det bli nödvändigt att vidta avspärningar och utrymning och göra ingripanden av olika slag i livsmedelsproduktionen. Behov kan också uppkomma att för uppröjningsarbete m. m. taga arbetskraft i anspråk med tjänsteplikt och från allmänheten rekvirera fordon, verktyg och annan materiel med stöd av förfoganderätt. Frågan om lagstiftning i dessa hänseenden är aktuell, sedan på uppdrag av chefen för inrikesdepartementet verkställts särskild utredning om åtgärder för att skydda allmänheten mot skador av radioaktiv strålning i samband med driftstörningar vid atomenergianläggningar m. m. Utredningen har utmynnat i ett **betänkande** (SOU 1959: 38), som innehåller förslag till lag med särskilda bestämmelser om skydd mot skadlig strålning från atomenergianläggning m. m. Detta förslag kommer senare denna dag att anmälas av chefen för inrikesdepartementet. Jag får anledning att i fortsättningen något beröra även detta förslag.

Vidare bör upplysas att arbetet på den inledningsvis nämnda OEEC-konventionen framskridit så långt, att konventionsförslaget inom den närmaste tiden torde komma att föreläggas organisationens råd för godkännande. Detta förslag bygger på följande grundsatser. Innehavare av atomanläggning skall bära skadeståndsansvar utan skuld — s. k. strikt eller objektivt ansvar — för olyckor i anläggningen eller under transport av nukleära ämnen från (i vissa fall till) anläggningen. Skadeståndsansvaret skall åvila anläggningsinnehavaren ensam och således icke kunna göras gällande mot leverantör av anläggningen eller delar till densamma eller av atombränsle m. m. Skadeståndsansvaret skall vara begränsat till ett belopp som, beroende på nationell lagstiftning, må sättas mellan 5 och 15 miljoner dollar, d. v. s. mellan ca 25 och 75 miljoner kronor. Obligatorisk försäkring för ansvarsbeloppet föreskrives i princip. Preskriptionstiden får icke överskrida tio

är från olyckan, med mindre anläggningsinnehavaren genom statsgaranti eller på annat sätt befrias från skyldigheten att slutligen bära ansvarigheten. I fråga om statsgaranti beträffande belopp utöver det i konventionen angivna ansvarsbeloppet lämnar konventionen åt varje medlemsstat att efter eget beprövande föreskriva vad som må anses erforderligt.

Huvuddragen av förslaget

Utredningen

Atomskadeutredningen framhåller, att dess arbete inriktats på att i samråd med de danska, finska och norska kommittéerna utarbeta svenska lagbestämmelser som såvitt möjligt ansluter till det inom OEEC utarbetade konventionsförslaget i dess föreliggande skick. Det torde emellertid, anför utredningen, dröja någon tid innan ett definitivt svenskt lagutkast med motiv kan föreligga färdigt. Då det svenska atomenergiprogrammet för den närmaste tiden innebär, att utöver den redan existerande forskningsreaktorn vid tekniska högskolan i Stockholm bl. a. en materialprovningsreaktor (vid Studsvik i Södermanland) samt en värmereaktoranläggning (vid Ågesta söder om Stockholm) kommer att tagas i bruk, är det enligt utredningens uppfattning synnerligen önskvärt, att vissa grundläggande lagbestämmelser om ansvarighet och försäkring utfärdas snarast möjligt. Utredningen har i detta läge ansett det enda försvarbara tillvägagångssättet vara att utarbeta och avge förslag till en tidsbegränsad lag innehållande vissa **provisoria riska bestämmelser** avsedda att träda i kraft den 1 juli 1960.

Utredningen betonar särskilt, att förslaget utformats så, att det såvitt nu kan bedömas icke kommer att försvåra genomförandet av den mera definitiva lagstiftning som är under utarbetande.

Utredningen framhåller, att det beträffande skador på detta område råder en praktiskt taget enhällig mening, att skadeståndsansvar utan skuld — **strikt ansvar** — bör åvila anläggningsinnehavaren. Driften måste betraktas som »farlig», kanske inte i den bemärkelsen att risken för olyckor av katastrofal omfattning är särskilt stor men däremot obetingat i det hänseendet, att skadorna kan bli av katastrofal omfattning, om olyckan är framme. Om vanligt vållandeansvar upprätthölles på detta område och alltså krav på oaktsamhet hos ledningen eller personalen ställdes för att skadeståndsskyldighet för företaget skulle antagas inträda, komme aktsamhetskravet i praxis med hänsyn till riskerna sannolikt att sättas så högt, att skillnaden mellan strikt ansvarighet och vållandeansvar inte bleve stor. Rättspraxis från andra områden anses ge belägg för detta antagande. Av rätts tekniska skäl vore det mycket olämpligt att här kräva bevis om att vållande förelegat. Följden kunde väntas bli, att långa och dyrbara rättegångar om skuldfrågan skulle bli nödvändiga.

Ett mycket viktigt skäl för strikt skadeståndsansvar är av psykologisk art. Atomkraftens ianspråktagande är mer eller mindre en angelägenhet för hela folket, och det är troligt att allmänheten anser, att ersättning på detta område icke skall göras beroende av att företagets ledning eller någon hos personalen gjort sig skyldig till vållande.

Lagstiftningen bör alltså enligt utredningens förslag liksom enligt konventionsförslaget byggas på principen, att strikt ersättningsansvar skall åvila driften.

En olyckshändelse i en atomanläggning kan, såsom framgår av det sagda, under ogynnsamma omständigheter orsaka skador av utomordentlig omfattning. Vetskapen härom föranleder frågan, om inte anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar bör begränsas till beloppet.

Utredningen framhåller, att begränsning av skadeståndsansvaret inte är någon för svensk rätt okänd företeelse. Redaransvaret enligt sjölagen är sålunda begränsat och vid flygtransport begränsas fraktförarens skadeståndsansvar enligt lagen den 5 mars 1937 om befordran med luftfartyg.

Även enligt 1933 och 1952 års Romkonventioner om ersättning av skada, som i följd av luftfartygs begagnande tillfogas person eller egendom på marken, gäller ansvarighetsbegränsning.

Det kan enligt utredningens mening knappast råda något tvivel om att begränsning av skadeståndsansvaret på förevarande område är i hög grad påkallad. Med hänsyn till de stora skadeståndsbelopp som kan komma i fråga blir det nödvändigt att skadeståndsansvaret täckes av ansvarighetsförsäkring eller annan garanti. Denna måste emellertid begränsas till sitt belopp. Det kan inte vara rimligt, att anläggningsinnehavaren utöver ett belopp som kan täckas på sådant sätt skall bära ett obegränsat skadeståndsansvar. Det är inte sannolikt att någon — bortsett möjligen från staten — skulle vilja utan ansvarighetsbegränsning satsa kapital på en atomanläggning.

Vad nu sagts gäller i första hand den strikta ansvarigheten. Det kan, inför utredningen, diskuteras, om ansvarighetsbegränsning bör förekomma också i fall då anläggningsinnehavaren — eller måhända hans personal — vållat skadan; i synnerhet gäller detta om oaktsamheten var grov eller skadan rentav tillfogats uppsåtligen. Emellertid har utredningen för sin del kommit till den uppfattningen, att skillnad inte bör göras mellan strikt ansvarighet och skadeståndsansvar på annan grund. Vad som på förevarande område skall betraktas som oaktsamhet är mycket ovisst, och värdet av ansvarighetsbegränsningen skulle i hög grad minskas, om den inte gällde även i fall då anläggningsinnehavaren eller hans personal genom vanlig, icke kvalificerad vårdslöshet vållat skadan. Även om man läte undantaget avse — förutom uppsåt — endast grov oaktsamhet, bleve gränserna mycket flytande. Och att låta anläggningsinnehavaren bära ett obegränsat skadeståndsansvar endast när han vållat skadan uppsåtligen synes vara en ordning som saknar varje praktisk betydelse.

Enligt konventionsförslaget gäller ansvarighetsbegränsningen generellt och täcker således även situationer av uppsåt och grov vårdslöshet från anläggningsinnehavarens eller hans personals sida.

Frågan om ansvarighetsbeloppets storlek är emellertid i hög grad beroende av vilka försäkringsmöjligheter som står till buds. De svenska försäkringsbolag, som bedriver atomförsäkringsrörelse, har slutit sig samman till en atomförsäkringspool. Pooler av motsvarande slag har bildats i många andra länder. De till den svenska poolen anslutna försäkringsbolagen kan för egen räkning svara för ersättningsbelopp uppgående för närvarande till 8 miljoner kronor per anläggning i ansvarighetsförsäkring, sakförsäkring och eventuell avbrottsförsäkring. Bortsett från de statliga anläggningarna är sakförsäkring med hänsyn till anläggningsinnehavarens och hans finansierers eget skydd angelägen. Sakförsäkringsbeloppet även för en tämligen blygsam atomreaktoranläggning i industriell drift överstiger 100 miljoner kronor. Härtill kommer alltså ansvarighetsförsäkringen och eventuellt avbrottsförsäkringen.

Utredningen konstaterar, att den svenska atompoolen i fråga om kapacitet att täcka atomrisker kan relativt sett väl mäta sig med atompoolerna i övriga länder på Europas kontinent. Om Danmark, Finland, Norge och Sverige bildade en gemensam pool, skulle den bli den största på kontinenten. Den engelska atompoolen står i särklass i det att den på utlandsrisker ensam kan täcka omkring dubbelt så mycket som alla de kontinentala poolerna tillsammans. Av det anförda framgår att den svenska poolen kan täcka blott en liten del av de erforderliga försäkringssummorna; för återstoden blir vi beroende av den internationella försäkringsmarknadens resurser. Ju högre ansvarighetsbelopp som måste täckas, desto högre premier måste den svenska atomindustrin betala till utlandet.

Utredningen anser, att vad nu sagts i anslutning till den svenska poolens kapacitet talar för att ansvarighetsbeloppet hos oss sättes lågt. Man borde med hänsyn härtill hålla sig på den undre gränsen enligt konventionsförslaget, d. v. s. 5 miljoner dollar eller 25 miljoner kronor. Det är emellertid givet, att de skadelidandes intresse ger utslag i motsatt riktning. Att åstadkomma en rättvis avvägning stöter enligt utredningen på stora svårigheter.

På flera håll i utlandet har man sökt lösa problemet genom att låta staten träda hjälpende emellan vid skador av mycket stor omfattning. I stort sett står här två system mot varandra. Enligt det ena, representerat av USA och Tyskland, åtar sig staten en formlig garanti att vid varje händelse svara för visst belopp, i USA 500 miljoner dollar (d. v. s. ca 2,5 miljarder kronor) utöver det belopp som försäkringen täcker, och i Tyskland 500 miljoner Mark (d. v. s. ca 600 miljoner kronor) inklusive det belopp som är täckt genom försäkringen. På den andra sidan står Storbritannien och Schweiz. Där förutsattes att parlamentet resp. förbunds församlingen vid stora olyckshändelser, när försäkringsbeloppet inte är tillräckligt för att täcka skadorna, skall genom särskild lag ställa medel till förfogande;

storleken av beloppet liksom närmare bestämmelser om medlens användning o. d. lämnas åt statsmakterna att avgöra, när frågan blir aktuell.

Utredningen anser, att för svenskt vidkommande en ordning påminnande om den engelsk-schweiziska är att föredraga. Med hänsyn till det förut sagda bör ansvarighetsbeloppet för anläggningsinnehavaren inte överstiga 25 miljoner kronor. Men om man sålunda närmast av nationalekonomiska skäl begränsar ansvarighetsbeloppet till det minimum som är internationellt godtaget, synes det vara skäligt att nationen i sin helhet — d. v. s. staten — träder emellan i de fall då olyckan är så omfattande, att beloppet inte förslår till full gottgörelse åt de skadelidande. Ehuru mycket talar för det amerikansk-tyska systemet med en formlig garanti intill ett högt belopp, kan det dock enligt vad utredningen anför knappast komma i fråga att nu binda statsmakterna till någon viss garanterad summa, som skall utgå vid en framtida händelse; också i övrigt, såsom i fråga om medlens fördelning, synes de som har att besluta när frågan blir aktuell böra ha fria händer.

Utredningen har övervägt, om inte ansvarighetsbeloppet borde kunna tillåtas variera i viss utsträckning, så att man kunde ta hänsyn till den växlande risk som olika anläggningar erbjuder med hänsyn till storlek, belägenhet o. s. v. Utredningen har dock bl. a. med hänsyn till konventionsutkastet funnit, att någon ytterligare nedprutning av beloppet 25 miljoner kronor ej bör förekomma. För övrigt erbjuder premiesättningen rimliga möjligheter att beakta de olika stora riskerna; även med bibehållande av beloppet 25 miljoner kronor är premierna för en liten forskningsreaktor givetvis avsevärt lägre än premierna för en stor reaktor i industriell drift.

Den anordning som man enligt utredningens mening kunde tänka sig för svenskt vidkommande skulle med hänsyn till det sagda innebära att ansvarighetsbeloppet fastställes till 25 miljoner kronor samt att om detta belopp inte förslår till full ersättning för uppkomna skador, gottgörelse skall beredas av statsmedel enligt grunder som fastställes av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Ett oeftergivligt villkor för drift av atomanläggning har utredningen ansett vara, att det för anläggningen gällande ansvarighetsbeloppet i varje läge är täckt av någon form av säkerhet. **O b l i g a t o r i s k a n s v a r i g h e t s f ö r s ä k r i n g** bör således i de skadelidandes intresse införas (jfr trafikförsäkringen). Vissa undantag bör dock uppställas. Staten som anläggningsinnehavare bör sålunda inte vara underkastad försäkringsplikt. Vidare bör en anläggningsinnehavare kunna befrias från försäkringsplikten, om han ställer betryggande säkerhet för sina eventuella skadeståndsförpliktelser.

Utredningen har funnit verkställda undersökningar här hemma och i utlandet visa, att det åtminstone för närvarande torde bli omöjligt att erhålla försäkring i annan form än att försäkringsgivaren ställer ett visst belopp per anläggning till förfogande. Inträffar en olycka, nedskrivs försäkringssumman med belopp motsvarande vad som utbetalts i skadestånd, och ny försäkring eller utfyllnad av försäkringen erhålles inte automatiskt utan

först efter särskild överenskommelse med försäkringsgivaren. Man kan, säger utredningen, förstå att försäkringsgivarna, med de mycket stora ansvarsbelopp och de okända risker som det här gäller, i dagens läge inte vågar åtaga sig ansvarighet per händelse. Men ur de skadelidandes synpunkt är denna ordning inte tillfredsställande. Både skadeståndsansvaret och försäkringsgivarens förpliktelse borde helst gälla med visst belopp per händelse, såsom fallet är i fråga om trafikförsäkringen. Det skulle eljest under vidriga omständigheter kunna hända, att om två stora olyckshändelser inträffade i tät följd, det tillgängliga ansvarighetsbeloppet 25 miljoner kronor konsumerades av den första händelsen, med påföljd att intet bleve över till dem som drabbades av den andra händelsen.

Nu är enligt vad utredningen framhåller detta i och för sig en mycket osannolik situation. I England har man därför mot bakgrund av de begränsade försäkringsmöjligheterna valt den ståndpunkten, att inte bara försäkringsplikten utan även anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar skall begränsas till visst belopp per anläggning. Inträffar en olycka av större omfattning, förutsättes det att myndigheterna omedelbart ingriper och tillser att ny försäkring tecknas; eljest får driften inte fortsättas.

En sådan ordning avviker dock enligt utredningens mening alltför mycket från vad som i övrigt tillämpas inom skadeståndsrätten. Konventionsförslaget utgår också från att skadeståndsansvaret skall gälla med angivet belopp per händelse och att försäkringsansvaret skall i möjligaste mån anknyta därtill. Denna lösning förordas av utredningen. Att vissa svårigheter uppkommer när det gäller att ansluta en försäkring per anläggning till ett skadeståndsansvar per händelse framgår av vad redan sagts, men svårigheterna kan i praktiken reduceras avsevärt.

Att i alla situationer tillgodose de skadelidandes skydd — och alltså verkligen garantera att 25 miljoner kronor står till förfogande för varje inträffande händelse — synes dock enligt utredningens uppfattning icke vara möjligt på annan väg än att staten i sista hand ikläder sig ansvarigheten härför. Det måste anses rimligt att staten ikläder sig en sådan garanti, när de överväganden som gjorts har lett fram till att skadeståndsansvaret bör gälla per händelse, oaktat försäkring för en sådan ansvarighet inte kan erhållas. Det bör dock understrykas, att risken för att ifrågavarande subsidiära statsgaranti skall behöva tagas i anspråk är minimal. Har en olycka av större omfattning inträffat, lär nämligen myndigheterna komma att vidtaga sådana åtgärder, att möjligheten av en andra olycka, inträffande innan försäkringskyddet åter ordnats eller tillbörlig säkerhet blivit ställd, måste bli ytterligt osannolik.

Enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser kan en leverantör bli ansvarig gentemot tredje man för skadebringande egenskaper hos levererat gods. I regel måste, för att sådan ansvarighet skall inträda enligt svensk rätt, förutsättas att leverantören eller hans anställda i förmansställ-

ning vållat skadan uppsåtligen eller genom oaktsamhet. Leverantören kan visserligen i förhållande till sin medkontrahent i avtalet i allmänhet friskriva sig från skadeståndsansvar och även förbehålla sig att regressvis få av denne återkräva vad leverantören nödgats utgiva i ersättning till tredje man. Däremot kan leverantören inte med giltig verkan friskriva sig från skadeståndsskyldigheten i förhållande till tredje man.

Vad nu sagts gäller även leverantörer av reaktorer, reaktordelar och bränsle m. m. till atomanläggningar samt om konstruktörer av reaktorläggningar, entreprenörer som omhänderhaft anläggningarnas uppförande o. s. v., i den mån de genom oaktsamhet vid tillverkning av levererade delar, slarv vid konstruktionsberäkningar el. dyl. själva eller genom anställda vållat skada för tredje man.

Situationen beträffande atomanläggningarna är emellertid, framhåller utredningen, såtillvida egenartad att innehavaren av en sådan anläggning enligt vad som föreslagits skall bära strikt skadeståndsansvar för skador som genom driften drabbar tredje man. I realiteten innebär detta, att anläggningsinnehavaren praktiskt taget alltid skulle bli skadeståndsskyldig för skada, som leverantören, konstruktören o. s. v. vållat. Skadelidande tredje mans intresse av att erhålla ersättning torde, om obligatorisk försäkringsplikt införes för anläggningsinnehavaren, i allmänhet vara tillgodosett utan att leverantörer o. s. v. måste hållas ansvariga.

Leverantörsansvaret uppbärs visserligen ej enbart av hänsynen till tredje mans möjlighet att erhålla ersättning för lidna skador. På områden där det är av särskild vikt att inskräpa kravet på aktsamhet från leverantörernas sida torde skadeståndsansvaret innebära ett bland andra korrektiv mot oaktsamhet. Det kan kanske tyckas, att vårdslöshet som visas av leverantörer av materiel till atomanläggningar eller av konstruktörer av atomreaktorer skulle vara särskilt vådlig och att ett leverantörsansvar av det skälet på nu förevarande område vore påkallat. Emellertid är leveranser till atomanläggningar föremål för en utomordentligt sträng kontroll, som nog kan antas göra ett leverantörsansvar överflödigt ur preventiv synpunkt.

Utredningen befarar, att om de allmänna rättsgrundsatserna här upprätthölles, leverantörerna skulle känna sig uppfordrade att försöka få stora ansvarighetsförsäkringar; det skulle leda till dubbelförsäkring med kostnadsfördyringar som given följd. Om både anläggningsinnehavaren och leverantören skulle vara ansvariga för samma skada, skulle leverantören ofta förbehålla sig regressrätt; det kan inte undgås att regressrättens utkrävande emellanåt skulle leda till besvärliga och dyrbara processer.

Situationen kan vara särskilt bekymmersam för underleverantörer, t. ex. de som levererar reaktordelar till en huvudleverantör eller huvudentreprenör vilken i sin tur svarar för reaktorn i dess helhet. Det händer säkerligen, att underleverantören inte vet, för vilken reaktor de av honom levererade tillbehören är avsedda. Han blir beroende av huvudentreprenören för att få begärda förbehåll om ansvarsfrihet och regressrätt beaktade i förhållande till

anläggningsinnehavaren. För underleverantören skulle det helt visst innebära en lättnad om lagstiftaren tillgodosåge hans intressen.

Under konventionsarbetet i OEEC har det antytts, att den amerikanska atomindustrin inte skulle vara villig att leverera reaktorer och reaktortillbehör till Europa, om inte garantier gavs för att ansvarighet inte skulle utkrävas av leverantörerna för eventuella fel i varan som lett till skada för tredje man. Detta är i dagens läge en omständighet som inte kan förbises.

Under konventionsarbetet har man funnit, att ett tillfredsställande skydd för leverantörerna inte kan vinnas på annat sätt än genom att deras ansvarighet för atomskador helt uteslutes. Enligt utredningens mening är detta visserligen en radikal lösning, men den är som framgår av det sagda grundad på starka sakliga skäl. Utredningen betonar också, att den svenska exportindustrin, som inriktar sig på produktion av atomreaktordelar, har intresse av att principen om anläggningsinnehavarens exklusiva ansvarighet genomföres i de länder som bildar vår exportmarknad på detta område.

Utredningen föreslår i anslutning till vad sålunda anförts, att i princip ingen annan än anläggningsinnehavaren skall vara ansvarig för de i förslaget avsedda skadorna.

Transportörer av atombränsle till och avfall från atomanläggningarna befinner sig emellertid i en speciell situation. Även om man inför ett strikt skadeståndsansvar för den avsändande eller mottagande anläggningsinnehavaren i anledning av skador under transporten — och således knäsatte samma princip som vid de fasta anläggningarna, d. v. s. att en anläggningsinnehavare är skadeståndsskyldig även om en annan, i detta fall transportören, vållat skadan — måste man nämligen på transportområdet taga hänsyn till ett flertal internationella konventioner, som föreskriver eller förutsätter skadeståndsansvar för transportören. Hit hör bl. a. Brysselkonventionerna om fartygssammanstötning 1910, om konossement 1924 och om begränsning av redaransvaret 1924 och 1957, Romkonventionen om ersättning för markskador orsakade av flygtrafik 1952, luftbefordringskonventionen i Warszawa 1929 samt 1952 års Bernkonventioner om järnvägsbefordran. Dessa äldre konventioner och nationell lagstiftning i anslutning till dem kan inte utan mycket stort arbete ändras; fråga är om det ens är önskvärt. Under utformningen av konventionsförslaget har man därför i princip velat upprätthålla transportörens skadeståndsansvar vid sidan av anläggningsinnehavarens, men ge transportören en regressrätt mot anläggningsinnehavaren. På denna princip bör också enligt utredningens förslag den svenska lagstiftningen byggas.

Yttrandena

Beträffande behovet av lagstiftning understryker flertalet remissinstanser, att lagstiftningen är i hög grad angelägen; det framhålles därvid att anläggningsinnehavare inte kan erhålla försäkring för katastrof-riskerna utan bestämmelser som reglerar ansvarighetsförhållandena på området.

Sveriges mekanförbund uttalar:

Till en början vill vi uttrycka vår tillfredsställelse över att förslag till lagstiftning i dessa frågor nu framlagts. Åtskilliga svenska verkstadsföretag har under de senaste åren inriktat en allt större del av sina resurser på utvecklings- och konstruktionsarbete inom atomreaktorområdet. Då de svenska resurserna sedda i ett internationellt sammanhang är begränsade, är det angeläget att den tillverkande industrin genom samarbetsavtal med industrin i andra länder i största möjliga utsträckning kan tillgodogöra sig de erfarenheter och kunskaper, som inom atomreaktorområdet redan föreligger på andra håll i världen. En grundläggande förutsättning för en sådan internationell samverkan mellan industriföretag i olika länder är en enhetlig internationell reglering av försäkrings- och ansvarighetsfrågorna. Vi delar helt den i betänkandet framförda uppfattningen, att man i möjligaste mån bör söka uppnå överensstämmelse mellan den svenska lagstiftningen och det förslag till en konvention i ämnet, som utarbetats av en expertgrupp inom OEEC.

Även om skäl föreligger att till en början ge den svenska lagstiftningen provisorisk karaktär, är det angeläget att det på lämpligt sätt, exempelvis i motiven, klart uttalas, att den principiella utformningen av den provisoriska lagen icke avses att förändras vid övergången till en slutgiltig lag. Detta gäller alldeles särskilt sådana huvudfrågor som ansvaret gentemot tredje man samt försäkringsplikten. Ovisshet angående den definitiva utformningen av huvudprinciperna i lagen kan minska utländska företags intresse för avtal om samverkan med svenska företag och kan även tänkas verka hämmande på den svenska industrins intresse för konstruktion och tillverkning inom reaktorområdet. Den provisoriska lagen bör icke ges längre giltighetstid än som motiveras av eventuellt dröjsmål med ratificering av OEEC-konventionen.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund utgår från att lagförslaget icke kommer att prejudiciera den blivande definitiva lagstiftningen på området, som väl kan tänkas medföra ändringar i detaljutformningen men som icke lär komma att beröra dennas grundläggande principer. *Hovrätten för Nedre Norrland* och *vattenfallsstyrelsen* förutsätter, att den definitiva lagstiftningen kommer att föregås av nya ingående överväganden.

Beträffande förslagets principiella uppläggning har vidare *hovrätten för Nedre Norrland* anfört följande:

Hovrätten förutsätter att det av utredningen föreslagna skadereglerings-systemet anses över huvud taget lämpligt. Andra möjligheter att komma till rätta med problemet äro nämligen givetvis också tänkbara. En sådan möjlighet vore att ersättningsanspråk på grund av atomskador riktades icke mot vederbörande anläggningsinnehavare utan mot en gemensam försäkringspool eller mot staten, som alltså skulle iklädas omedelbar ersättningskyldighet i förhållande till skadelidande efter grunder motsvarande dem som enligt förslaget gälla för anläggningsinnehavare. Mellanhavandet mellan poolen eller staten, å ena, samt anläggningsinnehavaren, å andra sidan, finge sedan regleras regressvis. Omfattningen av varje särskild anläggningsinnehavares skadeståndsansvar och av hans försäkringsplikt kunde lösas efter samma linjer som de förslaget följer. Ett system sådant som det här skisserade skulle medföra, att eventuella svårigheter att identifiera den händelse, som föranlett ett visst skadefall, ej komme att gå ut över den skadelidande. Som framgår av vad utredningen anfört i olika sammanhang vore detta en fördel.

Hovrätten över Skåne och Blekinge finner däremot, att frågan huruvida anläggningsinnehavaren skall åläggas ett av försäkring täckt ansvar eller om försäkringen skall bära objektivt ansvar utan skadeståndsskyldighet för anläggningsinnehavaren är ett spörsmål om den tekniska konstruktionen som saknar nämnvärd betydelse i förevarande sammanhang. Hovrätten uttalar emellertid vidare:

Fråga är om det överhuvudtaget är möjligt att nå en tillfredsställande ordning inom skadeståndsrättens ram. Särskilt då det gäller de sena skadeverkningarna måste nämligen — såsom utredningen också har framhållit — utomordentliga svårigheter möta att styrka kausalsammanhanget mellan skadegrundande händelse och timad skada. Även om beviskravet sättes lågt, synes dessa svårigheter vara sådana, att en skadestandsreglering kan befaras icke vara till nämnvärt gagn för flertalet skadelidande. Med tanke på det allt större utnyttjandet av atomenergien och därav följande ökade risker för radioaktiv bestrålning, torde en förbättring av bevismöjligheterna näppeligen vara att räkna med i framtiden. Tvärtom torde man då få räkna med att uppkomna skador kan bero på kumulativ effekt, och härigenom ökas bevissvårigheterna för den skadelidande. Det synes mot bakgrunden av dessa betänkligheter böra övervägas, om icke ett mera verksamt skydd för allmänheten, som utsättes för strålningsrisker, kan åstadkommas genom en utbyggnad i ena eller andra formen av det sociala försäkringsskyddet; staten skulle åtaga sig att — exempelvis genom en påbyggnad på sjukförsäkringen — skydda medborgarna mot skada av radioaktiv strålning, oavsett om skadeorsaken kunnat fastställas. Hovrätten anser sig emellertid icke ha skäl att i detta sammanhang närmare utveckla denna tanke, som utredningen delvis varit inne på vid sin behandling av preskriptionstidens längd.

Det föreligger obestriddligen behov av en särskild skadeståndslag rörande atomskador. Denna bör ansluta sig till det arbete på en atomansvarighetskonvention, som för närvarande bedrivs. Vidare bör såvitt möjligt enhetliga bestämmelser skapas i de nordiska länderna. Då hänsyn till konventionsarbetet föranleder dröjsmål med definitiva bestämmelser på området men behovet av en reglering är trängande, har hovrätten icke något att invända mot en provisorisk lagstiftning.

Beträffande den föreslagna ansvarighetsbegränsningen — 25 miljoner kronor per händelse — uttalar *aktiebolaget Atomenergi*:

Med hänsyn till bl. a. de rigorösa säkerhetsbestämmelserna och till möjligheterna att få försäkringsskydd på den svenska marknaden talar enligt bolaget vissa skäl för att ansvarighetsbeloppet begränsas till ett lägre belopp än vad utredningen föredragit. Härigenom skulle man också kunna få en sådan överensstämmelse mellan ansvarighet och försäkring, som bolaget kommer att beröra i det följande. På grund av önskemålet att få en lagstiftning i överensstämmelse med en blivande europeisk konvention, som kan bli av betydelse vid skador å svenska intressen till följd av en reaktorolycka utomlands, anser sig bolaget emellertid icke böra föreslå någon ändring på denna punkt.

Under utarbetandet av bestämmelser på detta område har livligt diskuterats om begränsningen av ansvaret skulle anknyta till varje händelse eller till varje anläggning. Utredningen har med utgångspunkt från gängse skadeståndsrättsliga grunder föreslagit, att skadeståndsansvaret skall gälla med visst belopp per händelse. Då utredningen bedömt det knappast troligt

att man för närvarande kan erhålla försäkring per händelse utan endast per anläggning, har utredningen godtagit att försäkringen kan få gälla per anläggning.

Beträffande förslagets regler om försäkring och statsgaranti anför bolaget:

Utredningens förslag innebär således, att statsgarantien i princip kan bli aktuell i två fall, nämligen dels om ersättningsbeloppen överstiger 25 milj. kronor, och dels om försäkringssumman helt eller delvis utnyttjats, så att 25 milj. kronor ej står till förfogande. Ehuru de praktiska olägenheterna måste bedömas som små, är det likväl ur principiell synpunkt en mindre lämplig konstruktion, att ansvarighetsbegränsningen anknyter till händelse men att försäkringsskyldigheten anknyter till anläggning. Om — såsom bolaget tidigare antytt — ansvarigheten begränsades till ett lägre belopp än vad utredningen föreslagit, synes det ha förelegat en möjlighet att få full överensstämmelse mellan ansvar och försäkring.

Delegationen för atomenergifrågor ger uttryck åt delvis liknande tankegångar. Efter att ha berört riskerna vid atomanläggningar av olika slag fortsätter delegationen:

Beloppet 25 miljoner kronor torde ungefärligen motsvara de teoretiska riskerna vid en omfattande olycka i en mycket stor anläggning men mer än väl täcka de tänkbara skadorna vid de smärre anläggningarna liksom de mindre omfattande olyckshändelserna. En glidande skala som anslöte sig exempelvis till reaktoreffekten eller mängden av radioaktiva ämnen inom anläggningen skulle sålunda ur tekniska synpunkter vara motiverad. Emellertid torde utformningen av en sådan skala vålla betydande svårigheter.

En alternativ lösning vore att det obligatoriska ansvarighetsbeloppet sattes väsentligt lägre men dock så högt, att det vid flertalet fall täckte det tänkbara skadebeloppet vid en eventuell olycka. För olyckshändelser av katastrofkaraktär skulle anläggningshavarens ansvar utbyggas med ett obligatoriskt ansvar för staten, utformat bl. a. under hänsynstagande till de internationella åtaganden, som kan bli aktuella i samband med en konvention. Försäkringsplikten skulle i konsekvens härmed inskränkas till det belopp för vilket anläggningshavaren är ansvarig.

Delegationen, som i vad avser den provisoriska lagen godtar de av utredningen föreslagna försäkringsbeloppen, föreslår, under åberopande av det anförda, att det alternativa förfaringssätt, som här skisserats, upptages till prövning av utredningen under dess fortsatta arbete med förslaget till definitiv lagstiftning.

Däremot anser *försäkringsinspektionen* och *svenska bankföreningen*, att det snarare kunde övervägas att fastställa ett högre ansvarighetsbelopp än det föreslagna. Försäkringsinspektionen åberopar därvid statens intresse av att dess subsidiära garanti icke blir av för stor omfattning, medan föreningen närmast synes utgå från behovet av skydd för de skadelidande och deras kreditgivare. Varken inspektionen eller föreningen vill emellertid motsätta sig förslagets genomförande i denna del.

Luftfartsstyrelsen framhåller, att lufttrafikföretagens internationella organisation, IATA, utfärdat vissa rekommendationer om säkerhetsåtgärder vid lufttransport av nukleära ämnen. Givet är dock, att trots säkerhetsåtgärderna en olycka kan inträffa, och om den sker över tätbebyggt område,

kan måhända så stora skador uppkomma att ansvarsbeloppet inte räcker till. Med hänsyn till den höjning av premierna som skulle bli följden av att höja ansvarsmaximum — om nu överhuvud försäkring går att erhålla i dylikt fall — vill dock styrelsen inte förorda någon sådan höjning.

I fråga om ansvarighetens anknytning till anläggningsinnehavaren — med uteslutande av ansvarighet för andra — anser *aktiebolaget Atomenergi*, att det åtminstone innan en slutlig lagstiftning kommer till stånd bör ytterligare övervägas, om inte också det kvarstående undantaget från denna princip, nämligen ansvarigheten för transportör, bör slopas. *Sveriges trafikbilägares riksorganisation* ifrågasätter om inte detta bör ske redan nu; den föreslagna ordningen innebär olägenheter ur skaderegleringssynpunkt.

Vad slutligen angår den föreslagna statsgarantin uttalar *AKK*, att den är ett oeftergivligt komplement till förslaget i övrigt.

Försäkringsinspektionen framhåller, att det av många skäl är opraktiskt att låta staten bygga ut ett permanent organ för att ta upp premier och reglera skador så mycket mer som antalet skador vilka här kan komma i fråga väntas bli starkt begränsat. Katastrofrisker kan dock inte uteslutas, och därför är viss statlig medverkan nödvändig. Den bör emellertid i görligaste mån begränsas. Ur den synpunkten kan ansvarsmaximeringen för anläggningsinnehavaren till 25 miljoner kronor diskuteras. Inspektionen stannar dock för att tillstyrka de föreslagna provisoriska reglerna.

Departementschefen

Det svenska atomenergiprogrammet för den närmaste tiden innebär att, jämte en redan befintlig forskningsreaktor vid tekniska högskolan i Stockholm, bl. a. en materialprovvningsreaktor inom Studsvikanläggningen samt en värmereaktoranläggning vid Ägesta söder om Stockholm skall tagas i bruk. Vad som kommer att ske under tiden närmast därefter är mera ovisst. Sannolikt kommer emellertid åtminstone en kraftreaktor att vara färdig att tagas i drift under 1960-talets senare del.

Risken för olyckshändelser av stor omfattning i samband med driften av atomanläggningarna synes enligt den tekniska sakkunskapen icke vara stor. Katastrofrisker kan dock icke helt uteslutas, och stora skador kan under sådana omständigheter drabba både allmänheten och atomindustrin.

Atomskadetredningens förslag till provisorisk skadeståndslagstiftning på området bygger på principen, att anläggningsinnehavaren skall vara ansvarig oberoende av vållande. Ansvarigheten begränsas till 25 miljoner kronor per händelse och skall vara täckt av obligatorisk försäkring. Det förutsättes att staten, om skadorna skulle överstiga nämnda belopp, skall utge ersättning enligt grunder som fastställs av Kungl. Maj:t och riksdagen, när frågan blir aktuell. Ansvarigheten skall vila på innehavaren allena; leverantörer av re-

aktorer eller andra tillbehör till atomanläggningen, av atombränsle o. s. v. skall alltså vara fritagna från det skadeståndsansvar som skulle åvila dem enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser. — Förslaget står i samklang med det konventionsförslag som upprättats inom OEEC och som torde vara klart för undertecknande inom den närmaste tiden.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen för remissbehandlingen har den principiella uppläggnings av utredningens förslag i huvudsak godkänts av de hörda instanserna. De har också godtagit tanken att den nu föreslagna lagstiftningen skall vara av provisorisk natur.

Även för egen del anser jag, att lagstiftningen bör bygga på strikt skadeståndsansvar och obligatorisk ansvarighetsförsäkring. Tydligt är också, att en viss övre gräns för ansvarigheten bör fastställas med statsgaranti i någon form beträffande överskjutande belopp. De hittillsvarande erfarenheterna från atomreaktor drift synes ge vid handen, att en viss frekvens av mindre olyckshändelser, berörande särskilt personalen vid anläggningarna, sannolikt är att vänta även i framtiden, men att risken för verkliga katastrofer är mycket liten. Detta skulle kunna åberopas som skäl för att den obligatoriska försäkringen borde avse ett relativt lågt belopp, kanske 5 miljoner kronor — till vilket även innehavarens ansvarighet skulle begränsas — och att staten i övrigt borde ikläda sig ansvarigheten för uppkommande skador, eventuellt med viss maximering. Man skulle därigenom spara premiekostnader och troligen i stort sett kunna hålla försäkringen inom landet. En sådan ordning skulle emellertid medföra vissa nackdelar. Staten skulle påtaga sig en risk som kunde bli kännbar, och det är uppenbarligen mindre lämpligt att Sverige isolerar sig från världen i övrigt, där man tydligtvis räknar med att på detta område bygga upp en internationell solidaritet grundad på världsomspännande försäkring. Det blir också betydande svårigheter att med ett så lågt ansvarighetsbelopp för anläggningsinnehavaren ordna ett ansvarighetssystem som möjliggör anslutning till den blivande konventionen, om denna utformas enligt föreliggande förslag; enligt konventionsförslaget kräves nämligen civilrättslig skadeståndsskyldighet — täckt genom försäkring eller på annat sätt — till ett belopp av minst 25 miljoner kronor. Jag har efter övervägande av dessa omständigheter kommit till det resultatet, att den svenska lagen icke bör stadga ett lägre ansvarighetsbelopp för anläggningsinnehavaren än 25 miljoner kronor.

Enligt vad som under hand upplysts från atomskadeutredningens överläggningar med de nordiska grannländernas representanter synes man i Danmark och Norge snarast vara inställd på att acceptera ett högre ansvarighetsbelopp än vad som svarar mot 25 miljoner svenska kronor. Skälet för denna ståndpunkt är att man önskar ge så gott skydd som möjligt genom försäkring och att man vill engagera staten i minsta möjliga omfattning. Detta skäl är beaktansvärt, men med hänsyn särskilt till den relativt begränsade kapaciteten hos den svenska — och nordiska — försäkringsmarknaden bör vid utformningen av nu ifrågakommande provisoriska lagstiftning ansvarighetsbeloppet enligt min mening icke sättas högre än 25

miljoner kronor. De fortsatta överläggningarna med grannländernas kommittéer — av vilka den finska, efter vad som upplysts, närmast synes vara benägen att intaga samma ståndpunkt som den svenska — ävensom de ytterligare erfarenheter som kan vinnas under den närmaste framtiden får visa, om det finns skäl att i den blivande mera definitiva lagstiftningen frångå den ståndpunkt som nu har intagits.

Försäkringen bör kompletteras med statsgaranti i huvudsak enligt de grunder som utredningen angivit. I den mån ansvarighetsbeloppet ej förslår, bör sålunda gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Även eljest bör staten inträda då den skadelidande ej kunnat utfå ersättning som bör tillkomma honom.

Som förut nämnts bygger utredningens förslag på att ansvarigheten — med undantag för fall då olycka inträffat under transport av nukleära ämnen — skall åvila anläggningsinnehavaren ensam. Leverantörer, konstruktörer o. s. v. skall alltså vara fritagna från skadeståndsskyldighet. Förslaget i denna del innebär ett betydande avsteg från eljest inom skadeståndsrätten gällande regler. På grund av de starka skäl som uppbär den föreslagna ordningen — bl. a. angelägenheten att undvika dubbelförsäkring som kan bli särskilt olämplig med hänsyn till de höga belopp det här gäller — synes den emellertid få godtagas.

Även eljest synes huvudlinjerna i utredningens förslag böra följas. Beträffande detaljutformningen har den granskning av förslaget som med beaktande av remissyttrandena verkstälts i departementet föranlett vissa jämkningar, som närmare redovisas i den speciella motiveringen. Med hänsyn till lagstiftningens karaktär av provisorium får man givetvis räkna med att ställningstagandet till vissa i lagstiftningen ingående frågor snart kan behöva omprövas. Jag räknar emellertid med att de nu förordade huvudgrunderna för lagstiftningen skall bli vägledande även vid utformningen av en blivande, mera definitiv lagstiftning i ämnet.

Specialmotivering

I enlighet med vad i det föregående anförts föreligger förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktor drift m. m. (atomansvarighetslag). Beträffande innehållet i förslaget får jag, utöver vad som framgår av den tidigare framställningen, anföra följande.

1 §.

Paragrafen innehåller vissa definitioner.

Utredningen. I utredningens förslag avses med uttrycket *a t o m b r ä n s l e* uran, plutonium eller annat ämne, som användes som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi. Definitionen anknyter nära till stadgandet i 1 § första stycket atomenergilagen den 1 juni 1956; att förening vari ämne av

nu angivet slag ingår icke uttryckligen angivits i förslaget avses ej innebära någon avvikelse i sak. En mycket betydande inskränkning i lagstiftningens tillämplighetsområde i förevarande hänseende göres i 2 §, där det stadgas att lagen icke är tillämplig å atombränsle som ej innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran och som ej blivit radioaktivt genom bestrålning i atomanläggning.

Med *a t o m p r o d u k t* avses enligt utredningens förslag radioaktivt ämne, som bildats eller blivit radioaktivt genom bestrålning i samband med framställning eller användning av atombränsle, därunder inbegripet avfall från atomanläggning men icke atombränsle. Uttrycket »radioaktivt ämne» — eller »radioisotop» — är en allmänt vedertagen benämning på ett ämne, vars atomkärnor undergår spontana omvandlingar och därvid utsänder radioaktiv (joniserande) strålning. Radioaktiva ämnen som bildats icke i en atomanläggning utan t. ex. i partikelacceleratorer eller cyklotroner faller utanför lagstiftningen. Genom 2 § undantages i viss utsträckning från lagens tillämplighetsområde radioisotoper som begagnas för industriellt eller medicinskt bruk o. l.

Med *a t o m a n l ä g g n i n g* avses enligt utredningens förslag atomreaktor ävensom anläggning för framställning, behandling eller förvaring av atombränsle eller atomprodukt. Ledning vid avgörandet av vad som skall betraktas som en anläggning för sig, särskilt i vad gäller anordningar för förvaring av avfall o. d., bör kunna erhållas genom tillståndsgivningen enligt atomenergilagen. Om driften i en atomreaktoranläggning nedlagts, t. ex. efter en olyckshändelse, och området avspärrats, torde anläggningen i fortsättningen vara att betrakta som en anläggning för förvaring av atomprodukter, och detta sakernas tillstånd varar till dess radioaktiviteten hos de kvarvarande ämnena avklingat så mycket, att någon fara inte längre föreligger.

Befann sig ämnet icke i »anläggning» när olyckan inträffade och var det icke heller under transport, skall den anläggningsinnehavare som hade eller senast haft ämnet i sin besittning bära ansvaret; jfr 4 § sista stycket. Två eller flera anläggningar kan i administrativ väg sammanföras till en enhet i lagens bemärkelse; jfr 3 §.

Konventionen upptar en definition av termen »operator»: *a n l ä g g n i n g s i n n e h a v a r e*. Utredningen säger sig utgå från att under den provisoriska lagstiftningens tid med ledning av koncessionssystemet utan större svårighet skall kunna klarläggas, vem som i det särskilda fallet skall anses som anläggningsinnehavare.

Vad slutligen angår *a t o m s k a d a* förstås därmed enligt utredningens förslag skada å person eller egendom genom radioaktiv strålning från atombränsle eller atomprodukt. Lagen avses alltså gälla endast skada å person och egendom. Huruvida skador på den mänskliga arvsmassan, s. k. genetiska skador, omfattas av uttrycket skada å person är mycket tveksamt. Frågan torde emellertid inte ha någon större praktisk betydelse, framför allt därför att det för den som lidit skadan torde vara mycket svårt att leda

i bevis att skadan uppkommit genom en viss påstådd olyckshändelse för vilken ansvarighet föreligger enligt lagen. Utredningen har ansett att spörsmålet — som visserligen är särskilt aktuellt i detta sammanhang men inte helt torde sakna motstycken inom andra verksamhetsområden — inte kan besvaras i den nu föreslagna provisoriska lagen. Det får avgöras i rättstillämpningen med stöd av allmänna överväganden.

Sådan olägenhet av förorening, utan samband med person- eller egendoms-skada, som avses i 8 kap. 35 § vattenlagen — därest dylik olägenhet över huvud kan tänkas uppkomma på förevarande område — faller utanför lagen; den täckes icke av den föreskrivna försäkringen och skall ersättas av anläggningsinnehavaren vid sidan av nu föreslagna bestämmelser. Immissioner av typen intrång i rörelse, utan att person- eller sakskada uppkommit, faller likaledes enligt utredningens uppfattning utanför lagens tillämplighetsområde, liksom annan direkt tillfogad s. k. allmän förmögenhetsskada.

Skador på anläggningen jämte tillhör omfattas i och för sig av de föreslagna reglerna. Det torde emellertid endast undantagsvis inträffa, att annan än anläggningsinnehavaren som ju själv är den ersättningskyldige lider skada som här avses. Under den tid den provisoriska lagen avses att gälla kommer endast tre atomanläggningar att vara i drift här i landet, nämligen reaktoranläggningen R 1 i Stockholm, Studsviksanläggningen och Ågestaanläggningen. För dessa tre anläggningar kommer, enligt vad utredningen anser sig våga räkna med, att finnas sakförsäkring enligt försäkringsavtal, i vilka försäkringsgivaren förbundit sig att inte utöva regressrätt mot den för skadan ansvarige. Det kan därför inte anses nödvändigt att i den provisoriska lagstiftningen uppta några speciella föreskrifter avseende ansvarighet för skada på anläggningen.

Utredningen förklarar, att med »person» bör avses även den som är anställd hos anläggningsinnehavaren. De anställda erhåller för sin skada i regel ersättning enligt yrkesskadeförsäkringslagens bestämmelser. Det kan visserligen vara tveksamt, om ersättningskyldighet på strikt grund lämpligen bör åläggas en arbetsgivare, som bekostar ersättning enligt yrkesskadeförsäkringen. Starka skäl, inte minst av psykologisk art, talar emellertid för att de anställda inte försättes i sämre position i ersättningsrättsligt hänseende än utomstående skadelidande. Utredningen har därför stannat för att inbegripa även anläggningsinnehavarens anställda under lagen. Dessa får alltså ersättning enligt de föreslagna reglerna för vad som inte täckes av yrkesskadeförsäkringen. För vad som utgivits från yrkesskadeförsäkringen har försäkringsgivaren inte regressrätt mot anläggningsinnehavaren (eller dennes ansvarighetsförsäkring), med mindre innehavaren vållat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Detta följer av 51 § andra stycket lagen om yrkesskadeförsäkring; jfr 107 § andra stycket lagen om allmän sjukförsäkring.

Enligt utredningens förslag omfattas endast skada genom radioaktiv strålning av lagen. Med radioaktiv strålning avses alfa-, beta- och gammastrålning ävensom neutronstrålning (jfr 1951 års strålskyddskommittés betän-

kande Strålskydd SOU 1956: 38 s. 29 ff.). Under utredningsarbetets gång har diskuterats, om inte också vissa andra skador som orsakats av atombränsle eller atomprodukt, såsom skador genom giftverkan och sprängverkan och kanske också skada till följd av ämnenas »farliga» natur i största allmänhet, borde föras in under ansvarigheten. Ett skäl härför är onekligen, anför utredningen, att det ligger nära till hands, när man nu ändå skapar ett obligatoriskt försäkringsskydd för hithörande skador, att utnyttja anordningen till allmänhetens skydd i största möjliga utsträckning. Ett annat skäl kan vara, att det i praktiken ofta måste bli svårt att fastställa, om en viss skada, särskilt när den lett till döden, uppkommit genom radioaktiv strålning eller på annat sätt, t. ex. genom giftverkan. Å andra sidan medför en sådan utvidgning av ansvarighetsområdet besvärliga gränsdragningsproblem: förgiftnings- och explosionsrisker, inte sällan av allvarligare natur än här, finns på många andra områden, utan att speciella regler om skadeståndsansvar eller obligatoriskt försäkringsskydd ansetts påkallade. Utredningen har därför stannat för att begränsa den provisoriska lagstiftningen till de skador som obestriddligen främst står i blickpunkten, nämligen skador genom radioaktivitet. Detta är också ståndpunkten i engelsk rätt. Konventionsförslaget däremot inbegriper under ansvarigheten jämväl skador som uppkommer genom en kombination av dels radioaktivitet och dels giftverkan, explosionsverkan eller annan farlig verkan av atombränsle eller radioaktiv produkt. Utredningen har räknat med att frågan får tas upp till förnyat övervägande i samband med utarbetande av en mera definitiv lag i ämnet.

Utredningen framhåller vidare, att de skador som omfattas av lagstiftningen kan uppkomma på olika sätt. Det hade onekligen, anför utredningen varit av stort praktiskt värde, om det relevanta skadeorsakande faktum hade kunnat närmare bestämmas i lagen. I 1 § talas helt allmänt om skada genom radioaktiv strålning. I senare stadganden begagnas uttrycket »händelse» (4, 6—8, 10, 12, 13 och 15 §§). I 7 § andra stycket talas om »skadefall», i 10 § tredje stycket om »försäkringsfall».

Så mycket är enligt utredningen till en början klart, att ersättning skall lämnas för skador genom radioaktivitet från atomanläggning — eller uppkomna under transport som avses i 4 § andra stycket — och att varje händelse som leder till skada av här avsett slag är ersättningsgrundande. Problemet ligger inte där utan i att avgöra, om en eller flera händelser givit upphov till skada. Detta är av betydelse både vid avgörandet av om ett eller flera ansvarighetsbelopp står till förfogande (6 §) och i preskriptionshänseende (8 §).

Avsikten har varit att under lagstiftningen inbegripa dels skada genom enstaka olyckshändelser av typen kedjereaktion som går ur kontroll eller explosion i reaktorn och dels fortvarighetstillstånd av typen successiv kontaminering av anläggningen eller vattendrag genom läckage el. dyl. Inte minst i sistnämnda hänseende kan det enligt utredningen betecknas som en brist, att händelsebegreppet inte kunnat närmare bestämmas.

Konventionsförslaget anger, att som en händelse (»a nuclear incident») skall betraktas varje händelse eller serie av händelser med samma ursprung som framkallats av, eller medfört skada som framkallats av, de farliga egenskaperna hos atombränsle eller atomprodukt. Utredningen har ansett att denna formulering, ehuru den för en del i praktiken uppkommande situationer kan tjäna som riktmärke, knappast helt löser svårigheterna; bl. a. ges därigenom ingen ledning för att bestämma vilken tidpunkt som skall tagas till utgångspunkt för preskriptionstiden vid successiv kontaminering genom läckage o. dyl. Konventionsförslagets bestämmelse bör därför enligt utredningens uppfattning övervägas ytterligare, och den har inte upptagits i det föreliggande lagförslaget. Detta innebär, att det får ankomma på rättstillämpningen att i förekommande fall ge en närmare bestämning. För några viktigare uppmärksammade fall har emellertid utredningen angivit, hur den sett på frågan.

Om en explosion inträffat i en atomreaktor med påföljd att ett gasmoln och eventuellt en del fasta partiklar slungats ut och smittat ned omgivningen, kan det tänkas att — beroende på svårigheten att definitivt sanera det nedsmittade området — radioaktiva ämnen kan bli kvar och ge ifrån sig strålning som kan träffa en människa eller eljest orsaka skada ännu lång tid efter händelsen i anläggningen. Utredningen menar inte desto mindre, att den skadeorsakande händelsen skall anses vara explosionen i anläggningen. Skulle efter en större olycka i en atomreaktor driften nedläggas och reaktorn avspärras och skada någon tid senare uppstå genom läckage eller annan företeelse som är att betrakta som en klar följd av den första händelsen, menar utredningen också, att förloppet skall betraktas som en händelse (med följdverkningar), vilket bl. a. innebär att preskriptionen räknas från den inledande olyckshändelsen. Om däremot efter samma avspärrning skada uppkommer genom brand, blixtnedslag eller annan avgränsad mellankommande händelse, anser utredningen att fråga är om två händelser. Om genom immission eller annat fortvarighetstillstånd successiv bestrålning skett och skadan är ett resultat av den sammanlagda bestrålningen, kan man inte komma till annat resultat än att fråga är om en händelse i lagens mening. Preskriptionen bör i dylika fall räknas från den tidpunkt då detta fortvarighetstillstånd upphörde.

För att en händelse skall anses ha givit upphov till skada måste emellertid enligt allmänna rättsgrundsatser ett visst inte alltför avlägset orsakförhållande föreligga mellan händelsen och skadan. Om under fartygstransport av en rostfri stålbehållare innehållande använt atombränsle behållaren går förlorad och sjunker men det kan tänkas taga 50—100 år innan behållaren frätts sönder av havsvattnet, så att skada kan uppkomma, kan förlusten av behållaren knappast antagas utgöra en händelse som »givit upphov» till skadan. Utredningen säger sig vara benägen att antaga, att i den slutliga lagstiftningen för detta fall, som diskuterats under konventionsbehandlingen, måste givas en särskild bestämmelse syftande till att begränsa ansvarighetstiden. För den provisoriska lagstiftningens del synes emellertid en sådan bestämmelse knappast vara erforderlig.

Yttrandena. Beträffande den föreslagna terminologin i allmänhet hemställer *AKK*, att kontakt tages med tekniska nomenklaturcentralen som arbetar på en ordlista med svenska termer inom området, t. ex. kärnenergi, kärnbränsle o. s. v. *Sveriges mekanförbund* hänvisar i stället till en särskild kommitté inom sin standardiseringsavdelning, som siktar till att få till stånd en enhetlig terminologi på området, vilken skulle kunna antas som svensk standard 1960, och föreslår att man vid utarbetande av den definitiva lagtexten vederbörligen beaktar de resultat som i avseende på terminologifrågorna då kan föreligga.

Beträffande definitionerna av uttrycken *atombränsle* och *atomprodukt* finner *AKK*, att gränsdragningen rymmer vissa svårigheter och uttalar härom:

Det är icke klart, om en använd bränslestav kan hänföras till atombränsle eller atomprodukt. Det är nämligen svårt att ange, när en bränslestav ej längre är användbar som bränsle i en reaktor, eftersom detta beror på tillgänglig överskottsreaktivitet i anläggningen. Om den använda bränslestaven t. ex. användes för gammasterilisering av matvaror, blir det en väsentlig skillnad i ansvaret, om bränslestaven hänföres till atombränsle eller till atomprodukt. I förra fallet gäller strikt ansvar för atomanläggningens innehavare, oberoende av var steriliseringen sker. I det senare fallet föreligger icke något sådant ansvar om den sker utanför anläggningen.

I fråga om definitionen av *atomskada* har ett relativt stort antal remissinstanser — *hovrätten för Nedre Norrland*, *medicinalstyrelsen*, *försäkringsinspektionen*, *AKK*, *svenska bankföreningen*, *svenska försäkringsbolags riksförbund* och *Sveriges mekanförbund* — påyrkat eller föreslagit till övervägande, att också skador genom giftverkan, sprängverkan eller annan farlig verkan av här avsedda ämnen medtages. Som skäl har framför allt åberopats, att konventionsförslaget i sin föreliggande form inbegriper skador av denna art och att, om de inte medtages, stora svårigheter kan uppstå i kausalitetshänseende. Mekanförbundet har även understrukit de svårigheter som uppkommer för leverantörerna, vilka med förslagets utformning inte vinner ansvarsbefrielse i förgiftnings- och explosionsfallen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge påtalar, att skäl ej har anförts för utredningens ståndpunkt att från lagen utesluta immissioner av typen intrång i rörelse. Hovrätten ifrågasätter, huruvida begränsningen är sakligt motiverad.

Delegationen för atomenergifrågor ansluter sig däremot till utredningens uppfattning på denna punkt.

Förslagets ståndpunkt att skada på anläggningen själv och tillhör till denna i den provisoriska lagen ej skulle behöva uttryckligen undantagas från ansvarigheten kritiserar av *hovrätten för Nedre Norrland*, som anser att de av utredningen anförda skälen inte är övertygande. *AKK* nöjer sig däremot med en hemställan, att frågan beaktas i den definitiva lagen.

Till förslaget att även anläggningsinnehavarens anställda skall inbegripas i kretsen av skadeståndsberättigade ställer sig *svenska försäkringsbolags riksförbund* tveksamt. Förbundet framhåller, att på detta sätt de an-

ställda vid en atomanläggning kommer att få en mera gynnsam ställning beträffande olycksfall i arbete än andra anställda samt att skador på de anställda sannolikt kommer att bli rätt frekventa; den ståndpunkt man här väljer utövar därigenom inflytande på premiernas storlek. *Delegationen för atomenergifrågor och aktiebolaget Atomenergi* tillstyrker däremot förslaget i denna del.

Järnvägsstyrelsen påpekar, att förslaget inte innehåller några bestämmelser om skada som under transport av nukleära ämnen kan uppstå på själva godset (d. v. s. det nukleära ämnet och dess förpackning). Styrelsen utgår från att därvidlag skall gälla vanliga frakträttsregler. Om mycket stora risker för järnvägen uppkommer härigenom, kan det ifrågasättas om inte obligatorisk sakförsäkringsplikt borde införas för avsändaren av godset med föreskrift att försäkringsgivarna inte skulle ha regressrätt.

Delegationen för atomenergifrågor erinrar om det förut berörda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om skydd mot skadlig strålning från atomenergianläggning m. m. vilket framlagts i särskilt betänkande (SOU 1959: 38). I detta lagförslag upptages ersättningsbestämmelser för vissa skador orsakade av atomolyckor. Delegationen förutsätter att frågan om samordning av ersättningsbestämmelserna i de båda lagförslagen uppmärksammas vid ärendets fortsatta handläggning.

I några remissyttranden har ifrågasatts om inte jämväl vissa andra definitioner borde införas i lagen.

Svenska försäkringsbolags riksförbund diskuterar behovet av en definition av begreppet »händelse». Med hänsyn till lagstiftningens provisoriska karaktär har riksförbundet emellertid intet att erinra mot utredningens ståndpunkt att tills vidare lämna frågan åt rättstillämpningen; i den definitiva lagen bör dock en definition införas. Utan något yrkande framhåller *AKK*, under åberopande av vad utredningen själv anfört, att uttrycket »händelse» är alltför obestämt. — Jfr även *hovrättens för Nedre Norrland* i anslutning till den allmänna motiveringen återgivna yttrande.

Vattenfallsstyrelsen skulle vilja ha begreppet anläggningsinnehavare definierat i förevarande lag och framhåller därvidlag, att utbyggnadsprogrammet för atomenergin försiggår genom samarbete mellan olika intressenter, representerande såväl staten och kommunerna som andra associationer; dessa intressenter äger olika delar i anläggningarna. En annan lösning vore emellertid att komplettera atomenergilagen med föreskrift, att i varje koncession skall bestämmas vem som är att anse som anläggningsinnehavare. *Aktiebolaget Atomenergi* anför liknande synpunkter och framhåller, att man vid sidan av samäganderättsfallet kan tänka sig, att någon fått tillstånd att inneha en reaktor och en annan att driva den. I vart fall i en definitiv lagstiftning bör dessa frågor närmare klargöras. *Sveriges mekanförbund* pekar även på den situationen, att en reaktor före överlämnandet till beställaren köres igång av leverantören, och föreslår att konventionsförslagets definition av »operator» införas i den svenska lagen. *Delegationen för atomenergifrågor* framhåller, att i praktiken begreppet in-

nehavare enligt lagförslaget kommer att avse den som enligt atomenergilag-
lagen har tillstånd för driften av anläggningen.

Departementschefen. Det synes ej vara anledning att vid denna provisoriska lagstiftning frångå den terminologi som användes i 1956 års atomenergilag. Liksom där talas om atomreaktor och atombränsle begagnas alltså i den nu föreslagna lagstiftningen, utom dessa termer, de i analogi därmed bildade uttrycken atomskada och atomprodukt.

Beträffande gränsdragningen mellan atombränsle och atomprodukt synes vissa svårigheter föreligga att nå en klar avgränsning. Vad angår det i ett remissyttrande anförda exemplet — en använd bränslestav — torde dock knappast råda tvekan om att ett sådant föremål bör betraktas som atomprodukt och alltså omfattas av undantagsbestämmelsen i 2 §. Enligt vad som upplysts kan det knappast i praktiken förekomma, att en begagnad bränslestav åter sättes in i en reaktor; karaktären av atomprodukt är därigenom dominerande. Förevarande gränsdragningsproblem torde emellertid få närmare övervägas vid utarbetandet av en mera definitiv lagstiftning i ämnet.

Utredningens förslag till definition av uttrycket atomanläggning torde böra godtagas med tillägg, för tydlighetens skull, att anläggningen skall vara belägen här i riket.

Vad beträffar omfattningen av begreppet atomskada synes de skäl som av åtskilliga remissinstanser har anförts till stöd för att redan den provisoriska lagstiftningen bör omfatta även skador genom gift- och sprängverkan m. m. vara övertygande. Förslaget bör därför utvidgas till att avse jämväl sådana skador, förutsatt att den händelse som medfört skadorna givit upphov jämväl till skada genom radioaktiv strålning. I övrigt synes anledning ej finnas att i detta avseende frångå utredningens förslag. I likhet med vad som gäller enligt flera andra lagar, som stadgar ett längre gående skadeståndsansvar än det som följer av allmänna skadeståndsgrunder — t. ex. lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik och lagen den 26 maj 1922 angående ansvarighet för skada i följd av luftfart — bör ansvarigheten således begränsas till skada å person och egendom. Liksom utredningen anser jag vidare, att frågan om ersättning åt anläggningsinnehavaren för skada å anläggningen bör under den provisoriska lagstiftningens giltighetstid kunna lösas genom lämplig utformning av sakförsäkringen; något uttryckligt undantag i lagen beträffande skada å anläggningen skulle alltså icke behövas.

Icke minst av psykologiska skäl synes det vara påkallat, att personalen vid atomanläggning där olycka inträffar icke undantages från lagstiftningen.

Nyligen har av tillkallad utredningsman framlagts ett betänkande angående beredskap mot atomenergiolyckor, innefattande bl. a. förslag till särskild skyddslagstiftning (SOU 1959: 38). I detta förslag, som senare denna dag anmäles av chefen för inrikesdepartementet, upptages bl. a. bestämmel-

ser om rätt till ersättning av statsverket för den som skadas under kommande till räddnings- och skyddsarbete efter en atomolycka. Enligt min mening är det naturligt, att den som lidit skada under dylikt arbete icke skall vara utesluten från rätt till ersättning av anläggningsinnehavaren på den grund att han till äventyrs må kunna erhålla viss ersättning av staten enligt den föreslagna skyddslagen. Av allmänna rättsgrundsatser följer givetvis, att den skadelidande sammanlagt icke kan få mer än fulla skadan ersatt. Något undantag i nu förevarande lagstiftning med hänsyn till den ifrågasatta skyddslagen synes därför icke påkallat. Ersättningen enligt skyddslagen lär icke vara att anse som skadestånd i rättslig mening; bl. a. torde laga anspråk på sådan ersättning icke komma att kunna göras gällande vid allmän domstol. Lika litet som ersättningar enligt lagarna om allmän sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring kan alltså ersättning enligt den ifrågasatta skyddslagen beröras av stadgandet i 9 § första stycket i nu förevarande lag. Hinder möter därför icke att krav på ersättning göres gällande enligt båda lagarna.

Någon definition av begreppet *anläggningsinnehavare* synes ej erforderlig för närvarande. Det torde ej medföra någon olägenhet, att frågan om den närmare innebörden av detta begrepp i avbidan på en mera definitiv lagstiftning överlämnas till rättstillämpningen.

2 §.

Denna paragraf stadgar undantag från lagens tillämpning beträffande *dels* atombränsle, som ej innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran och som ej blivit radioaktivt genom bestrålning, *dels* vissa slag av radioisotoper, *dels* atomreaktorer som begagnas i fartyg och andra transportmedel och *dels* slutligen atomskada som är en följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt.

Utredningen. Beträffande förstnämnda undantag uttalar utredningen, att med naturligt uran avses uran, vari den klyvbara isotopen U 235 ingår med naturlig koncentration, eller ca 0,7 % medan resten utgöres av U 238. Utredningen framhåller, att riskerna för att naturligt uran skall kunna ge upphov till kedjereaktion utanför en atomreaktor är obefintliga. Riskerna för strålskador genom naturligt uran — även om ämnet som sådant är bragt till mycket hög renhetsgrad — är obetydliga. Genom detta undantag uppnås, att anläggningar för brytning av uranmalm (uranskiffer) och kemisk anrikning av den brutna produkten faller utanför lagstiftningen. Vidare kommer arbetsprocesser bestående i sintring av uranoxid, pressning av oxidpulvret till stycken avsedda att ingå i bränsleelementen, slipning av dessa stycken och inkapsling av dem i aluminium eller annat lämpligt hölje att falla utanför lagen. Detta är av inte oväsentlig betydelse, därför att dessa arbetsmoment för närvarande i viss utsträckning är utlagda på den vanliga verkstadsindustrin. Transporter av färdiga bränsleelement, som inte innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran, faller likaledes utanför.

Sådana transporter sker i viss utsträckning genom flyg; några särskilda anordningar för dessa flygtransporter påkallas alltså enligt vad nu sagts inte på grund av förevarande lagstiftning.

Det bör emellertid, framhåller utredningen, observeras, att så snart anrikning i kärnfysikaliskt hänseende av ämnet skett — genom att t. ex. procenthalten av isotopen U 235 ökats eller plutonium tillförts — det inte längre är fråga om naturligt uran. Sådant anrikat uran faller därför under lagstiftningen. Atombränsle innehållande bestrålat naturligt uran faller vidare, enligt definitionen, under lagens bestämmelser.

Nästa undantag avser radioisotoper som utanför atomanläggning nyttjas eller är avsedda att nyttjas för vissa ändamål. Utredningen anför, att radioisotoper numera begagnas för olika ändamål inom industrin, medicinen o. s. v., t. ex. för att följa cirkulationen i en industriell tillverkningsprocess, i människokroppen o. s. v. (spårning), för konservering av födoämnen, för härdning av plaster o. s. v. Dessa radioisotoper har framställts antingen genom att för ändamålet lämpade ämnen utsatts för bestrålning i en reaktor eller genom att lämpliga radioaktiva ämnen framtages ur avfallsprodukterna från reaktorn (utbrända bränsleelement). Det är väl knappast antagligt, att radioisotoper, som är avsedda att begagnas för nu angivna ändamål, ens i större ansamlingar kan ge upphov till katastrofer; här inverkar också, att deras radioaktivitet i allmänhet avklingar relativt snabbt. Det kan dock inte förbises, att många radioisotoper av hithörande slag är farliga ämnen, som kan ställa till stor skada. Om man på ett lätthanterligt sätt hade kunnat åstadkomma en gränsdragning — t. ex. med hänsyn till strålningsrisken — som i lämplig utsträckning hade fört in de nu avsedda radioisotoperna under det strikta ansvaret, hade det uppenbarligen varit en fördel. Verkställda undersökningar har emellertid visat, att detta inte låter sig göra. Det bör ock anmärkas, att konventionsförslaget undantar ifrågavarande radioisotoper från det strikta skadeståndsansvaret.

Beträffande undantaget för reaktorer i fartyg eller andra transportmedel anför utredningen, att speciella mycket svårbemästrade problem kommer att inställa sig i fråga om ansvarigheten för atomdrivna fartyg och andra transportmedel. Inom den närmaste tiden planeras dock inte några svenska atomdrivna transportmedel. Det har därför ansetts möjligt, att i en lagstiftning av provisorisk natur göra nu avsedda undantag, som f. ö. har sin motsvarighet i konventionsförslaget.

Undantaget rörande atomskada i följd av krigshandling m. m. betingas enligt utredningen av att den stränga ansvarighet som ålägges anläggningsinnehavaren enligt lagförslaget inte bör inträda i force-majeure-situationer av hithörande slag. Undantaget har sin motsvarighet i konventionsförslaget.

Yttrandena. *Aktiebolaget Atomenergi* tillstyrker kommitténs förslag, att naturligt uran som ej blivit bestrålat undantages från den föreslagna lagstiftningen. Några risker för omfattande skador föreligger ej i detta fall, och genom det nämnda undantaget undviker man att i onödan försvåra en

industriell hantering. AKK föreslår att undantaget får omfatta även »urlakat» uran, varmed åsyftas uran som i jämförelse med naturligt uran utarmats på isotopen U 235. Det urlakade uranet medför enligt AKK icke större risker än naturligt uran. För att göra bestämmelsen tydligare vill AKK efter orden »ej blivit radioaktivt genom bestrålning i atomanläggning» göra ett tillägg, som täcker det fall att det naturliga eller urlakade uranbränslet ej ingår i ett kritiskt system, varmed läres avses anordning, vari en kedjereaktion kan upprätthållas.

Vad angår undantaget för vissa radioisotoper vill *medicinalstyrelsen* icke motsätta sig förslaget i denna del men anser att frågan om gränsdragningen är av sådan vikt att den bör ytterligare utredas under det fortsatta arbetet på en definitiv lagstiftning. AKK anmärker att uttrycken industriellt och kommersiellt ändamål är mycket vittomfattande. Det synes vidare vara oklart, vid vilken tidpunkt anläggningsinnehavarens ansvar upphör. Ordalagen tyder närmast på att vid transport av hithörande produkter från en atomanläggning till exempelvis ett vetenskapligt laboratorium ansvaret upphör, så snart produkten kommit utanför anläggningen. Enligt AKK:s mening vore det önskvärt om detta kunde komma till tydligare uttryck i lagtexten.

Beträffande undantaget för reaktorer i olika slag av transportmedel beklagar *försäkringsinspektionen*, att utredningen icke kunnat i sitt förslag inbegripa de allvarliga ansvarsrisker som är förknippade med sådana reaktorer. Förslagets ståndpunkt i denna del sammanhänger emellertid med att dessa reaktorer undantagits från konventionsförslaget. Med hänsyn till att det nu är fråga om en provisorisk lagstiftning torde man tyvärr tills vidare få böja sig för svårigheterna, men givetvis måste förutsättas att frågan uppmärksammas i fortsättningen.

Sjöfartsstyrelsen anför:

Det äger visserligen sin riktighet att under den provisoriska lagens giltighetstid någon svensk atomdriven sjöfart icke torde komma till stånd. Där emot lär det icke vara uteslutet att under denna tid utländskt reaktordrivet fartyg kan komma att besöka svensk hamn. Därest härvid någon olycka skulle inträffa är det möjligt att svensk lag skulle tillämpas på eventuella skadestandsfrågor.

Med det av utredningen föreslagna undantaget från lagens tillämpningsområde för fartygsreaktorer skulle detta innebära att frågorna finge avgöras efter allmänna skadestandsregler och ej efter de nu för atomskador föreslagna speciella reglerna. De skäl som utredningen anfört som motiv för införande av den provisoriska lagstiftningen synes *sjöfartsstyrelsen* med samma rätt kunna åberopa för att göra lagen tillämplig även på atomfartyg. Styrelsen föreslår sålunda att som en provisorisk åtgärd ifrågavarande undantag får utgå ur den provisoriska lagen.

Sveriges redareförening tillstyrker däremot förslaget och hänvisar till att något atomdrivet fartyg under den provisoriska lagstiftningens giltighetstid icke kommer att tillföras handelsflottan.

Luftfartsstyrelsen bekräftar, att någon tillverkning av svenska atomdrivna civila luftfartyg ej planeras för de närmaste åren. Av tillgängliga infor-

mationer framgår, att icke heller den västliga världen i övrigt torde sätta några atomdrivna luftfartyg i trafik under tiden för den föreslagna lagens giltighetstid.

SAS vitsordar, att man icke behöver räkna med att atomdrivna flygplan kommer till användning inom den civila luftfarten under den provisoriska lagens giltighetstid, d. v. s. intill utgången av år 1963.

Vad slutligen angår undantaget beträffande atomskador som är en följd av krigshandlingar och vissa liknande handlingar framhåller *hovrätten över Skåne och Blekinge*, att tvekan kan råda, om begreppet uppror innefattar endast sådan handling som beskrives i 9 kap. 1 § strafflagen eller även andra situationer, t. ex. vissa våldshandlingar i samband med arbetskonflikter. Om begreppet har förstnämnda begränsade innebörd, vill hovrätten ifrågasätta om icke en utvidgning till vissa närliggande situationer kan vara påkallad.

Departementschefen. Utredningen har i förevarande paragraf upptagit vissa undantag från lagens tillämpningsområde.

Vad angår det föreslagna undantaget för naturligt uran som ej blivit bestrålat, har från ett håll förordats undantag jämväl för »urlakat» uran. Det är tydligt att sådant uran bör falla utanför lagen, men något uttryckligt stadgande härom torde ej vara erforderligt. I övrigt synes den nu ifrågasvarande undantagsregeln i förslaget ej ge anledning till erinran bortsett från att viss jämkning av texten i förtydligande syfte torde få vidtagas.

I anledning av vad som under remissbehandlingen anförts rörande det i förslaget upptagna undantaget för vissa radioisotoper vill jag framhålla, att det enligt min mening knappast kan uppkomma tvekan om den tidpunkt från vilken friheten från ansvar enligt lagen inträder. Lagens regler upphör att vara tillämpliga i det ögonblick radioisotopen föres ut från den anläggning där den tillverkats. Lagen kan åter bli gällande, om radioisotopen återföres till anläggning, som faller under lagen, t. ex. till ett upplag för förvaring av radioaktiva ämnen vilket är att betrakta som atomanläggning.

Vad angår det föreslagna undantaget för reaktorer i transportmedel må framhållas, att ett flertal konventioner, av vilka vårt land är bundet, meddelar föreskrifter i olika hänseenden om ansvarigheten för ägare av fartyg och luftfartyg. Hithörande bestämmelser innebär i betydande utsträckning ansvarsbegränsning till belopp väsentligt understigande de i den nu föreslagna lagstiftningen upptagna. Det är ej möjligt för ett konventionsland att ensidigt bryta mot dessa konventioner genom att införa nya lagbestämmelser som ålägger ägare av atomdrivet fartyg eller luftfartyg större förpliktelser än som följer av konventionerna. Även det inom OEEC upprättade konventionsförslaget gör av skäl som nu anförts undantag för atomdrivna transportmedel. Det må emellertid anmärkas, att det för närvarande pågår arbete på att få till stånd en särskild konvention om atomdrivna fartyg. Intill dess en sådan konvention trätt i kraft, nödgas man undvara särskilda bestämmelser på detta område. Att bygga atomdrivna fartyg i Sverige är ej

aktuellt för närvarande. Skulle inom den närmaste tiden fråga uppkomma om besök i Sverige av utländskt atomdrivet fartyg, torde svenska myndigheter ha möjlighet att, som villkor för rätt att anlöpa svensk hamn, från fall till fall kräva garantier beträffande ersättning för eventuellt uppkommande atomskador. Det torde också få förutsättas, att utländska atomdrivna fartyg ej kommer att passera genom svenskt territorialvatten utan att frågan om passage dessförinnan diskuterats med de svenska myndigheterna.

Vad slutligen angår vissa atomskador under krig m. m. torde det vara tillräckligt att i lagtexten göra undantag endast för atomskada som är en följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt.

3 §.

I denna paragraf har i överensstämmelse med atomskadeutredningens förslag intagits en bestämmelse om att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer äger förordna, att två eller flera atomanläggningar som är belägna i närheten av varandra skall i hänseenden som avses i lagen behandlas som en anläggning.

4 §.

I paragrafen anges vem som i olika förekommande situationer har att bära det i lagen avsedda skadeståndsansvaret.

Utredningen. Enligt första stycket i utredningens förslag skall, om det atombränsle eller den atomprodukt som gav upphov till skadan fanns i en atomanläggning när skadan inträffade, ersättningen utges av denna anläggningens innehavare. Om atombränslet eller atomprodukten successivt befunnit sig i olika anläggningar men slutligen hamnat i en anläggning innan olyckan skedde, bär de tidigare innehavarna inte något ansvar. Solidariskt ansvar för två anläggningsinnehavare kan emellertid enligt allmänna rättsgrundsatser uppkomma, om t. ex. vid explosioner i båda anläggningarna radioaktiva moln driver ut från dem bägge och smittar ned omgivningen. Jfr vid 6 §.

I andra stycket meddelas särskilda föreskrifter för det fall att skadan orsakades av atombränsle eller atomprodukt under transport här i riket. Därvid är huvudregeln, att ansvarigheten åvilar den anläggningsinnehavare som avsånt ämnet. I regel är det han som har de bästa förutsättningarna att övervaka att förpackning sker på lämpligaste sätt och att anordningar för transportens riskfria genomförande i övrigt vidtages. I fråga om transport från utlandet till anläggning inom riket har utredningen dock funnit påkallat, att en anläggningsinnehavare här i riket skall bära skadeståndsansvar; för sådana fall har därför föreskrivits, att ansvarigheten åvilar mottagaren.

I lagförslaget har inte närmare angivits vad som faller under begreppet transport. Ibland kan det vara ovisst, när transporten skall anses ha tagit

sin början resp. avslutats. Sådana frågor får enligt vad utredningen anför avgöras i rättstillämpningen; sjörätten och lufträtten lämnar därvid viss vägledning.

Var ämnet utanför anläggning, när olyckan skedde, åvilar ansvarigheten enligt sista stycket i utredningens förslag den anläggningsinnehavare, som hade eller senast haft ämnet i sin besittning.

Yttrandena. Närmast i anslutning till första stycket påpekar *hovrätten för Nedre Norrland*, att om en anläggning efter en skadas uppkomst men före framställande av skadeståndsanspråk bytt innehavare, anspråket enligt allmänna skadeståndsregler skall riktas mot den förre innehavaren. Hovrätten förutsätter, att detta skall gälla även enligt förslaget, ehuru stadgandet i 9 § första stycket, där det anges att skadeståndsanspråk icke må göras gällande mot annan än »anläggningens» innehavare, möjligen kan för- anleda någon tvekan i detta hänseende.

Beträffande andra stycket anför *Sveriges redareförening* med instämmande av *sjöfartsstyrelsen*:

Enligt 4 § andra stycket skall ersättnings skyldighet för atomskador åvila innehavaren av vederbörande atomanläggning, även om atombränslet eller produkten är under transport. Av förslaget framgår, att man därvid åsyftar även transporter till sjöss. En inskränkning göres dock såtillvida, som det skall vara fråga om transport »här i riket».

De transporter, som komma ifråga i detta sammanhang, äro emellertid i första hand internationella. För rederierna är det av föga värde med en lagstiftning, vars giltighetsområde begränsas till att avse det svenska territoriet. Redareföreningen är därför hemställa, att orden »här i riket» måtte utgå ur 4 § andra stycket.

Genom en dylik ändring skulle lagstiftningen givetvis icke givas ett obegränsat tillämpningsområde. Gränserna för lagens tillämplighet skulle i stället vara att bedöma efter de allmänna principerna i den svenska internationella privaträtten. Detta är för övrigt den metod, som i allmänhet begagnas i svensk sjörettslagstiftning.

Den föreslagna ändringen skulle få praktiska konsekvenser i följande två hänseenden. Först och främst torde svenska domstolar efter en dylik ändring komma att tillämpa den nya lagstiftningen å transporter av atombränslen med svenska fartyg från Sverige till annat land. Vidare kunna utländska domstolar ha att pröva den betalningsskyldighet, som kan åvila svenska rederier i anledning av transporter av atombränslen. Därvid kan det ifrågakomma, att den utländska domstolen enligt de internationellt privaträttsliga reglerna i domstolens hemland har att tillämpa svensk rätt i fråga om det svenska rederiets eventuella skadeståndsskyldighet. — Skulle å andra sidan den föreslagna ändringen icke genomföras, är det fara för att svenska rederier icke våga ikläda sig de risker, som skulle bli förbundna med transport av atombränslen, eller att de i varje fall skulle komma i ett ogynnsamt läge vid de förhandlingar angående befraktnings- och försäkringsvillkor, som för dessa rederiers del skulle nödvändiggöras av lagens tystnad på denna punkt.

Redareföreningen tillägger, att om OEEC-konventionen är slutredigerad innan proposition om den provisoriska lagstiftningen färdigställts, förening-

en icke har något att erinra mot att bestämmelsen i 4 § andra stycket ändras så att den kommer i överensstämmelse med konventionen.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund anser det vara en brist, att förslaget inte omfattar skada på person eller egendom i Sverige i följd av händelse som inträffar på internationellt vatten utanför tremilsgränsen. Styrelsen hemställer att det överväges, om inte lagförslaget borde kompletteras i sådant hänseende.

Däremot anser *delegationen för atomenergifrågor*, att de föreslagna bestämmelserna rörande ansvaret under transport är tillfyllest för den tid som avses täckt med den provisoriska lagstiftningen.

Departementschefen. I anledning av det påpekande som gjorts av hovrätten för Nedre Norrland må framhållas, att anspråk på skadestånd självfallet skall riktas mot den som var innehavare när olyckan inträffade.

Sjöfartsstyrelsen och redareföreningen har föreslagit att den provisoriska lagen skall gälla ansvarighet för atomskador under transport jämväl utanför landets gränser. Detta skulle emellertid innebära, att en svensk anläggningsinnehavare skulle svara med det i lagen fastställda ansvarighetsbeloppet, 25 miljoner kronor, under transporter på eller över internationellt vatten och i främmande land, utan att motsvarande förmåner tillförsäkrats svenska intressen, när utländska transporter berör svenskt område. Man skulle väl, för att bereda transportören skydd, kunna överväga att — liksom i konventionsförslaget skett beträffande transporter inom icke-konventionsstats område av nukleära ämnen från eller till anläggningsinnehavare i konventionsstat — tillförsäkra transportören regressrätt mot anläggningsinnehavaren för vad transportören nödgas utge i skadestånd med anledning av atomolycka under transporten. Det torde dock ej vara behövt att i förevarande provisoriska lagstiftning reglera denna fråga. Den bör kunna lösas genom överenskommelse mellan transportören och anläggningsinnehavaren, på sätt redan sker i praktiken.

Vissa skäl talar för den av advokatsamfundet ifrågasatta utvidgningen av ansvarigheten till att gälla skador i Sverige till följd av olycka som inträffat under transport utanför den svenska gränsen. Jag vill emellertid förordda, att platsen för olyckan får vara avgörande. Det synes mest tilltalande, att alla, som drabbas av samma olycka, av lagen behandlas lika, oberoende av var de är bosatta.

5 §.

I paragrafen meddelas föreskrift om strikt ersättningsansvar och om grunderna för ersättningsbestämmande.

Utredningen. I första stycket upptages stadgande om att ansvarigheten skall vara strikt. Skälen för förslagets ståndpunkt i denna del har förut utvecklats. Skada i följd av åtgärder under krig m. m. faller utanför lagen.

I andra stycket anges att, om icke i fortsättningen annorlunda stadgas — härmed åsyftas bl. a. reglerna om ansvarighetsbegränsning i 6 § — ersätt-

ningen skall bestämmas med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga grunder. Härmed avses 6 kap. strafflagen, bestämmelsen i 1 § andra punkten om jämkning vid medvållande inbegripen, ävensom de skadeståndsrättsliga principer som utbildats genom rättspraxis.

Yttrande. Hovrätten över Skåne och Blekinge har anfört:

Lagen gäller endast skada å person och egendom. Utanför densamma faller enligt motiven till 1 § immissioner av typen »intrång i rörelse utan att person- eller sakskada uppkommit», liksom annan direkt tillfogad s. k. allmän förmögenhetsskada. Enligt 5 § andra stycket skall ersättningen i den mån ej annat stadgas i de följande paragraferna bestämmas med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga grunder. Enligt specialmotiveringen till sistnämnda bestämmelse avses härmed att bl. a. 6 kap. strafflagen skall gälla. Härav torde väl följa att, såvitt gäller personskada, ersättningen skall utgå i den omfattning, som angives i 6 kap. 2 § nämnda lag, och således inbegripa ersättning för sådan »allmän förmögenhetsskada», som består i hinder eller brist i den skadades näring. Mot bakgrunden av nyssnämnda motivuttalande till 1 § synes denna slutsats emellertid icke otvivelaktig. Likaså synes det ej helt klart framgå, att ersättning för sveda och värk, som skall gäldas enligt 6 kap. 2 § strafflagen, innefattas i den föreslagna skadeståndsskyldigheten. Emellertid synes väl tvekan ej råda därom att sådan ersättning bör utgå.

Departementschefen. Med anledning av vad hovrätten över Skåne och Blekinge anfört vill jag framhålla, att ersättning i fall av personskada enligt förevarande lag skall utgå icke blott för sveda och värk utan även för hinder och brist i den skadades näring, såsom anges i 6 kap. 2 § strafflagen. Den i 1 § stadgade begränsningen till person- och egendomsskador innebär, att ersättning icke skall utgå för sådant intrång i näringsverksamhet m. m. som uppkommit utan att person- eller egendomsskada inträtt.

6 §.

Denna paragraf upptar förslagets regler om ansvarighetsbegränsning.

Utredningen. Utredningen finner det vara diskutabelt om ansvarighetsbegränsning bör förekomma också i fall då anläggningsinnehavaren — eller måhända hans personal — vållat skadan; i synnerhet gäller detta om oaktsamheten var grov eller skadan rentav tillfogats uppsåtligen. Emellertid har utredningen kommit till den uppfattningen, att skillnad inte bör göras mellan strikt ansvarighet och skadeståndsansvar på annan grund. Vad som på förevarande område skall betraktas som oaktsamhet är mycket ovisst, och värdet av ansvarighetsbegränsningen skulle i hög grad minskas, om den inte gällde även i fall då anläggningsinnehavaren eller hans personal genom vanlig, icke kvalificerad vårdslöshet vållat skadan. Även om man läte undantaget avse förutom uppsåt endast grov oaktsamhet, bleve gränserna flytande. Och att låta anläggningsinnehavaren bära ett obegränsat skadeståndsansvar endast när han vållat skadan uppsåtligen synes vara en ordning som saknar varje praktisk betydelse. Enligt konventionsförslaget

gäller ansvarighetsbegränsningen generellt och täcker således även situationer av uppsåt och grov vårdslöshet från anläggningsinnehavarens eller hans personals sida.

Om två eller flera anläggningsinnehavare svarar solidariskt för samma skada, kan enligt vad utredningen förklarar envar för sitt vidkommande åberopa ansvarighetsbegränsningen och behöver således inte vidkännas mera än 25 miljoner kronor. De skadelidande åter kan av två solidariskt ansvariga innehavare utfå sammanlagt 50 miljoner kronor, d. v. s. 25 miljoner kronor av var och en, så snart fråga är om två händelser, vilket när två anläggningar är inblandade måste nästan undantagslöst bli fallet. Solidariskt ersättningskyldiga innehavare emellan bör ansvarigheten, med beaktande av begränsningen till 25 miljoner kronor för varje anläggningsinnehavare, fördelas med hänsyn till den andel envar har i skadans uppkomst och efter vad som i övrigt finnes skäligt.

Stadgandet i andra stycket om begränsning av ersättningen till 200 000 kronor för varje dödad eller skadad person har utredningen funnit påkallat av flera skäl. Ersättningsnivån för personskador har på sina håll i utlandet pressats kraftigt i höjden. En begränsning av ersättningen per person till det föreslagna beloppet 200 000 kronor (ca 40 000 dollar) synes ägnad att skingra de farhågor som försäkringsgivarna — särskilt avses här vissa utländska försäkringsgivare — nog hysar för en liknande utveckling i vårt land, och bör alltså kunna underlätta för den svenska atomindustrin att erhålla erforderliga försäkringar i utlandet. Ett maximibelopp per person möjliggör vidare en jämnare fördelning av tillgängliga medel i katastrofsituationer och underlättar över huvud taget skaderegleringen. — Beloppet 200 000 kronor är hämtat från trafikförsäkringslagstiftningen. Därvid är visserligen att märka, att bilägarens och bilförarens skadeståndsansvar inte är på motsvarande sätt begränsat, medan enligt förslaget begränsningen till 200 000 kronor per person avser inte bara försäkringsskyddet utan också skadeståndsskyldigheten. Erfarenheten har dock givit vid handen, att vid trafikskador beloppet 200 000 kronor i praktiken visat sig vara tillräckligt utom i ett par fall. Uppmärksamheten får givetvis vara fästad på att beloppet måste höjas i den mån värdet skulle urholkas genom fortskridande inflation.

Beträffande tredje stycket hänvisar utredningen till 17 § andra stycket lagen om trafikförsäkring å motorfordon.

Yttrandena. Mot bestämmelsen i första stycket anmärker *hovrätten för Nedre Norrland*, att någon begränsning av anläggningsinnehavarens ansvarighet icke bör gälla i det fall att han uppsåtligen orsakat skadan. Fallet saknar visserligen praktisk betydelse, men den föreslagna regeln är ur principiell synpunkt stötande. Hovrätten antar, att den omständigheten att konventionsförslaget förutsätter generell ansvarighetsbegränsning som omfattar även fall av uppsåt inte bör hindra, att ett undantag härifrån göres i svensk lag.

Svenska försäkringsbolags riksförbund hemställer, att den av utredningen föreslagna ansvarighetsbegränsningen får omfatta även transportörs ansvarighet.

Ifråga om andra stycket vill *styrelsen för Sveriges advokatsamfund*, utan något yrkande, framhålla sina principiella betänkligheter mot att ersättningen för varje dödad eller skadad person begränsas till visst belopp — enligt förslaget 200 000 kronor — detta särskilt med hänsyn till att ansvarighetsregeln enligt lagförslaget inrymmer ansvar jämväl för uppsåt och vållande. Begränsningen innebär ett klart avsteg från allmänna skadeståndsrättsliga regler.

Departementschefen. På de skäl som utredningen anfört finner jag mig böra godtaga, att vid ansvarsbegränsningen ej göres något undantag för situationer där anläggningsinnehavaren orsakar skadan uppsåtligen. Såsom utredningen framhållit skall enligt konventionsförslaget ansvarighetsbegränsningen gälla generellt.

Eftersom gällande konventioner på transportområdet föreskriver obegränsad ansvarighet i vissa fall, kan jag icke biträda den i ett yttrande gjorda hemställan att även transportörens ansvarighet skulle begränsas i den nu föreslagna lagen.

I likhet med utredningen anser jag att i förevarande lagstiftning en begränsning av ersättningen för personskador till högst 200 000 kronor per person är lämplig.

7 §.

Paragrafen innehåller vissa föreskrifter om tillvägagångssättet när de i 6 § angivna beloppen icke förslår till gottgörelse åt de skadelidande.

Utredningen. Om en olycka av stor omfattning inträffar — så stor att det fastställda maximibeloppet sannolikt inte förslår till full gottgörelse åt alla skadelidande — synes man i princip kunna förfara på två olika sätt. Antingen tar man till utgångspunkt, att det tillgängliga ansvarighetsbeloppet jämte eventuellt tillskott av statsmedel (jfr 13 § sista stycket i förslaget) skall fördelas efter vad som med hänsyn till olyckans omfattning och övriga omständigheter finnes vara mest rättvist och ändamålsenligt i det särskilda fallet; man kan t. ex. ersätta personskador före egendomsskador och av de sistnämnda i första hand bohag o. dyl. och kanske över huvud inte sådant som förlorad handelsvinst. I så fall synes en nära till hands liggande metod vara att i atomansvarighetslagen föreskriva, att vid en olycka av denna omfattning någon skadereglering över huvud inte skall ske i avvaktan på att genom särskild lag bestämmes, hur tillgängligt belopp skall fördelas. Denna princip har följts i engelsk och schweizisk rätt. Eller också kan man resonera på ungefär följande sätt. Genom atomansvarighetslagen regleras ett visst område av skadeståndsrätten. Vid olyckor av stor omfattning måste en av nödvändigheten betingad begränsning av ansvarigheten äga

rum. Men man bör inte göra intrång på civilrättens principer mer än som är oundgängligen erforderligt för att genomföra ansvarighetsbegränsningen. Det skulle vara högst egendomligt, om den skadelidande skulle ha en rätt i de fall då skadorna sammanlagt inte överstiger 25 miljoner kronor och en annan rätt om skadorna överstiger detta belopp. Hur man fördelar eventuella statsmedel är en sak för sig, men skadeståndsrätten skall utformas efter i förväg kända, allmänt tillämpade principer och inte göras beroende av bestämmelser i en framtida lag.

Utredningen har accepterat den sistnämnda ståndpunkten. I enlighet därmed har 7 § utformats. Det skall emellertid anmärkas, att skillnaden i sak inte behöver bli så betydande, om de statsmedel vilka jämlikt 13 § tredje stycket ställs till förfogande i första hand användes för att tillgodose dem som man av humanitära eller andra skäl anser böra kompenseras i relativt sett större omfattning än som skett vid fördelningen enligt 7 § första stycket.

I 7 § första stycket i utredningens förslag föreskrives i enlighet med den sålunda antagna utgångspunkten, att om ansvarighetsbeloppet 25 miljoner kronor ej förslår till full gottgörelse åt alla ersättningsberättigade, ersättningarna skall nedsättas med samma kvotdel. Skaderegleringen sker alltså efter allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser, med den avvikelse att, liksom i ett konkursbo, endast en viss dividend utdelas.

Det torde vid skador av så stor omfattning, att regeln i första stycket befaras behöva komma i tillämpning, lätt inställa sig en viss benägenhet hos de ersättningsskyldiga — anläggningsinnehavaren och försäkringsgivaren — att uppskjuta skaderegleringen, till dess skadornas omfattning någorlunda säkert kan överblickas och den dividend som skall betalas till varje skadelidande sålunda kan bestämmas. Ur de skadelidandes synpunkt är detta inte något önskvärt förhållande. Utredningen har diskuterat olika möjligheter att råda bot på denna olägenhet. En utväg kunde vara att begagna den metod som kommit till användning i t. ex. Romkonventionen om ansvarighet för skador på marken i följd av luftfart. Det där begagnade systemet kännetecknas av att skadelidande som anmäler sig inom viss tid får prioritet till utdelning ur viss del av ansvarighetssumman. En komplikation beträffande atomskadorna är dock att sannolikheten för uppkomsten av sena skador redan från början måste bedömas vara relativt stor och att dessa sena skador lätt blir missgynnade med den nu angivna ordningen.

En annan utväg kunde vara, att tillämplig utdelningsdividend provisoriskt fastställdes av myndighet med bindande verkan för såväl anläggningsinnehavaren som de skadelidande, så att utdelning som skedde med stöd av det meddelade beslutet därefter icke skulle kunna angripas, även om det vid en senare tidpunkt mot förmodan skulle visa sig att tillgängliga medel inte räckte till för de senast anmälda skadorna.

Utredningen har valt denna sistnämnda väg. Bestämmelserna härom återfinnes i andra stycket. I överensstämmelse med grundsynen, att det här är fråga om tillämpning av civilrättsliga principer, har uppgiften att fastställa den provisoriska utdelningsprocenten anförtrotts åt domstol. Det bör an-

komma på domstolen att med stöd av tillgänglig utredning bilda sig en ungefärlig uppfattning om inträdda och blivande skadors omfattning i förhållande till ansvarighetsbeloppet och i enlighet därmed meddela sitt beslut. Man torde kunna utgå från att vid ett förfarande av förevarande slag domstolen snarare räknar med en något för låg än en för hög utdelningsdividend. Det väsentliga är emellertid, att skaderegleringsmaskineriet snabbt bringas att börja arbeta, så att de skadelidande så snart som möjligt erhåller åtminstone huvuddelen av vad de är berättigade till. Man får förutsetta, att samtidigt därmed alla rimliga åtgärder vidtages för att komplettering av ersättningsbeloppen skall komma till stånd i enlighet med stadgandet i 13 § tredje stycket.

Yttrandena. Hovrätten över Skåne och Blekinge anmärker:

Vad utredningen föreslagit i 7 § första stycket kan enligt hovrättens mening ej anses innefatta en tillfredsställande lösning av där behandlade betydelsefulla problem. Förslaget torde medföra en fördröjning av skadeståndsregleringen för dem, vilkas anspråk på ersättning är helt klara, och kan avsevärt förringa värdet av det skydd lagen avser att skänka. Det i paragrafens andra stycke föreslagna domstolsförfarandet är likaså ägnat att väcka betänkligheter. Förfarandet har valts av hänsyn till de skadelidande. Dessa har emellertid icke fått rätt att påkalla ett förordnande men väl att till hovrätt fullfölja talan mot avgörande av första instans. Utredningen har ej tagit ställning till domstolsförfarandets närmare utformning och ej heller till de övriga spörsmål av processuell art som ett dylikt förfarande — ofta med ett mycket stort antal intressenter — kan giva anledning till. Förslaget i denna del synes böra ytterligare övervägas.

Beträffande första stycket anför vidare *försäkringsinspektionen*, att det måhända förtjänar undersökas, om inte vissa fordringar — t. ex. ersättning för sjukvårds- och läkarkostnader — borde erhålla prioritet.

Departementschefen. Såsom framgår av det av hovrätten över Skåne och Blekinge avgivna yttrandet kan vissa erinringar riktas mot utredningens förslag i förevarande del. Det är emellertid svårt att finna en invändningsfri lösning av det föreliggande problemet. Framhållas må, att komplikationer av liknande slag möter i alla de fall då lagstiftningen stadgar ansvarighetsbegränsning, t. ex. vid skadereglering inom sjörätten. De av utredningen föreslagna reglerna synes innebära rimliga möjligheter att i praktiken bemästra problemen. Den rätt till fullföljd av talan mot domstolens beslut, som enligt utredningens förslag tillkommer envar som är berättigad till ersättning i anledning av händelsen, torde dock sakna praktisk betydelse. De skadelidandes skydd i detta avseende torde vara tillgodosett därigenom att talerätt tillkommer den i stadgandet omnämnda myndigheten.

Beträffande försäkringsinspektionens förslag till prioritet för vissa fordringar, exempelvis för sjukvårds- och läkarkostnader, bör framhållas, att syftet härmed torde kunna tillgodoses i samband med bestämmande av grunderna för den ersättning av statsmedel som skall utgå enligt 13 § sista stycket.

8 §.

Paragrafen innehåller föreskrifter om preskription.

Utredningen. Utredningen anför, att rätten till ersättning för atomskador måste, liksom andra fordringsrättigheter, förr eller senare preskriberas. Det är emellertid inte alltid givet, att skadorna efter en atomolycka yppar sig i omedelbart samband med bestrålningen. Det kan dröja årtionden, innan vissa skador uppenbarar sig. Det är härvid i första hand fråga om personskador; skador på egendom torde i allmänhet ge sig tillkänna relativt snart efter olyckan. Tyvärr vet man ganska litet om dessa sena personskador och deras omfattning. Preskriptionstidens längd kan dock inte diskuteras utan att hänsyn tages till att sådana sena skador kan uppkomma.

Ur den skadelidandes synpunkt kunde det synas som om längsta möjliga preskriptionstid vore att föredraga. Det bör dock beaktas, att möjligheten att skaffa bevisning i allmänhet starkt avtar med tiden. Detta gäller inte minst beträffande bevisning om orsakssammanhang mellan en atomolycka och inträdda strålskador. Det kan därför tänkas att den skadelidande i realiteten inte kan utnyttja en mycket lång preskriptionstid.

För anläggningsinnehavaren liksom för försäkringsgivaren är det ett påtagligt intresse, att krav med anledning av en atomolycka framställs inom relativt kort tid. Försäkringsgivaren måste kunna bestämma det belopp, som hans ansvarighet slutligen skall omfatta. Är olyckan av stor omfattning och kan anläggningsinnehavaren riskera krav länge efter det den skadeorsakande händelsen inträffat, fördröjs skaderegleringen, därför att ansvarighetsbegränsningen kan framtvunga reduktion av ersättningarna och reduktionstalet inte kan fastställas förrän alla krav blivit anmälda. Också de skadelidande — som grupp betraktade — har intresse av att skaderegleringen inte i onödan uppskjutes. Försäkringsgivarna — i Sverige och utlandet — har förklarat, att redan en tioårig preskriptionstid synes lång och att de inte är villiga att bära ansvarigheten för skador som kan uppkomma senare än tio år från händelsen. Blev preskriptionstiden längre än tio år, finge anläggningsinnehavaren svara utan möjlighet att erhålla försäkrings-täckning för sin ansvarighet.

Det skulle måhända kunna göras gällande att de väl utbyggda socialförsäkrings- och pensionsordningarna i vårt land — i synnerhet när den beslutade stora pensionsreformen genomförts — ger ett så gott skydd åt skadelidande, att man i vart fall för sena skador skulle kunna nöja sig med detta skydd och vid preskriptionstidens bestämmande bortse från eventueliteten av att sena skador kan inträda. Utredningen har dock utgått från att medborgarna i allmänhet skulle finna det otillfredsställande, att skadelidande som råkat ut för olyckan att få strålskador av den typ att de först sent träder i dagen skulle behandlas sämre än andra skadelidande.

Enligt konventionsutkastet är preskriptionstiden bestämd till tio år från händelsen. Konventionsstat har emellertid rätt att i den nationella lagstiftningen utsträcka tiden under förutsättning, att anläggningsinnehavaren inte göres ansvarig efter utgången av den tioåriga preskriptionstiden.

Vid den avvägning som har gjorts mellan de olika intressena på förevarande område har utredningen kommit till det resultatet, att rätten att framställa krav mot anläggningsinnehavaren och därmed mot försäkringsgivaren bör vara avskuren sedan tio år förflutit från den händelse som gav upphov till skadan. Utredningen har därvid fäst stort avseende vid att täckning för försäkringsvägen inte går att erhålla under längre tid. Det kan inte vara rimligt att belasta den i utveckling stadda atomindustrin med ett icke försäkringsbart skadeståndsansvar. — Å andra sidan kan det inte vara skäligt, att just på förevarande område, där sannolikheten av sent uppträdande skador är större än på de flesta andra områden, de skadelidande inte skulle erhålla ersättning för de sena skadorna. Utredningen har diskuterat möjligheten att efter schweiziskt mönster inrätta en särskild, huvudsakligen av anläggningsinnehavarna bekostad fond ur vilken ersättning för de sena skadorna skulle kunna utgå, men har av flera skäl funnit denna lösning mindre tillfredsställande. Utredningen anser, att staten, eftersom atomindustrins utveckling är till gagn för samhället i dess helhet, bör ikläda sig ansvarighet för de sena skadorna — som för övrigt inte torde bli särskilt vanliga — och har därvid stannat för att, liksom enligt den engelska lagen, den statliga ansvarigheten bör gälla skador som ger sig tillkänna intill 30 år efter den skadeorsakande händelsen. — Det synes därutöver böra fastställas en kortare frist för den skadelidande att framställa skadeståndskrav räknad från det han erhållit vetskap om skadan och om den för skadan ansvarige.

Genom bestämmelser av nu angivet innehåll skulle den svenska lagstiftningen bringas i överensstämmelse med konventionsförslagets preskriptionsstadganden.

Utredningens förslag innebär i anslutning till vad sålunda anförts, att talan om ersättning för skada som avses i lagen inte må väckas mot anläggningsinnehavaren senare än tio år från den händelse som gav upphov till skadan. Det räcker alltså inte med att anspråk framställs utom rätta; lagen kräver att talan instämnes till domstol. Utredningen framhåller emellertid, att om uppgörelse mellan den skadelidande och anläggningsinnehavaren träffas, ett nytt, avtalsmässigt skuldförhållande inträder. Därigenom avbrytes givetvis den här avsedda preskriptionen.

Har talan om skadestånd i anledning av viss händelse instämts till domstol inom tio år från händelsen men förbehåll i rättegången gjorts om befoget för den skadelidande att föra särskild talan mot anläggningsinnehavaren i anledning av ytterligare skada till följd av samma händelse, synes man beträffande verkan av detta förbehåll böra skilja mellan olika situationer.

Om skadan efter domens meddelande förvärras — det är dock fortfarande fråga om samma skada — och den skadelidande med anledning härav vill väcka ny talan, torde hinder inte möta att, oaktat tioårstiden utlöpt, rikta även denna nya talan mot anläggningsinnehavaren (jfr rättsfall i Nytt juridiskt arkiv 1933 s. 43). Om däremot i följd av händelsen uppkommer en helt ny skada — inom tioårsfristen har t. ex. förts talan om ersättning för förlorad arbetsförtjänst på grund av sjukdom som yttrat sig såsom över-

gående förstörelse av blodet, medan efter tioårstidens utgång talan väckes om ersättning på grund av leukemi — anser utredningen, att den nya talan inte bör riktas mot anläggningsinnehavaren utan mot staten med stöd av 13 § andra stycket. Det skulle nämligen helt förrycka fördelningen av ersättningsbördan mellan anläggningsinnehavaren och försäkringsgivaren, å ena sidan, samt staten, å den andra, om även i dylikt fall, där skadan yppats först efter tioårstidens utgång, den skadelidandes förbehåll i den första rättegången tillåtes möjliggöra ny talan mot anläggningsinnehavaren.

Lagförslaget upptar vidare i anslutning till ett föreliggande förslag om reform av de svenska preskriptionsreglerna (SOU 1957:11) en kortare preskriptionstid, räknat från den dag då den ersättningsberättigade erhöll kunskap om skadan och den för skadan ansvarige eller med iakttagande av skälig aktsamhet hade bort erhålla sådan kunskap. Utredningen har för den provisoriska lagstiftningens vidkommande inte ansett sig böra i detta hänseende föreslå längre tid än två år.

Inom denna tvåårsfrist åligger det den skadelidande att framställa sitt anspråk hos anläggningsinnehavaren. För att avbryta tvåårspreskriptionen räcker det alltså med krav utom rätta.

Utredningen understryker, att den skadelidande givetvis inte bör förlora sin rätt till ersättning, om han efter att ha märkt obetydliga symtom på skada — så obetydliga att han inte avser att begära ersättning — låtit två år förflyta utan att anmäla skadan hos anläggningsinnehavaren, men symtomen därefter allvarligt förvärrats. I sådana fall bör tvåårsfristen räknas från den tidpunkt då de allvarliga symtomen framträtt. Dessförinnan kan den skadelidande inte anses ha haft kunskap eller bort ha haft kunskap om »skadan».

För den som råkat ut för strålskada och misstänker, att denna orsakats av en händelse som medför ersättningsskyldighet enligt den föreslagna lagen, kan det — i synnerhet om skadan manifesterat sig sent och består i sådan sjukdom som leukemi e. d., vilken kan vara orsakad av varjehanda bestrålning som den skadelidande utsatts för under sitt liv och även uppkomma på annat sätt — säkerligen ofta vara mycket svårt att leda i bevis, att skadan orsakats just av den händelse som den skadelidande misstänker vara källan till skadan. För att underlätta bevismöjligheterna efter större olyckor av hithörande slag skulle man kunna anordna ett registreringsförfarande, genom vilket i anslutning till olyckan skulle kunna fastslås i allt fall, att de potentiellt skadelidande befunnit sig inom området och varit utsatta för bestrålningsrisk. Tanken på ett sådant registreringsförfarande är säkerligen värd att övervägas ytterligare, men det är fråga om en stor apparat, och för den provisoriska lagstiftningens del har utredningen inte funnit anledning att föreslå någon bestämmelse i sådant hänseende. — Uppkommande kausalitetsspörsmål får i enlighet med vad som nu sagts avgöras i rättstillämpningen efter vanliga grunder.

Nu förevarande paragraf bör såsom framgår av det redan sagda jämföras med 13 § andra stycket, där det stadgas att staten skall vara ansvarig för skada som yppas mera än tio år efter händelsen.

Yttrande. Hovrätten över Skåne och Blekinge anmärker:

Rätten att föra talan mot anläggningsinnehavare är enligt andra punkten i stadgandet avskuren när tio år förflutit från den skadegörande händelsen, detta oavsett när skadan yppats. Rätten till ersättning av staten enligt 13 § andra stycket är däremot beroende på när skadan yppats; endast för skada som yppats senare än tio år efter den händelse som gav upphov till skadan kan ersättning enligt denna bestämmelse utgå. Denna reglering innebär att, om skadan yppats exempelvis några veckor innan tioårstiden utlöper, kan någon rätt gentemot staten icke komma i fråga och rätten till ersättning av anläggningsinnehavaren är beroende på huruvida den skadelidande hinner väcka talan före tioårstidens utgång. Andra punkten i 8 § bör utformas i anslutning till 13 § andra stycket, så att det avgörande enligt de båda bestämmelserna blir, när skadan yppas. Har skadan yppats inom tio år från olyckshändelsen bör den skadelidande städse ha den i första punkten av 8 § angivna tiden av två år till sitt förfogande för att anställa talan. Att preskriptionstiden som följd härav för vissa fall utsträcker till närmare tolv år torde icke möta några avgörande betänkligheter.

Departementschefen. Vad hovrätten över Skåne och Blekinge anfört gentemot utformningen av preskriptionsreglerna synes i och för sig beaktansvärt. Det finns dock knappast anledning att antaga att rättsförlust eller annan olägenhet för den skadelidande skulle kunna uppkomma. Möjligheten för honom att instämma talan och sedermera på den i stämningen angivna grunden framställa nytt yrkande eller utvidga sin talan står alltid öppen. Vad hovrätten anfört synes därför ej böra medföra ett frångående av utredningens med konventionsförslaget överensstämmande förslag.

9 §.

Paragrafen innehåller regler om ansvarighetens anknytning till anläggningsinnehavaren.

Utredningen. Efter en hänvisning till de överväganden som redovisats i den allmänna motiveringen förklarar utredningen, att i första stycket av förevarande paragraf föreslagits ett stadgande av innehåll att skadeståndsanspråk i anledning av skada som avses i 4 § första och tredje styckena (d. v. s. all atomskada utom sådan som uppkommit under transport) endast må göras gällande mot anläggningens innehavare. Bestämmelsen är helt generellt avfattad. Den utesluter alltså i och för sig ansvarighet även för andra än leverantörer, konstruktörer o. dyl. En ovidkommande tredje man — en besökande eller rentav en tjuv — som vållat skadan blir alltså befriad från ansvarigheten. Detta må, anför utredningen, betraktas som en inadvertens men den har ansetts ofrånkomlig för att man skall få en klar och lättillämpad regel. Den som handlat uppsåtligen är dock underkastad regressansvar enligt tredje stycket.

Bestämmelserna i andra stycket gäller alla som vållat skada under transport av atombränsle eller atomprodukt, således inte bara fraktföraren och

hans folk utan även t. ex. vid fartygstransport ägaren av kolliderande fartyg och vållande befälhavare på sådant fartyg.

I tredje stycket av utredningens förslag har — ävenledes i anslutning till konventionsförslaget — föreskrivits att anläggningsinnehavaren har regressrätt mot den som själv vållat skadan uppsåtligen eller som gentemot anläggningsinnehavaren åtagit sig att svara för skadan. Det skulle enligt utredningens mening vara att gå för långt om man i sådana fall läte anläggningsinnehavaren slutligen bära ansvarigheten för uppkomna skador. Det har övervägts att med uppsåt jämställa grov vårdslöshet, men förslag härom har av olika skäl fått falla. Enligt konventionsförslaget tillåtes inte regressrätt i sådant fall. Endast den som »själ» vållat skadan uppsåtligen svarar enligt förevarande bestämmelse. En arbetsgivare svarar således inte för uppsåtligt vållande av en anställd (bortsett från fall när denne tillhör den högsta ledningen för en juridisk person). I den mån atomskada ersatts från yrkesskadeförsäkring eller sjukförsäkring har försäkringsgivaren regressrätt enligt 51 § andra stycket lagen om yrkesskadeförsäkring och 107 § andra stycket lagen om allmän sjukförsäkring.

Yttrandena. Beträffande den i första stycket intagna regeln om ansvarighetens anknytning exklusivt till anläggningsinnehavaren anmärker *hovrätten för Nedre Norrland* — i principiell överensstämmelse med vad hovrätten tidigare gjort gällande i anslutning till 6 § första stycket — att om annan än anläggningens innehavare uppsåtligen orsakat skadan, hinder ej bör möta mot att skadeståndsanspråk riktas även direkt mot gärningsmannen. *Styrelsen för Sveriges advokatsamfund* anser däremot, att ehuru det föreslagna stadgandet innebär ett betydelsefullt avsteg från allmänna skadeståndsrättsliga regler, de praktiska skäl som anförts för detta avsteg är bärande.

SAS anför:

Enligt lag 26 maj 1922 angående ansvarighet för skada i följd av luftfart är luftfartygets ägare, oberoende av vållande, till beloppet obegränsat ansvarig för skada som i följd av luftfartygs begagnande tillfogas person eller egendom, som ej befordras med luftfartyget. Vi antar att ett flygplan faller ned på en atomanläggning som förstöres. Skadornas omfattning kan bli enorm. Flygplanet ägare kan krävas på ersättning för den förstörda anläggningen. Men skall flygplansägaren också ersätta de skador som följer av att radioaktiva ämnen strömmar ut från atomanläggningen? Vi har fattat det nya lagförslaget så, att atomanläggningens innehavare är ensam ansvarig för »atomskadorna» och att således luftfartygets ägare icke kan krävas på ersättning för dessa under 1922 års lag. Måhända borde detta i klarhetens intresse komma till uttryck på något sätt, om ej lämpligen i lagtexten så i de förklarande motiven till lagen. En annan sak är att det kanske i ett givet fall kan komma att föreligga en del svårigheter att avgöra vilket som skall betraktas som atomskada i lagens mening resp. icke atomskada.

Här må ock erinras om *aktiebolaget Atomenergis* och *Sveriges trafikbilägares riksorganisations* i anslutning till den allmänna motiveringen återgivna uttalanden angående ansvarigheten för transportör.

I fråga om andra stycket anför SAS:

Vad angår den i förslagets § 9 andra stycket omhandlade regressrätten sägs där att den regressberättigade äger inträda i den skadelidandes rätt till ersättning av »anläggningsinnehavaren enligt denna lag». Detta synes kunna innebära en begränsning för det fall att skadorna överskrider de i förslagets 6 § angivna maximibeloppen. Så som § 9 är formulerad lutar man närmast åt att i 13 § andra stycket angiven möjlighet till ersättning av statsmedel icke skulle stå en sålunda regressberättigad till buds. Orden »inträda i den skadelidandes rätt till ersättning av anläggningsinnehavaren enligt denna lag» synes i klarhetens intresse böra utbytas mot »inträda i den skadelidandes rätt till ersättning enligt denna lag».

Riksförsäkringsanstalten anser, att vid införande av ett strikt skadeståndsansvar i atomansvarighetslagen yrkesskadeförsäkringsinrättningar och allmänna sjukkassor bör tillerkännas regressrätt av samma omfattning som den, vilken enligt sjuk- och yrkesskadeförsäkringslagarna föreligger, då skada uppkommit i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon. Bestämmelser härutinnan bör införas i sistnämnda båda lagar.

Vad slutligen angår bestämmelsen i tredje stycket om anläggningsinnehavarens regressrätt yttrar AKK:

En sådan bestämmelse torde skilja sig från vad som gäller på andra områden inom svensk rätt. En fullständig frihet från skadeståndsansvar för vårdslöshet förefaller stötande och kan tänkas medföra att personal vid anläggningen eller personer som eljest syssla med atombränsle eller atomprodukt bli mindre försiktiga, eftersom man vet att vad som än händer behöver man ej betala någon ersättning. Att skadorna teoretiskt kunna bli mycket stora torde icke vara ett skäl att på förhand befria från allt ansvar. Man måste för övrigt räkna med att även skador av mindre eller ringa omfattning kunna inträffa. Det synes sålunda skäligt, att det föreskrives att regressrätten må utövas mot den som genom *grov* vårdslöshet eller uppsåt framkallat skadan som i 25 § försäkringsavtalslagen.

En dylik bestämmelse behöver icke försvåra leveranser till en atomanläggning. Genom den föreslagna bestämmelsen i 9 § första stycket blir en leverantör skyddad för anspråk från tredje man. Om han dessutom skall vara skyddad för regressanspråk från anläggningens innehavare torde bli en fråga som avgöres genom leveransavtalet mellan leverantören och anläggningens innehavare.

Sveriges industriförbund — som tagit del av AKK:s yttrande — anser däremot, att det är av väsentlig betydelse att denna fråga får en enhetlig internationell reglering; och om den blivande konventionen — såsom förefaller sannolikt — icke kommer att uppta vårdslöshetsfallet, har förbundet ingen erinran mot lagförslaget i denna del.

Vad åter angår regressrätten mot den som åtagit sig att svara för skadan antar *Sveriges mekanförbund*, att en sådan rätt föreligger utan uttryckligt stadgande enligt allmänna rättsgrundsatser. Det uttryckliga angivandet av åtagande som förutsättning för regressrätt kan skapa den uppfattningen, att ett åtagande i enlighet med denna bestämmelse är att betrakta som en konkurrensfaktor likvärdig med andra konkurrensfaktorer såsom pris, kva-

litet och leveranstid. En sådan form av konkurrens mellan olika leverantörer kan enligt mekanförbundets mening inte anses önskvärd. I enlighet härmed skulle regressrätten i tredje stycket kunna begränsas till fall när skadan orsakats uppsåtligen. — *Sveriges industriförbund* instämmer i vad mekanförbundet sålunda uttalat.

Slutligen har *svenska försäkringsbolags riksförbund* anfört:

De i 9 § intagna regressbestämmelserna synes på grund av sin utformning vara avsedda att vara uttömmande. Det framgår emellertid av motiven att så icke är fallet. Bland annat förklarar utredningen att ansvarigheten bör delas mellan solidariskt ersättningskyldiga anläggningsinnehavare. Om emellertid avsikten är att lagrummet skall vara tvingande, vilket möjligen är fallet, synes det nödvändigt att bestämmelserna blir fullständiga. Av hänsyn till de skadelidande har — som en undantagsregel (4 § andra stycket) — vid transport från utlandet innehavaren av den mottagande anläggningen i Sverige ålagts ansvar för skada som kan inträffa under transporten. Lagen synes i ett dylikt fall böra medge regressrätt för den svenske anläggningsinnehavaren mot ansvarigt utländskt rättssubjekt. På samma sätt synes ansvarig transportör icke böra vara avskuren från möjligheten att göra gällande utländska ansvarsregler. Frågan om avstående av sådan rätt bör på vanligt sätt i förekommande fall avgöras med hänsyn till eventuell reciprocitet. Vidare bör övervägas, huruvida försäkringsgivaren icke bör tillerkännas regressrätt för ersättning som utgivits på grund av skada som inträffat under den enligt 12 § utsträckta ansvarighetstiden. I vart fall bör enligt riksförbundets mening regressrätt föreligga om försäkringsgivaren skall vara skyldig ersätta skada som orsakats genom fareökning eller åsidosättande av säkerhetsföreskrifter. Om sådan ersättningskyldighet skall föreligga, har nämligen ej endast ansvarighetstiden utan även riskens omfattning utökats.

Departementschefen. Såsom utredningen föreslagit bör i princip endast anläggningens innehavare svara för uppkommen skada. Skadeståndsansvar för tredje man bör således vara uteslutet, även om han uppsåtligen orsakat skadan. Ehuru denna ordning såsom advokatsamfundet understrukit avviker från allmänna skadeståndsrättsliga grunder, torde den av de praktiska skäl som åberopats få accepteras.

Såsom förut framhållits kan man med hänsyn till gällande konventioner icke i detta sammanhang rubba det ansvarssystem som gäller på transportområdet. Utredningen har ansett, att från regeln om ansvarighet allenast för anläggningens innehavare bör undantagas icke blott fall av atomskada under befordran av atombränsle eller atomprodukt utan även fall då atomskada eljest uppkommer i följd av begagnande av fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel. Lagtexten torde böra utformas så, att detta kommer till tydligt uttryck.

SAS har i sitt yttrande berört det fallet, att ett flygplan, som störtar, träffar en atomanläggning och därvid utlöser katastrofala skador. Frågor av denna karaktär får överlämnas till avgörande genom rättstillämpningen; det torde få ankomma på domstolarna att här liksom på andra skadeståndsrättsliga områden bedöma hur långt kraven på orsakssammanhang i det särskilda fallet skall sträckas.

Vad beträffar de föreslagna reglerna om regressrätt för transportör synes det ej vara skäl till att den som utför transporten skulle vara utesluten från regressrätt mot staten, när staten svarar enligt 13 §. Orden »av anläggningsinnehavaren» i andra stycket första punkten av utredningens förslag torde därför få utgå.

Huruvida anläggningsinnehavaren bör åläggas regressansvar i förhållande till sjuk- och yrkesskadeförsäkringen i större omfattning än som följer av 51 § lagen om yrkesskadeförsäkring och 107 § lagen om allmän sjukförsäkring i dessa stadgandens nuvarande avfattning är däremot mera tveksamt. Frågan hur det skall förfaras i denna del bör få anstå i avbidan på en allmän omprövning av socialförsäkringslagstiftningens regressregler.

I anledning av vad svenska försäkringsbolags riksförbund anfört om transportörs regressrätt mot utländskt rättssubjekt enligt utländska ansvarsregler vill jag framhålla, att den nu föreslagna lagen enligt min mening icke betager transportören rätt att utöva sådan regressrätt. Enligt den internationella privaträttens normer torde dock i regel beträffande händelse som inträffat här i riket svensk lag vara tillämplig.

Även den i tredje stycket i utredningsförslaget upptagna bestämmelsen om regressrätt för anläggningsinnehavaren avviker från eljest vedertagna normer i svensk rätt, såtillvida som regressrätten begränsats till den som av uppsåt vållat skadan eller som åtagit sig att svara för densamma. Olägenheterna av denna avvikelse torde dock ej vara större än att utredningens förslag, som bygger på konventionsförslaget, kan accepteras. Den föreslagna ordningen innebär bl. a., att svensk anläggningsinnehavare, så långt svensk lag är tillämplig, icke kan göra gällande regressrätt mot t. ex. utländsk transportör i vidare mån än som följer av tredje stycket. Emellertid framgår av konventionsförslagets motiv, att regressrätten gentemot annan anläggningsinnehavare icke är avsedd att begränsas av dessa snäva regler. Detta torde böra komma till uttryck i lagtexten. Det bör jämväl av lagen framgå, att anläggningsinnehavarens befogenhet att utöva regressrätt enligt svensk lag begränsas till de i tredje stycket angivna fallen.

Det är att märka, att förevarande lag ej reglerar regressfrågan i förhållandet mellan anläggningsinnehavaren och försäkringsgivaren. I detta avseende är försäkringsavtalet och lagen om försäkringsavtal bestämmande. Detta gäller alltså även den i ett remissyttrande berörda frågan, huruvida försäkringsgivaren bör ha regressrätt mot anläggningsinnehavaren för ersättning som utgivits på grund av skada under den enligt 12 § utsträckt ansvarighetstiden. Ehuru något försäkringsavtal icke föreligger under denna tid, torde beträffande regressrätt samma grunder böra tillämpas under den utsträckt tiden som under den egentliga avtalstiden. I vart fall kan avfattningen av nu förevarande paragraf icke betaga försäkringsgivaren hans rätt att göra regress gällande mot anläggningsinnehavaren.

10 §.

I paragrafen meddelas föreskrifter om obligatorisk ansvarighetsförsäkring.

Utredningen. I första stycket föreskrives, att anläggningsinnehavarens ansvarighet enligt lagen skall vara täckt av försäkring. För att tillgodose de potentiellt skadelidandes intresse av fullgott skydd har föreslagits, att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t utser skall godkänna försäkringen. Utredningen säger sig vilja lämna öppet, om här avsett bemyndigande för närvarande bör meddelas.

Försäkringsgivaren behöver inte nödvändigt bedriva försäkringsrörelse i Sverige; även utländsk försäkringsgivare kan godkännas. Det överlämnas sålunda åt Kungl. Maj:t resp. den utsedda myndigheten att avgöra, om anläggningsinnehavaren skall vara tvungen att teckna försäkring hos svensk försäkringsgivare, med därav följande delcredere-ansvar för reassuransen i utlandet, eller om direktförsäkring i utlandet skall godtagas. Lagen uppställer inte något hinder mot att försäkringsskyddet bygges upp genom ett antal hos olika utländska försäkringsgivare direkt tecknade försäkringar utan solidarisk ansvarighet för försäkringsgivarna.

Försäkringsplikten är inte helt obligatorisk. I 11 § föreskrives nämligen att staten är befriad från försäkringsplikten och att anläggningsinnehavare, som ställer godtagbar säkerhet och lämnar garanti för att skaderegleringen kommer att skötas på ett tillfredsställande sätt, kan befrias från försäkringsplikten.

I fortsättningen av paragrafen lämnas kompletterande föreskrifter om försäkringens utformning. Utredningsförslagets regler innebär, att försäkringen kan tecknas antingen så, att den helt täcker skadeståndsansvaret enligt 6 § (alt. a) eller ock så, att den vid varje tidpunkt gäller för anläggningen med det avtalade försäkringsbeloppet efter avdrag för ersättning som försäkringsgivaren utgivit (alt. b). I sistnämnda fall skall försäkringsbeloppet vara minst 30 miljoner kronor och när av detta belopp så stor del tagits i anspråk, att återstoden beräknas understiga 25 miljoner kronor, skall försäkringsskyddet byggas på, så att det åter uppgår till minst 30 miljoner kronor.

Försäkringarna torde, enligt vad utredningen antar, tills vidare i allmänhet komma att tecknas för ett år i sänder. Om för en viss anläggning endast finns en försäkring på 30 miljoner kronor och ett försäkringsfall, som tar i anspråk eller beräknas taga i anspråk 10 miljoner kronor, inträffar i början av ett år, förefaller det naturligt att försäkringen för återstående del av året kompletteras med 10 miljoner kronor (i den mån driften fortsätter), varefter för nästa år sker nyteckning av 30 miljoner kronor. Mera komplicerad kan onekligen situationen bli, om försäkringsskyddet är uppbyggt genom ett flertal försäkringar löpande på olika tider, men i praktiken torde inte heller dessa fall erbjuda några större svårigheter.

Däremot kan det onekligen, påpekar utredningen, i det särskilda fallet bli svårt att avgöra, till vilket belopp tilläggsförsäkring skall tagas. Omedelbart efter en stor olyckshändelse måste det ofta komma att bli ytterst svårt att fastställa de blivande skadornas omfattning och det kan därigenom inte sällan bli synnerligen vanskligt att avgöra, vilket belopp av den äldre försäk-

ringen som rimligen skall reserveras för uppkomna skador. Om emellertid tilläggsförsäkringen regelmässigt kommer att tecknas endast för återstående del av en kort försäkringsperiod, varefter i samband med att hela försäkringsskyddet överses nyteckning sker till fulla beloppet, 30 miljoner kronor, minskas uppenbarligen betydelsen av den nu angivna svårigheten högst avsevärt.

Utredningen framhåller, att transportererna erbjuder särskilda problem. I princip synes försäkringen kunna anordnas antingen på det sättet att skador under transport inbegripes under ansvarighetsförsäkringen för vederbörande anläggning eller ock på det sättet att särskild ansvarighetsförsäkring tecknas för transporten. Utredningens förslag öppnar möjlighet att använda båda metoderna.

Nackdelen av att ansvarigheten gäller per händelse men försäkringen per anläggning eller transport reduceras väsentligt genom det system av subsidiär statsgaranti som föreslås i 13 § första stycket.

Utredningen diskuterar vidare, om den skadelidande skall ha tillgång till direkt talan mot försäkringsgivaren. Vid ansvarighetsförsäkring i allmänhet gäller enligt 95 § andra och tredje styckena lagen om försäkringsavtal endast en högst begränsad rätt för den skadelidande att rikta anspråk direkt mot försäkringsgivaren. Enligt 3 § första stycket lagen om trafikförsäkring å motorfordon däremot må den skadelidande utan inskränkning föra skadeståndstalan mot försäkringsgivaren. Starka skäl talar för att även vid den försäkring som nu föreslås anordnad för atomskadorna — en försäkring som i princip är av obligatorisk natur — rätt till direkt talan mot försäkringsgivaren bör införas. När utredningen för den provisoriska lagstiftningens vidkommande avstått från ett förslag i den riktningen, beror det väsentligen på att spörsmålet av grannländernas kommitterade ansetts tveksamt; utredningen har då på detta stadium inte velat föregripa de vidare diskussionerna. Det må anmärkas, att konventionsförslaget lämnar frågan, huruvida »action directe» skall medges, att avgöras av den nationella lagstiftningen.

Yttrandena. Beträffande första stycket anmärker *svenska försäkringsbolags riksförbund*, att om sådant godkännande av försäkringen som där omnämnas överhuvud skall anses erforderligt, någon detaljgranskning ej torde böra ifrågakomma. Försäkringarna kan komma att behöva meddelas snabbt och utformas individuellt.

I fråga om andra stycket antar samma remissinstans att om försäkring för transportrisk meddelas separat för transporten, försäkringsbeloppet måste uppgå till 25 miljoner kronor enligt alt. a) och 30 miljoner kronor enligt alt. b). Då viss tveksamhet härom yppats, hemställer förbundet emellertid om ett klarläggande uttalande.

Vad angår tredje stycket finner *hovrätten för nedre Norrland*, att sådan komplettering av försäkringen som där avses bör äga rum, så snart det kan antas att nedskrivning av försäkringsbeloppet till belopp understigande 25

miljoner kronor måste ske. Om bestämmelsen icke får detta innehåll, kommer statens ansvar enligt 13 § att utsträckas alltför långt.

Departementschefen. I annat sammanhang, vid 12 §, har i ett remissyttande rests spørsmålet om försäkringsgivarens ansvarighet vid fareökning och åsidosättande av säkerhetsföreskrifter (jfr 45—47 och 51 §§ lagen om försäkringsavtal). Såsom frågan har väckts hänför den sig allenast till en speciell situation, nämligen försäkringsgivarens ansvarighet under den förlängning av ansvarighetstiden som avses i 12 §. Frågan har emellertid större räckvidd; man kommer här in på spørsmålet om försäkringsgivaren överhuvud bör till befrielse från ansvarighet kunna åberopa omständighet av nu angiven art. Denna fråga har också uppmärksamrats under konventionsarbetet. I anslutning till en bestämmelse, som motsvarar första stycket i förevarande paragraf, framhålles i konventionsförslagets motiv, att här avsedd myndighet skall vaka över att försäkringsvillkoren ej kommer att innehålla klususler som gör försäkringen överksam gentemot skadelidande tredje man, t. ex. att försäkringen icke gäller vid försummelse i fråga om premiebetalningen.

Enligt vad jag inhämtat kommer i försäkringsvillkoren för atomansvarighetsförsäkring att inryckas vissa bestämmelser, enligt vilka försäkringsgivaren med hänsyn till skadelidande tredje mans behov av skydd avstår från den rätt till ansvarighetsbefrielse som enligt vad nu sagts skulle tillkomma honom enligt försäkringsavtalslagen. Med stöd av förevarande paragraf synes Kungl. Maj:t eller den av Kungl. Maj:t utsedda myndigheten böra som villkor för godkännande av försäkringen tillse, att dessa föreskrifter i försäkringsvillkoren blir tillfredsställande utformade.

Såsom svenska försäkringsbolags riksförbund anfört bör stadgandet tolkas så, att försäkringsbeloppet för transportrisk skall vara minst 25 miljoner kronor, om försäkringen avser ansvarighet per händelse, och minst 30 miljoner kronor i andra fall.

I tredje stycket torde en jämkning böra vidtagas enligt det av hovrätten för Nedre Norrland framställda yrkandet.

11 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om annan säkerhet än försäkring.

Utredningen. Utredningen anser det vara uppenbart, att svenska staten inte skall vara underkastad försäkringsplikt. Något generellt undantag för kommun synes däremot inte påkallat.

Emellertid äger enligt utredningens förslag Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer från försäkringsplikten befria anläggningsinnehavare, som uppfyller vissa villkor. Innehavaren skall först och främst ställa betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt lagen. Kungl. Maj:t eller myndigheten har att avgöra, om säkerheten är tillfredsställande. Som säkerhet kan ifrågakomma bankgaranti eller deposition av värdehandlingar.

Formuleringen — »ställer betryggande säkerhet» — torde utesluta att enbart självrisk godkännes som säkerhet. — Större kommuner, som föredrar att ställa säkerhet framför att teckna försäkring, torde med stöd av förevarande stadgande kunna erhålla befrielse från försäkringsplikten.

Men även för andra anläggningsinnehavare kan en befrielse från försäkringsplikten bli aktuell. Utredningen har särskilt uppmärksammat det fallet att en olycka av stor omfattning inträffat i en reaktoranläggning och svårigheterna att därefter erhålla ny försäkring visar sig oöverkomliga. Det skulle då bli nödvändigt att upphöra med driften, om inte undantag från försäkringsplikten kunde medges. Detta kunde vara betänkligt ur folkförsörjningssynpunkt. Med stöd av förevarande stadgande kan Kungl. Maj:t eller myndigheten tillåta att driften fortsättes, givetvis under förutsättning att betryggande säkerhet ställes och att vidtagna säkerhetsföranstaltningar befinnes tillfredsställande.

11 § bör ses i belysning av 13 § första stycket. Skulle ställd säkerhet behöva tagas i anspråk och då visa sig otillräcklig, blir staten subsidiärt ansvarig för vad som brister.

Utredningen uppställer ytterligare ett villkor för att säkerhet skall kunna godtagas i stället för försäkring, nämligen att anläggningsinnehavaren visar att han på tillfredsställande sätt sört för utredning, värdering och reglering av uppkommande skador. Det har ansetts vara av stor vikt ur praktisk synpunkt att skaderegleringen sker på fackmannamässigt sätt. En naturlig anordning är, att anläggningsinnehavaren med ett försäkringsbolag eller atomförsäkringspoolen träffar överenskommelse om att skaderegleringen skall utföras av bolaget eller poolen. Utredningen har underhand förvissat sig om att ett sådant arrangemang låter sig utföras.

Utredningen har emellertid inte velat obligatoriskt binda skaderegleringen till försäkringsbolagen. Skulle t. ex. ett av statsintressen dominerat bolag för atomreaktor drift finna det fördelaktigt att utnyttja exempelvis vattenfallsstyrelsens skaderegleringsorganisation för utredning av skador i anledning av en atomolycka bör även ett sådant arrangemang kunna godtagas.

Yttrandena. Svenska bankföreningen uttalar:

I motiveringen anföres att såsom säkerhet bl. a. skall kunna ifrågakomma bankgaranti. Med anledning härav vill bankföreningen framhålla att bankgaranti lagenligt icke får ställas annat än mot säkerhet, som av banken provas betryggande. Någon lättnad i fråga om prestanda kan därför knappast vinnas genom att anlita bankgaranti i stället för direktsäkerhet. Detta utesluter dock naturligtvis icke, att en anordning med säkerhet i form av bankgaranti stundom kan framstå som den bästa och smidigaste lösningen. Några principiella betänkligheter mot en garantigivning för nu ifrågavarande ändamål föreligger icke på bankhåll. Det är emellertid icke möjligt att på förhand göra något uttalande om, i vad mån sådan garantigivning i praktiken kan ifrågakomma. Det måste nämligen bli beroende av prövning från fall till fall.

Aktiebolaget Atomenergi finner, att villkoret om att det i förväg skall vara sört för tillfredsställande utredning, värdering och reglering av upp-

kommande skador är onödigt, men bolaget vill icke motsätta sig förslaget.
Stockholms stad har förklarat sig icke ha något att erinra mot förslaget.

Departementschefen. Utredningens förslag torde böra godtagas med en redaktionell jämkning.

12 §.

Paragrafen innehåller föreskrifter om rättsläget, sedan i lagen avsedd försäkring utlupit.

Utredningen. Konventionsförslaget upptar en bestämmelse, att försäkringsgivares uppsägning av atomansvarighetsförsäkring inte träder i kraft förrän två månader förflutit efter det underrättelse om uppsägningen lämnats till vederbörlig myndighet. Bakgrunden till bestämmelsen är, att myndigheten skall ha rådrom att tillse att ny försäkring kommer till stånd eller föreskriven säkerhet ställs.

Utredningen har i förevarande paragraf föreslagit vissa stadganden med samma syfte.

Yttrande. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* anför:

Bestämmelserna kommer huvudsakligen att innebära att anläggningsnehavaren beredes möjlighet att fortsätta driften, i det fall att försäkringsgivaren ej längre vill tillhandahålla försäkringsskydd på villkor som försäkringstagaren anser sig kunna acceptera. Det bör i detta sammanhang erinras om att försäkringsgivare även under löpande avtalstid i vissa fall är berättigad uppsäga avtalet, t. ex. vid fareökning eller åsidosättande av säkerhetsföreskrifter. Enligt förslaget skall ansvarigheten bestå under två månader även i dessa fall. Det framgår emellertid icke om utredningen avsett att försäkringsgivaren skall vara ersättningsskyldig jämväl för skador som orsakats av fareökning eller åsidosättande av säkerhetsföreskrifter. Bestämmelserna i 12 § innebär ett väsentligt ingripande i avtalsfriheten. Riksförbundet vill ifrågasätta det lämpliga i ett sådant ingripande.

Riksförbundet framhåller härjämte, att formuleringen av utredningens förslag synes kunna medföra den tolkningen att direkt ansvar för försäkringsgivaren avsetts. Förbundet antar, att detta ej är avsikten, och anser att en omformulering därför bör ske. Jfr även vad förbundet anfört i anslutning till 9 §.

Departementschefen. Såsom utredningen föreslagit torde få upptagas stadgande om ansvarighet för försäkringsgivaren under viss tid efter försäkringsavtalets upphörande. Försäkringsgivarens ansvarighet med hänsyn till fareökning och åsidosättande av säkerhetsföreskrifter under denna tid lär i princip vara att bedöma på samma sätt som under avtalstiden; jfr vad som anförts vid 10 §. I sakens natur ligger däremot att 47 § och 51 § andra stycket försäkringsavtalslagen icke kan komma i tillämpning.

För vad försäkringsgivaren utgivit på grund av händelse som inträffat un-

der den förlängda ansvarighetstiden äger han utöva regressrätt mot anläggningsinnehavaren. I detta avseende hänvisas till vad vid 9 § anförts.

Avfattningen av paragrafen torde få något jämkas för att klart ge uttryck åt att den skadelidande icke heller i fall som nu avses har rätt till talan direkt mot försäkringsgivaren.

13 §.

I denna paragraf upptages förslagets regler om statsgaranti.

Utredningen. Första stycket innehåller stadgande om subsidiärt statligt ansvar för det fall att den som enligt lagen är berättigad till ersättning för atomskada visar, att han icke kunnat utfå ersättningen av någon för skadan ansvarig. Utredningen hänvisar till vad som anförts i den allmänna motiveringen och uttalar, att främst följande tre situationer varit aktuella: a) Försäkringsgivaren är insolvent eller kan av annan grund, t. ex. krig eller avspärrning, inte uppfylla sina förpliktelser och inte heller anläggningsinnehavaren kan betala. b) Säkerhet som ställts enligt 11 § visar sig vara otillfredställande och anläggningsinnehavaren kan inte betala. c) Försäkring är tecknad för anläggningen; inte för händelse. Efter det att en olycka konsumerat en avsevärd del av försäkringsbeloppet, inträffar en ny olycka. Vad som återstår av den äldre försäkringen jämte tilläggsförsäkringens belopp förslår inte till att täcka den lagenliga ansvarigheten 25 miljoner kronor för händelsen nr 2. Men dessa tre fall är enligt vad utredningen framhåller bara typfall. Stadgandet är tillämpligt, närhelst det fattas något i de 25 miljoner kronor som skall stå till förfogande för ersättning per händelse.

I andra stycket meddelas föreskrifter om ersättning av statsmedel för skador, som yppats sedan den i 8 § angivna tioåriga preskriptionstiden gått till ända. Ersättning skall utgå efter samma grunder, som gäller för de tidigare ersatta skadorna i följd av samma händelse; hänvisning sker till stadgandena i 5 §, 6 § andra och tredje styckena samt 8 § första punkten. Har proportionell nedsättning skett enligt 7 § första stycket, skall samma relationstal användas vid ersättning av nu avsedda skador.

I sista stycket av utredningens förslag slutligen stadgas om ersättning av statsmedel för det fall att ansvarighetsbeloppet 25 miljoner kronor inte förslår till full ersättning åt alla skadelidande. Grunder för fördelningen av de statsmedel som ställs till förfogande skall meddelas av Kungl. Maj:t och riksdagen. Fördelningen skall alltså ske efter generella, i förväg givna grundsatser; den får inte äga rum efter skön eller myndighets prövning i det särskilda fallet. Utredningen hänvisar här till prop. nr 82/1958 (förslag till lagstiftning om ersättning för krigsskada å egendom) s. 99 och 107 f. Där emot måste i övrigt enligt sakens natur frihet tillkomma statsmakterna att vid den tidpunkt då anslag beslutes bestämma fördelningsprinciperna. Det kan alltså föreskrivas, att medlen i första hand skall användas för att

täcka personskador, eventuellt dylika skador upp till en viss gräns, att i fråga om egendomsskador endast vissa slag av skador skall ersättas o. s. v.

Utredningen påpekar, att lagen inte anger den form i vilken dessa generella normer skall meddelas av Kungl. Maj:t och riksdagen; det synes kunna ske antingen genom särskild lag eller i form av villkor knutna till anslagsbeslutet.

Yttrandena. Hovrätten för Nedre Norrland anför:

Enligt motiven avses stadgandet i första stycket vara tillämpligt närhelst det fattas något i de 25 miljoner kronor som skola stå till förfogande för ersättning per händelse. Såvitt härav kan utläsas inbegripes icke det fall, att sagda belopp visserligen funnits tillgängligt, då händelsen inträffat, men utnyttjats för att tillgodose framställda skadeståndsanspråk i sådan utsträckning, att när andra skadelidande — senare men innan ännu 10 år förflutit från händelsen — jämväl yrka ersättning på grund av samma händelse, det återstående beloppet befinnes otillräckligt. En sådan situation är tänkbar i trots av stadgandet i 7 § andra stycket. Det är rimligt att även i detta fall statens subsidiära ansvar inträder. Så som 13 § första stycket är avfattat omöjliggöres ej en dylik tillämpning. Motiven måste dock föranleda tvekan.

Ett annat fall, som i motiven till förevarande stadgande ej heller synes uppmärksammat, är det som föreligger då någon lidit skada genom radioaktiv strålning men det ej kan påvisas från vilken anläggning eller vilken händelse skadan härrör. Också här är det rimligt att staten träder till. Och även för detta fall synes stadgandets avfattning närmast inbjuda till den tolkningen, att staten skall enligt stadgandet ansvara för sådan skada.

I båda de angivna fallen är ett klarläggande i den av hovrätten angivna riktningen önskvärt.

Då i förevarande första stycke av 13 § stadgas att skadan skall ersättas av staten, kan avsikten ej vara att ersättningen skall beräknas enligt förmanligare eller andra grunder än de som gälla för ersättning av anläggningsinnehavare. Vid ersättningens bestämmande böra alltså stadgandena i 6 § andra och tredje styckena samt — i förekommande fall — 7 § första stycket tillämpas. Detta borde kanske för tydlighetens skull utsägas i lagtexten.

Liksom enligt 9 § tredje stycket innehavare av atomanläggning vid inträffad atomskada har regressrätt mot den som uppsåtligen orsakat skadan bör, vid uppsåtlig skadegörelse, staten ha regressrätt för vad som utgivits enligt 13 §. I enlighet med de synpunkter hovrätten framfört vid 6 § bör statens ifrågavarande regressanspråk kunna riktas även mot anläggningsinnehavare, om denne är gärningsman. Den bör gälla också vid fall som avses i 13 § tredje stycket.

Aktiebolaget Atomenergi anser att det är onödigt att begränsa rätten att få gottgörelse av staten till skador som inträffat inom 30 år från olyckshändelsen. Givetvis blir det svårt att bevisa, att äldre skador härrör från en atomolycka men om någon i undantagsfall kan bevisa att skada som framträder t. ex. först 31 år efter en atomolycka försorsakats av denna, bör han få ersättning av staten.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför:

Motivuttalandena till stadgandet i förslaget 13 § i sista stycket synes något dunkla. Det uttalas att Konungen och riksdagen skall angiva grunderna

för fördelningen av ersättning, som skall utgå av statsmedel. Emellertid förklaras även, att enligt sakens natur frihet måste tillkomma statsmakterna att vid den tidpunkt då anslag beslutes bestämma fördelningsprinciperna. Då det av sammanhanget synes framgå att man med dessa uttalanden avser skilda tidpunkter, framstår det som angeläget att det klarlägges vilken skillnad som skall anses föreligga mellan »grunder för fördelningen» och »fördelningsprinciperna».

Slutligen yttrar Sveriges mekanförbund:

Varken i lagförslaget eller i betänkandet har gjorts något uttalande angående omfattningen av försäkringsgivares eller statens regressrätt gentemot leverantör. Såvitt vi kan förstå, är anledningen härtill den, att enligt allmänna svenska rättsregler den, som inträtt i en skadelidandes rätt, icke kan få bättre rätt mot den som vållat skadan än vad den skadelidande haft.

Sedan vårt yttrande i ärendet ingivits till industriförbundet, har emellertid några av de ledande svenska företagen på tillverkningssidan vid förhandlingar med amerikanska intressenter mött stora svårigheter att övertyga den amerikanska motparten om att den ovan angivna principen i detta sammanhang kommer att gälla. Frånvaron av ett uttalande i denna princip i det nu framlagda betänkandet anses från amerikansk sida ge möjlighet till en utvidgning av försäkringsgivares eller statens regressrätt utöver den rätt som enligt § 9, tredje stycket, i lagförslaget tillerkänts innehavare av atomanläggning. Liknande svårigheter kan tänkas uppkomma i förhandlingar med representanter för andra länder. Det synes oss därför angeläget, att ett uttalande görs i anslutning till den nya lagen, så att tveksamhet icke kan föreligga om omfattningen av försäkringsgivares eller statens regressrätt i atomansvarighetsfrågor. Vi hemställer därför, att ett uttalande angående den ovan angivna principens giltighet även i detta sammanhang på lämpligt sätt infogas i motiven till den nu föreslagna lagen.

Departementschefen. Beträffande principerna för statsgarantin vid atomskador kan jag i det väsentliga hänvisa till vad som anförts i den allmänna motiveringen. Bestämmelser i ämnet torde få upptagas i förevarande paragraf i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

Hovrätten för Nedre Norrland har berört det fallet, att det föreskrivna ansvarighetsbeloppet 25 miljoner kronor funnits tillgängligt då olyckan inträffat men visat sig otillräckligt, då nya skadelidande sedermera men innan tio år förflutit från händelsen anmält anspråk. Detta är alltså ett fall, då det i 7 § andra stycket angivna fördelnings sättet ej fungerat. Tydligt är emellertid, att ersättning i detta fall bör beredas enligt tredje stycket i förevarande paragraf.

Samma hovrätt har även ställt frågan hur det skall förfaras i den situationen, att det väl är utrett att skada orsakats genom radioaktiv strålning på sätt i lagen sägs men att det ej kunnat utrönas från vilken anläggning eller händelse skadan härrört. Visserligen kan det i och för sig synas rimligt att staten här träder in. För att nu ifrågavarande lagstiftning skall anses tillämplig förutsättes emellertid, att det finns en innehavare av anläggning här i riket som är ansvarig för skadan. Skulle det i något sällsynt fall inträffa, att domstolarna kommer till det resultatet, att icke någon anläggningsinnehavare kan göras ansvarig, får ersättning beredas i annan ordning.

Det är självfallet, att ersättning i fall som avses i stadgandets första stycke skall utgå med beaktande av lagens bestämmelser om ersättning för atomskada. Något ytterligare förtydligande av lagtexten i detta avseende synes ej erforderligt.

Enligt utredningens förslag skall rätten att få ersättning av statsmedel begränsas till 30 år efter det olyckan skedde. Med hänsyn till den särskilda arten av de verkningar som kan uppkomma av en atomolycka kan man måhända ej utesluta risken att skada i något fall kan yppa sig även efter denna tid. Försiktigheten synes dock bjuda, att statens ansvarighet icke utsträcker under obestämd tid. Möjligheten att utan begränsning i tiden kunna väcka talan skulle kunna leda till processer i vilka det bleve mycket vanskligt att utreda orsakssammanhang mellan händelse och skada. Den föreslagna begränsningen till 30 år torde därför böra bibehållas.

Med anledning av vad svenska försäkringsbolags riksförbund anfört i anslutning till utredningens motivuttalanden till stadgandets tredje stycke vill jag framhålla, att grunden för fördelningen av statsmedlen i nu avsedda fall bör — såsom utredningen också torde ha åsyftat — bestämmas, ej vid skilda tidpunkter utan vid den tidpunkt då statsmakterna beslutar, om anslag för ändamålet skall utgå.

Utredningsförslaget torde böra kompletteras med stadgande om regressrätt för staten i samma utsträckning som anges i 9 § tredje stycket, d. v. s. gentemot den som uppsåtligen orsakat skadan eller som åtagit sig att svara för densamma. Med anledning av mekanförbundets yttrande må framhållas, att det ej är avsett att med nu förevarande lagstiftning göra avsteg från principen, att den som inträtt i en skadelidandes rätt, exempelvis försäkringsgivare, ej äger bättre rätt mot den som vållat skadan än vad den skadelidande haft.

14 §.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om straff för försummelse av försäkringsplikt m. m.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har förklarat sig anse, att bestämmelsen är onödig. Erforderliga garantier för att försäkringsplikten fullgöres torde utan sådan sanktionsbestämmelse kunna skapas i anslutning till den tillståndsgivning som erfordras enligt atomenergilagen eller strålskyddslagen.

Departementschefen. Såsom hovrätten över Skåne och Blekinge anfört finnes möjlighet att genom uppställande av villkor vid tillståndsgivningen skapa garantier för försäkringspliktens fullgörande. Straffbestämmelsen kan dock vara behövlig med tanke bl. a. på sådana fall, då av någon anledning en innehavare av atomanläggning, t. ex. förvaringsställe för atomavfall, icke längre har något intresse av att behålla koncession för anläggningen.

15 §.

I denna paragraf upptages bestämmelse om reciprocitet såsom förutsättning i vissa fall för tillämpligheten av svensk lag.

Utredningen. Utredningen framhåller, att skadeståndsansvar enligt förslaget i första hand avser skada som uppkommer inom riket. Det kan emellertid inte uteslutas, att en här inträffande händelse ger upphov till skador även utanför landets gränser. Vid en explosion i en atomreaktoranläggning belägen intill gränsen kan t. ex. radioaktiva ämnen driva med vinden in på annat lands område. Vatten kan förorenas genom radioaktivt avfall från atomanläggning med skada i annat land som följd. Under sjötransport av atombränsle eller atomprodukt i svenskt territorialvatten, t. ex. i Öresund, kan en olycka medföra att radioaktivitet med vattnet föres in på grannlands område.

Det är sannolikt, anför utredningen, att på detta rättsområde gäller en princip om »folkrättsligt grannelagsansvar», som kräver att atomskada, uppkommen på sätt nu sagts i främmande land, ersättes. Bortsett härifrån kan det inte gärna komma ifråga, att vi skulle underlåta att utge ersättning för atomskada som genom en här i landet inträffande händelse uppstår i våra grannländer. Lagen bör därför bygga på den huvudprincipen att ersättning för atomskada som orsakats av en här i riket inträffande händelse utgår även för skada i annat land eller på internationellt vatten.

Emellertid kan det enligt utredningens mening i vissa situationer vara skäligt att undantag göres från denna princip. Ett sådant fall är, att efter en atomolycka i annat land med skador här i landet som följd det visat sig, att ersättning enligt rättsordningen i den främmande staten inte utgår för skadorna här i riket. Det vore då inte onaturligt, om man från svensk sida förklarade, att man i framtiden inte avser att ersätta atomskada som uppstår i det främmande landet till följd av olycka här i riket. Ett annat fall är, att Sverige erbjudit visst främmande land traktat byggd på ömsesidighetsgrundsats angående ersättning för atomskador men att det främmande landet avböjt att ingå sådan traktat.

Lagen bör för sådana undantagsfall öppna möjlighet att vägra ersättning enligt svensk lag för skada som uppkommer i främmande land. Det bör läggas i Kungl. Maj:ts hand att avgöra när en dylik retorsions- eller repressalieåtgärd skall tillgripas. Den kan vara ett medel att uppnå traktat med annat land som inte ansluter sig till ett mera allmänt konventionssystem.

På denna tankegång bygger bestämmelsen i första stycket i utredningens förslag. Stadgandet ger Kungl. Maj:t befogenhet att förordna, att ersättning inte skall utgå enligt svensk lag. Detta innebär, att ersättning kan vägras även om kravet grundas på allmänna skadeståndsrättsliga regler, t. ex. culperegeln. Kungl. Maj:ts förordnande lär i regel böra få det innehållet, att ersättning inte skall utgå i förhållande till intressen i viss angiven främmande stat eller i vissa främmande stater. Men lagtexten utesluter inte ett

mera generellt förordnande, varvid åt domstolarna överlätes att i händelse av tvist pröva om ömsesidighetskravet är uppfyllt.

Enligt vad utredningen förklarar har stadgandet i andra stycket tvingats fram av samma motiv som föranlett, att från den i övrigt fastslagna principen om anläggningsinnehavarens exklusiva ansvarighet gjorts undantag för fall som avses i 4 § andra stycket, d. v. s. för skada under transport. Av Sveriges anslutning till vissa internationella konventioner på kommunikationsområdet följer, att vi inte lagligen äger utesluta ansvarighet utomlands för redare och flygplansägare eller deras anställda med avseende å vissa skador — å transporterat gods och i övrigt — som uppkommer i trafiken. Stadgandet har av utredningen avrundats till att avse all ansvarighet i sjö- och luftfart. Därigenom kommer även anläggningsinnehavarens ansvarighet enligt 4 § andra stycket att falla därunder, vilket är naturligt med hänsyn till bestämmelsen i 9 § andra stycket.

Yttrandena. Hovrätten över Skåne och Blekinge och försäkringsinspektionen hemställer att, för undvikande av missförstånd, i första stycket efter orden »utanför riket» tillägges »i anledning av här inträffad händelse».

Järnvägsstyrelsen anför:

Enligt förslaget kan en svensk järnväg i regel väcka regresstalan mot anläggningsinnehavare här i landet för atomskada under transport inom riket av atombränsle eller atomprodukt. I fråga om utländsk järnväg uppstår förslaget inga bestämmelser. Internationella järnvägstransporter regleras av ett internationellt fördrag (Bernkonventionen), vari stadgas ersättningskyldighet för godsavsändare för skada, som åsamkas järnväg i följd av att förpackning saknats eller varit bristfällig. Härefter torde inbegripas även atomskador i följd av bristfällig förpackning och den skadelidande järnvägen kan vända sig med krav mot godsavsändaren vare sig denne hör hemma i Sverige eller i annat land, som biträtt konventionen. Då atomskadeturledningen förutsätter, att internationella konventioners skadeståndsbestämmelser icke skall ändras, synes 15 § sista stycket böra kompletteras att avse även järnvägstrafik och icke allenast sjö- och luftfart.

Departementschefen. Utredningens förslag synes i princip ej ge anledning till erinran. De vid remissbehandlingen framförda anmärkningarna bör dock beaktas, varjämte stadgandet i övrigt torde få något jämkas, bl. a. för att ernå överensstämmelse med utformningen av 9 §.

Ikraftträdande och giltighetstid

Lagen bör träda i kraft den 1 juli 1960. Frågan när en mera definitiv lagstiftning kan genomföras sammanhänger i viss mån med tidpunkten för eventuellt ikraftträdande av OEEC-konventionen. Det kan med hänsyn härtill ej bestämt angivas hur länge nu ifrågavarande provisoriska lagstiftning måste bibehållas. Såsom utredningen föreslagit torde emellertid giltighetstiden lämpligen få fastställas t. o. m. den 31 december 1963. Några särskilda övergångsbestämmelser torde ej erfordras.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag)*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll (*bilaga A*) utvisar, måtte för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller **Hans Maj:t Konungen**.

Ur protokollet:

T. Johansson

Förslag
till
Lag
om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m.
(atomansvarighetslag)

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I denna lag förstås med

atombränsle: uran, plutonium eller annat ämne, som användes eller kan användas som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi (atomreaktor);

atomprodukt: annat radioaktivt ämne som bildats eller blivit radioaktivt genom bestrålning i samband med framställning eller användning av atombränsle;

atomanläggning: här i riket belägen atomreaktor eller anläggning för framställning, behandling eller förvaring av atombränsle eller atomprodukt;

atomskada: skada å person eller egendom genom radioaktiv strålning från atombränsle eller atomprodukt, så ock person- eller egendomsskada som orsakats av giftiga, explosiva eller andra farliga egenskaper hos bränslet eller produkten, om den händelse som medfört skadan givit upphov jämväl till skada genom radioaktiv strålning.

2 §.

Vad nedan i denna lag stadgas är icke tillämpligt å

a) atombränsle som ej innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran och som ej blivit radioaktivt genom bestrålning;

b) atomprodukt som finnes utanför atomanläggning och begagnas för industriellt, kommersiellt, jordbrukstekniskt, medicinskt eller vetenskapligt ändamål eller är avsedd för sådant ändamål;

c) atomreaktor som begagnas i fartyg eller annat transportmedel;

d) atomskada som är en följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt.

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger förordna, att två eller flera atomanläggningar som äro belägna i varandras närhet skola i hänseenden som avses i denna lag behandlas som en anläggning.

4 §.

Atomskada skall ersättas av innehavaren av den atomanläggning i vilken atombränslet eller atomprodukten fanns, när händelse som gav upphov till skadan inträffade.

Var bränslet eller produkten under transport här i riket, skall ersättning för skadan utgivas av innehavaren av den atomanläggning från vilken transporten ägde rum eller, om transporten skedde från utlandet till atomanläggning här i riket, av innehavaren av sistnämnda anläggning.

Har atomskada eljest orsakats av atombränsle eller atomprodukt som här i riket befann sig utanför atomanläggning, skall skadan ersättas av den anläggningsinnehavare som hade eller senast haft ämnet i sin besittning.

5 §.

Ersättning skall utgå ändå att atomanläggningens innehavare ej är vållande till skadan.

Såvitt ej nedan annorlunda stadgas, skall ersättningen bestämmas enligt allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

6 §.

Anläggningsinnehavarens ansvarighet för atomskador i följd av en och samma händelse är begränsad till tjugufem miljoner kronor.

För varje dödad eller skadad person är ersättningen begränsad till tvåhundrausen kronor.

De i första och andra styckena angivna beloppen innefatta icke ränta och ersättning för rättegångskostnader.

7 §.

Om belopp som avses i 6 § ej förslår till gottgörelse enligt denna lag åt alla som äro berättigade till ersättning därur, skola deras ersättningar nedsättas med samma kvotdel.

Kan efter inträffat skadefall befaras att belopp som jämlikt 6 § första stycket står till förfogande för att täcka skadorna icke förslår till gottgörelse åt alla skadelidande, må på begäran av anläggningens innehavare eller myndighet som Konungen bestämmer rätten i den ort där anläggningen är belägen förordna, att ersättning tills vidare skall utgå allenast med viss kvotdel av full ersättning. Förordnandet skall av rätten återkallas, när skäl att låta det bestå icke längre finnes. Talan mot rättens beslut må fullföljas allenast av anläggningens innehavare och myndighet som nu sagts. Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av att det icke äger laga kraft. Mot hovrättens beslut må talan ej föras.

8 §.

Anspråk på ersättning för atomskada skall vid äventyr av talans förlust anmälas hos anläggningsinnehavaren inom två år från den dag då den er-

sättningsberättigade erhöll kunskap om skadan och om den för skadan ansvarige eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort erhålla sådan kunskap. Talan å ersättning för skadan må icke i något fall väckas mot anläggningens innehavare senare än tio år från den händelse som gav upphov till skadan.

Angående ersättning av staten för atomskada som yppats senare än tio år från händelsen stadgats i 13 §.

9 §.

Skadeståndsanspråk enligt denna lag må icke göras gällande mot annan än anläggningens innehavare, med mindre skadan uppkommit under transport av atombränsle eller atomprodukt eller eljest i följd av begagnande av fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel.

Har annan än anläggningsinnehavaren nödgats utgiva skadestånd, äger han för vad han utgivit inträda i den skadelidandes rätt till ersättning enligt denna lag. Rätt till sådant inträde skall dock icke tillkomma den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

Vad innehavare av atomanläggning utgivit i ersättning enligt denna lag må han söka åter, utom av annan anläggningsinnehavare som svarar för skadan, allenast av den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

10 §.

För att täcka ansvarighet för atomskada skall innehavare av atomanläggning taga och vidmakthålla försäkring som Konungen eller av Konungen utsedd myndighet godkänner.

Försäkringen må tagas

a) antingen så, att den täcker ansvarighet för varje inträffande händelse i överensstämmelse med vad som gäller beträffande anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar jämlikt 6 §,

b) eller ock så, att den vid varje tidpunkt gäller för anläggningen med avtalat försäkringsbelopp efter avdrag för ersättning som utgivits av försäkringsgivaren på grund av försäkringen; ansvarighet för skada under transport jämlikt 4 § andra stycket må därvid inbegripas under den för anläggningen gällande försäkringen eller ock täckas av särskild försäkring.

Om försäkringen tecknats på sätt angivits i andra stycket under b), skall försäkringsbeloppet uppgå till minst trettio miljoner kronor. Det åligger anläggningens innehavare att, så snart försäkringsfall inträffat som ensamt eller i förening med tidigare försäkringsfall kan antagas föranleda nedskrivning av försäkringsbeloppet så att det kommer att understiga tjugufem miljoner kronor, taga tilläggsförsäkring som åter bringar försäkringsbeloppet upp till minst trettio miljoner kronor.

11 §.

Försäkringsplikt varom stadgas i 10 § åvilar icke staten.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger att från försäkringsplikten befria anläggningsinnehavare, som ställer betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt denna lag och visar att han på tillfredsställande sätt sört för reglering av uppkommande skador.

12 §.

Har avtal om försäkring som avses i 10 § efter uppsägning eller eljest upphört, är försäkringsgivaren ändock ansvarig för skadestånd på grund av händelse, som inträffat innan två månader förflutit från det anmälan om dagen för avtalets upphörande inkommit till myndighet som Konungen bestämmer; vad nu sagts skall dock, om ny försäkring meddelats eller garanti som i 11 § andra stycket sägs blivit ställd, ej äga tillämpning i fråga om därefter inträffad händelse.

13 §.

Visar den som enligt denna lag är berättigad till ersättning för atomskada, att han icke kunnat utfå ersättningen av någon för skadan ansvarig, gäldas skadeståndet av staten.

För atomskada, som yppats senare än tio år men icke senare än trettio år efter den händelse som givit upphov till skadan, skall med iakttagande av vad i 5 §, 6 § andra och tredje styckena samt 8 § första stycket första punkten stadgats ersättning utgivas av staten; har 7 § första stycket tillämpats på ersättning som anläggningsinnehavaren haft att utgiva i anledning av händelsen, skall dock den ersättning, som efter vad nu sagts skall utgå av statsmedel, på motsvarande sätt nedsättas.

I den mån ansvarighetsbelopp som angives i 6 § första stycket icke förslår till ersättning enligt denna lag för uppkomna skador, skall gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställas av Konungen och riksdagen. Gottgörelse som nu sagts skall jämväl lämnas i tillägg till ersättning som utgår enligt andra stycket, om sådan ersättning nedsatts i enlighet med vad där stadgas.

För vad som utgivits enligt denna paragraf har staten återkravs rätt allenast mot den som själv uppsåtligen orsakat skadan eller ock åtagit sig att svara för skadan.

14 §.

Den som försummar försäkringsplikten enligt 10 § eller icke iakttagit föreskrivna villkor om ställande av säkerhet enligt 11 § dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

15 §.

Konungen äger beträffande viss främmande stat förordna, att ersättning för atomskada som uppkommit i den staten på grund av här i riket inträff-

fad händelse icke skall utgå enligt svensk lag i vidare mån än ersättning jämlikt lagen i nämnda stat skulle utgå för där inträffad händelse som medfört atomskada här i riket.

Sådant förordnande leder dock icke till inskränkning i ansvarighet för skada som uppkommit under transport av atombränsle eller atomprodukt eller eljest i följd av begagnande av fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960 och äger giltighet till och med den 31 december 1963.

Atomskadeutredningens förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag)

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I denna lag förstås med
atomskada: skada å person eller egendom genom radioaktiv strålning från atombränsle eller atomprodukt;
atombränsle: uran, plutonium eller annat ämne, som användes som bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi (atomreaktor);
atomprodukt: radioaktivt ämne, som bildats eller blivit radioaktivt genom bestrålning i samband med framställning eller användning av atombränsle, därunder inbegripet avfall från atomanläggning men icke atombränsle;
atomanläggning: atomreaktor så ock anläggning för framställning, behandling eller förvaring av atombränsle eller atomprodukt.

2 §.

Lagen är icke tillämplig å

- a) atomskada, som är en följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, invasion, inbördeskrig eller uppror;
- b) atombränsle som ej innehåller annan verksam beståndsdel än naturligt uran och som ej blivit radioaktivt genom bestrålning i atomanläggning;
- c) atomprodukt som finns utanför atomanläggning och begagnas för industriellt, kommersiellt, jordbrukstekniskt, medicinskt eller vetenskapligt ändamål eller är avsedd för sådant ändamål;
- d) reaktor som utgör tillbehör till fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel.

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger förordna, att två eller flera atomanläggningar som äro belägna i varandras närhet skola i hänseenden som avses i denna lag behandlas som en anläggning.

4 §.

Atomskada skall ersättas av innehavaren av den atomanläggning där atombränslet eller atomprodukten fanns, då händelse som gav upphov till skadan inträffade.

Var bränslet eller produkten under transport här i riket, skall ersättning för skadan utgivas av innehavaren av den anläggning från vilken transporten ägde rum eller, där transporten skedde från utlandet till anläggning här i riket, av innehavaren av sistnämnda anläggning.

Har atomskada eljest orsakats av atombränsle eller atomprodukt som här i riket befann sig utanför atomanläggning, skall skadan ersättas av den anläggningsinnehavare som hade eller senast haft ämnet i sin besittning.

5 §.

Ersättning skall utgå oavsett om atomanläggningens innehavare var vållande till skadan.

Ersättningen skall, i den mån icke nedan annorlunda stadgas, bestämmas med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

6 §.

Anläggningsinnehavarens ansvarighet för atomskador i följd av en och samma händelse skall vara begränsad till tjugufem miljoner kronor.

För varje dödad eller skadad person skall ersättningen vara begränsad till tvåhundrausen kronor.

De i första och andra styckena angivna beloppen innefatta icke ränta och ersättning för rättegångskostnader.

7 §.

Om belopp som avses i 6 § ej förslår till full ersättning åt alla som äro berättigade till ersättning därur, skola deras ersättningar nedsättas med samma kvotdel.

Kan efter inträffat skadefall befaras att belopp som jämlikt 6 § första stycket står till förfogande för att täcka skadorna icke förslår till full gottgörelse åt alla skadelidande, må på begäran av anläggningens innehavare eller myndighet som Konungen bestämmer rätten i den ort där anläggningen är belägen förordna, att ersättning tills vidare skall utgå allenast med viss kvotdel av full ersättning. Förordnandet skall av rätten återkallas, när skäl att låta det bestå icke längre finns. Talan mot rättsens beslut må fullföljas, utom av anläggningens innehavare och myndighet som nu sagts, av envar som är berättigad till ersättning i anledning av händelsen. Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av att det icke äger laga kraft. Mot hovrättsens beslut må talan ej föras.

8 §.

Anspraak på ersättning för atomskada må icke framställas senare än två år från den dag då den ersättningsberättigade erhöi kunskap om skadan och den för skadan ansvarige eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort erhålla sådan kunskap. Talan å ersättning för skadan må icke i något fall väckas mot anläggningens innehavare senare än tio år från den händelse som gav upphov till skadan.

9 §.

Skadeståndsanspraak i anledning av skada, som avses i 4 § första och tredje styckena, må icke göras gällande mot annan än anläggningens innehavare.

Har annan än anläggningens innehavare nödgats utgiva ersättning för skada som avses i 4 § andra stycket, äger han för vad han utgivit inträda i den skadelidandes rätt till ersättning av anläggningsinnehavaren enligt denna lag. Rätt till sådant inträde skall dock icke tillkomma den som själv vållat skadan uppsåtligen eller gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

Vad innehavare av atomanläggning utgivit i ersättning enligt denna lag må han söka åter av den som själv vållat skadan uppsåtligen eller ock gentemot anläggningens innehavare åtagit sig att svara för skadan.

10 §.

För att täcka ansvarighet för atomskada enligt denna lag skall innehavare av atomanläggning taga och vidmakthålla försäkring som Konungen eller av Konungen utsedd myndighet godkänner.

Försäkringen må tagas

a) antingen så, att den täcker ansvarighet för varje inträffande händelse i överensstämmelse med vad som gäller beträffande anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar jämlikt 6 §,

b) eller ock så, att den vid varje tidpunkt gäller för anläggningen med avtalat försäkringsbelopp efter avdrag för ersättning som utgivits av försäkringsgivaren på grund av försäkringen; ansvarighet för skada under transport jämlikt 4 § andra stycket må därvid inbegripas under den för anläggningen gällande försäkringen eller ock täckas av särskild försäkring.

Om försäkringen tecknats på sätt angivits i andra stycket under b), skall försäkringsbeloppet uppgå till minst trettio miljoner kronor, och det åligger anläggningens innehavare att, när försäkringsfall inträffat som ensamt eller i förening med tidigare försäkringsfall beräknas föranleda nedskrivning av försäkringsbeloppet så att det kommer att understiga tjugufem miljoner kronor, ofördröjligen taga tilläggsförsäkring som åter bringar försäkringsbeloppet upp till minst trettio miljoner kronor.

11 §.

Försäkringsplikt varom stadgas i 10 § åvilar icke staten. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger att från försäkringsplikten befria anläggningsinnehavare, om han ställer betryggande säkerhet för sina förpliktelser enligt denna lag och visar att han på tillfredsställande sätt sört för utredning, värdering och reglering av uppkommande skador.

12 §.

Har avtal om försäkring som avses i 10 § upphört att gälla, är försäkringsgivaren ändock gentemot den som lidit skada ansvarig för skadestånd på grund av händelse, som inträffat innan två månader förflutit från det anmälan om dagen för avtalets upphörande inkommit till myndighet som Konungen bestämmer.

Har ny försäkring meddelats eller garanti som i 11 § andra punkten sägs blivit ställd, skall dock i fråga om därefter inträffad händelse vad i första stycket stadgas icke äga tillämpning.

13 §.

Visar den som enligt denna lag är berättigad till ersättning för atomskada, att han icke kunnat utfå ersättningen av någon för skadan ansvarig, ersättes skadan av staten.

För atomskada, som yppats senare än tio år men icke senare än trettio år efter den händelse som givit upphov till skadan, skall med iakttagande av vad i 5 §, 6 § andra och tredje styckena samt 8 § första punkten stadgats ersättning utgivas av staten; har 7 § första stycket tillämpats på ersättning som anläggningsinnehavaren haft att utgiva i anledning av händelsen, skall dock den ersättning, som efter vad nu sagts skall utgå av statsmedel, på motsvarande sätt nedsättas.

I den mån ansvarighetsbelopp som anges i 6 § första stycket icke förslår till gäldande av full ersättning för uppkomna skador, skall gottgörelse beredas av statsmedel enligt grunder som fastställas av Konungen och riksdagen. Gottgörelse som nu sagts skall jämväl lämnas i tillägg till ersättning

som utgår enligt andra stycket, om sådan ersättning nedsatts i enlighet med vad där stadgats.

14 §.

Den som försummar försäkringsplikten enligt 10 § eller icke iakttager föreskrivna villkor om ställande av säkerhet enligt 11 § straffas med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

15 §.

Konungen äger förordna, att ersättning för atomskada som uppkommit genom inverkan av radioaktiv strålning utanför riket icke skall utgå enligt svensk lag, med mindre jämlikt lagen i det land där skadan uppkommit ersättning skulle utgå för där inträffad händelse som medfört atomskada här i riket.

Sådant förordnande må dock icke leda till inskränkning i den ansvarighet som enligt vad därom är särskilt stadgat gäller beträffande skada som uppkommit i sjö- eller luftfart.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960 och äger giltighet till och med den 31 december 1963.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 24 mars 1960.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden BECKMAN,
E. SÖDERLUND,
TAMMELIN,
regeringsrådet NEVRELL.

Enligt lagrådet den 14 mars 1960 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 26 februari 1960, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktor drift m. m. (atomansvarighetslag).

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Erland Conradi.

Lagrådet yttrade:

Av skäl som angivits i remissprotokollet torde en provisorisk lagstiftning rörande skadestånd och försäkring vid atomreaktor drift vara av behovet påkallad. Denna bör till sina grundläggande principer överensstämma med den definitiva lagstiftning, som i anslutning till det pågående arbetet på en internationell konvention i ämnet förberedes under nordiskt samarbete. Lagrådet finner det remitterade förslaget i stort sett väl avvägt ur nu berörda synpunkter men vill framhålla, att åtskilliga frågor böra ytterligare utredas under det fortsatta arbetet på en definitiv lagstiftning.

Lagstiftningen hänför sig till atomreaktor drift här i riket. Den tar sikte på de särskilda skador (atomsador), vilka under ogynnsamma förhållanden kunna uppstå, om något onormalt inträffar i driften. Ersättning kan härvid utgå ej blott för skador i följd av händelse i reaktorn eller annan atomanläggning utan även för skador i samband med transport av atombränsle eller atomprodukt. Atomskada ersättes dock ej, om den störning i driften, som utlöst skadan, förorsakats av krigshandling eller dylikt (2 § d). I förslaget stadgas vidare, att om atomskada i annat fall än som redan berörts orsakats av atombränsle eller atomprodukt som här i riket befann sig utanför atomanläggning, skadan skall ersättas av den anläggningsinnehavare som hade eller senast haft ämnet i sin besittning. En dylik bestämmelse torde ha ansetts erforderlig bl. a. med hänsyn till risken för att ämnen av ifrågavarande slag obehörigen kunna komma ur anläggningsinnehavarens besittning. Stadgandet har på visst sätt begränsats (se särskilt 2 § b). Allt-

jämmt torde det dock få anses så omfattande, att det kan tänkas bli tillämpligt även i fall som ej ha mycket gemensamt med atomreaktor drift. Då skador i samband med kärnvapenprov berörts i ett till lagrådet remitterat förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m., kan sålunda anmärkas, att jämväl skador av sådant slag enligt ordalagen synas omfattade av stadgandet. Detta förhållande torde för närvarande sakna praktisk betydelse, då kärnvapenprov icke företagas i riket och här icke ens torde framställas sådana ämnen som ingå i kärnvapenladdningar. Att av denna anledning eller eljest söka ytterligare begränsa stadgandets omfattning och därmed lagens räckvidd lär, åtminstone för den tid varom nu är fråga, knappast vara påkallat.

Beträffande de särskilda paragraferna får lagrådet anföra följande.

1 §.

I 1 § definieras bl. a. begreppen atombränsle och atomprodukt, det sistnämnda såsom annat radioaktivt ämne som bildats eller blivit radioaktivt på närmare angivet sätt. Lagrådet hemställer, att orden »annat radioaktivt ämne som» för tydlighets skull ersättas med uttrycket »radioaktivt ämne som utan att vara atombränsle».

2 §.

Från lagens tillämpningsområde stadgas under d) undantag beträffande atomskada som är en följd av krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt. Enligt utredningens förslag skulle, i närmare anslutning till konventionstexten, detta undantag avse krigshandling eller liknande handling under väpnad konflikt, invasion, inbördeskrig eller uppror. Enligt lagrådets mening kan den i det remitterade förslaget vidtagna begränsningen lägga hinder i vägen för ordnandet av försäkringsfrågan. Lagrådet finner därför utredningens förslag på denna punkt vara att föredraga.

I anledning av att i ett remissyttrande ifrågasatts utvidgning av upprorsfallen till vissa därmed besläktade situationer vill lagrådet framhålla, att begreppet uppror får tolkas på samma sätt som i 9 kap. 1 § strafflagen, varvid dock högförräderifall tydligen måste anses inbegripna.

6 §.

Enligt 6 § andra stycket är ersättningen för varje dödad eller skadad person begränsad till 200 000 kronor. Detta innebär tydligen att, där ersättningen skall utgå i form av livränta, dennas kapitaliserade värde icke får överstiga 200 000 kronor. Erforderlig nedsättning får ske efter de grunder som angivas i 14 § trafikförsäkringslagen. I vissa fall kommer visserligen en på detta sätt begränsad livränta icke att erbjuda en tillfredsställande ersättning, men som ett provisorium synes den föreslagna begränsningen böra godtagas i avbidan på omprövning i ett vidare sammanhang. Anmärkas må, att den som enligt 6 § andra stycket fått sin ersättning nedsatt till

200 000 kronor kan — i samma proportion som övriga ersättningsberättigade — få vidkännas en ytterligare nedsättning på grund av den i 6 § första stycket stadgade begränsningen. I sådant fall kan emellertid av statsmedel utgå gottgörelse enligt 13 § tredje stycket. Det förtjänar dock framhållas att, såvitt angår personskador, icke heller gottgörelse av staten enligt 13 § utgår över den i 6 § andra stycket stadgade gränsen 200 000 kronor.

7 §.

Om en olyckshändelse skulle medföra så stora skador, att det i 6 § stadgade ansvarighetsbeloppet å 25 miljoner kronor kan väntas vara otillräckligt, borde, enligt vad atomskadeutredningen uttalat, tillämplig utdelningsdividend provisoriskt fastställas av myndighet med bindande verkan för såväl anläggningsinnehavaren som de skadelidande, så att utdelning som skedde med stöd av det meddelade beslutet därefter icke skulle kunna angripas, även om det vid en senare tidpunkt mot förmodan skulle visa sig att tillgängliga medel icke räckte till för de senast anmälda skadorna. Utredningen föreslog, under erinran att det här vore fråga om tillämpning av civilrättsliga principer, att uppgiften att fastställa den provisoriska utdelningsprocenten skulle anförtros åt domstol. Det borde ankomma på domstolen att med stöd av tillgänglig utredning bilda sig en ungefärlig uppfattning om inträdda och blivande skadors omfattning i förhållande till ansvarighetsbeloppet och i enlighet därmed meddela sitt beslut.

Bestämmelser i huvudsaklig anslutning till utredningens förslag ha upptagits i andra stycket av förevarande paragraf. Enligt dessa bestämmelser skall det ankomma på rätten i den ort, där anläggningen är belägen, att på begäran av anläggningens innehavare eller myndighet som Konungen bestämmer meddela provisoriskt beslut av ifrågavarande slag. Beslutet skall kunna överklagas i hovrätten, dock endast av anläggningens innehavare och nyssnämnda myndighet. Mot hovrättens beslut skall talan ej få föras. Rätten skall återkalla sitt förordnande, när skäl att låta det bestå icke längre finnes. Några bestämmelser om förfarandet vid rätten ha icke meddelats.

Lagrådet vill ifrågasätta, om det kan vara erforderligt eller lämpligt att domstol sålunda skulle ha att bestämma om provisorisk utdelningsdividend. Det får beaktas, att vid en olycka av det slag och den omfattning, varom här är fråga, skaderegleringen måste bli både tidsödande och krävande. Om ej vissa rättsägare skola gynnas på de övrigas bekostnad, måste emellertid beslutet om provisorisk utdelningsdividend meddelas på ett tidigt stadium, innan ännu material föreligger för en någorlunda tillförlitlig uppskattning av skadebeloppen. Måhända får man nöja sig med allmänna uppgifter om det område på marken som utsatts för strålskador, antalet döda eller svårt skadade personer, antalet personer som eljest kan antagas ha uppehållit sig på området och därvid skadats eller riskera framtida skador, strålskador å egendom samt skador å person eller egendom som vållats annorledes än genom strålning. Uppgifter av detta slag kunna erhållas utan domstols medverkan. Genomföres det till lagrådet remitterade förslaget till lag om skydds-

åtgärder vid olyckor i atomanläggningar, vill det synas som om uppgifterna skulle kunna tillhandahållas av länsstyrelsen. Kompletterande upplysningar, t. ex. angående antalet understödsberättigade efter den som dödats, torde kunna erhållas, förutom genom inkomna skadeanmälningar, genom förfrågan hos polismyndighet eller andra lokala myndigheter eller ombud. Självfallet skulle på åtskilliga punkter en mera ingående utredning kunna företagas även vid domstol. Såvitt framgår av remissprotokollet torde dock knappast vara avsett att någon vidlyftig utredning med förhör av ersättningsberättigade, vittnen eller sakkunniga där skulle företagas. Att i det remitterade förslaget klagorätt förvägrats de ersättningsberättigade tyder fastmera på, att man utgått från att de icke heller vid underrätten skulle äga föra talan.

Till det sagda kommer, att den föreslagna uppgiften måste te sig främmande för domstolarnas verksamhet. En viss likhet föreligger väl med de provisoriska beslut, som kunna meddelas i rättegång t. ex. enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken och i domstolsärende enligt 4 § tredje stycket lagen om handläggning av domstolsärenden. I dessa fall tillkommer det emellertid domstolen att slutligen avgöra målet eller ärendet, och domstolen har hela tiden i sin hand att kontrollera samt ändra eller upphäva det provisoriska beslutet. Man kunde även erinra om sjöförhör och sjöförklaring, men det rör sig där i själva verket närmast om ett slags förundersökning inför rätten i särskild sammansättning; något materiellt beslut fattas ej av rätten. Ytterligare kunde erinras om ett sådant domstolsärende som avses i 68 § aktiebolagslagen. Den prövning som där tillkommer rätten är emellertid av helt formell natur. Såvitt lagrådet kan finna skulle den här föreslagna ordningen innefatta något helt egenartat i förhållande till domstolarnas verksamhet i övrigt. Domstolen skulle ställas i ett vanskligt läge, om avgörandet måste träffas på en summarisk utredning. Skall utredningen göras mera fullständig, torde den bli alltför tidsödande. De enskilda sakägarna torde då ej kunna vägras delta vid rätten.

På dessa och andra skäl kan antagas, att annan statlig myndighet skulle vara mera lämpad att fastställa ett provisoriskt utdelningsbeslut, exempelvis en statlig nämnd eller försäkringsinspektionen. Då Kungl. Maj:t måhända vill förbehålla sig själv avgörandet, synes emellertid lämpligt att i lagen stadgas, att beslut om provisorisk utdelningsdividend meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Lagrådet hemställer, att andra styckets lydelse ändras i enlighet med vad nu anförts.

För den närmare avfattningen kan vara av betydelse vilken innebörd som bör givas åt paragrafens första stycke. Då där hänvisas till belopp som avses i 6 §, torde ha åsyftats att meddela en regel för såväl det fall, att det i 6 § första stycket omnämnda beloppet å 25 miljoner kronor ej försloge till alla som vore berättigade till ersättning därur, som även det fall, att i 6 § andra stycket omförmålt belopp å 200 000 kronor skulle fördelas mellan flera och ej försloge att åt dem alla ge full ersättning enligt 6 kap. 4 § straff-

lagen. Enligt lagrådets mening borde även utan särskilt lagstadgande kunna avgöras, hur fördelning skall ske i sistnämnda fall. Första stycket i 7 § synes därför kunna begränsas att gälla belopp som avses i 6 § första stycket. Därigenom skulle stadgandet även bättre ansluta sig till bestämmelserna i 13 §. Biträdes lagrådets uppfattning i denna del, kunde andra stycket i 7 § förslagsvis erhålla den lydelsen, att om efter inträffat skadefall kan befaras, att nedsättning som avses i första stycket skall visa sig erforderlig, Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger förordna, att ersättning tills vidare skall utgå allenast med viss kvotdel av full ersättning.

8 och 13 §§.

Ersättningstalan mot anläggningens innehavare må icke i något fall väckas senare än tio år från den händelse som gav upphov till skadan; för atomskada som yppats senare än tio år från händelsen kan ersättning erhållas av staten. Om skada yppats så sent under 10-årsperioden att talan ej hunnit väckas före periodens utgång, föreligger emellertid icke rätt till ersättning av någondera. Detta måste visserligen antagas vara ett så sällsynt fall, att det kan lämnas oreglerat i den provisoriska lagen, men i den definitiva lagstiftningen bör övervägas särskild reglering till förekommande av rättsförlust för skadelidande. Tänkbart vore sålunda att staten påtoge sig ersättningskyldighet jämväl om skadan yppats inom 10-årsperioden men vederbörande av laga förfall hindrats att väcka talan före periodens utgång. En annan utväg vore att både staten och anläggningens innehavare gjordes ersättningskyldiga under viss period med regressrätt för den sistnämnde mot staten.

Innebörden av den i 13 § andra stycket upptagna hänvisningen till 8 § första stycket första punkten synes ej fullt klar. Lagrådet hemställer, att den ersättes med ett uttryckligt stadgande i 13 § andra stycket, att anspråk på ersättning skall vid äventyr av talans förlust inom tid som angivits i 8 § första stycket första punkten anmälas hos myndighet som Konungen bestämmer.

Ur protokollet:

Clas Amilon

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 mars 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÅNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 24 mars 1960 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 26 februari 1960 remitterade förslaget till *lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag)*.

Efter redogörelse för lagrådets yttrande anför föredraganden följande.

Då såsom lagrådet anfört lydelsen av 2 § d) i det remitterade förslaget torde kunna medföra svårigheter vid ordnandet av försäkringsfrågan anser jag mig böra acceptera lagrådets hemställan, att stadgandet avfattas i enlighet med utredningens förslag.

Även de ändringsförslag som lagrådet framfört beträffande 1, 7 och 13 §§ synes böra godtagas. Härutöver torde i förslaget böra vidtagas vissa jämkningar av redaktionell natur.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget måtte, efter omarbetning enligt vad sålunda anförts, jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Hirén